

श्रीमद् बुद्धिसागरजी ग्रन्थमाला ग्रन्थांक १००

योगनिष्ठ मुनिराज श्री बुद्धिसागरजी कृत जयपुर

श्री तत्त्वविन्दुः

अमदावादना प्रसिद्ध शेट मणिभाइ जयपुर
भाइ तथा शेट जगाभाइ दलपतभाइ वी, ए,
तथा सरस्वतियेनना धन व्ययथी.
श्री ब्रह्मसंस्थान ज्ञान मन्दिर, जयपुर

उपावी प्रसिद्ध करनार,
श्री अध्यात्मज्ञानप्रसारकमंजल.

श्री "लक्ष्मी" प्रिन्टिंग प्रेस—अमदावाद.

वीर स. २४३६ सने १९१०

किम्मत ०-४-०

तत्त्वविन्दु ग्रन्थः

किंचिल्लेख्योद्देश

आर्यावर्तमां आजयी २४३६ वर्ष उपर चोवीशया तीर्थकर श्री वर्धमानमभु (महावीरमभु) विचरता हता. तत्समयमां अनेक भज्यजीवो सर्वज्ञ मभुनां वचनो सांभळी कृतार्थ यता हता. हालमां श्रीवीरमभुना वचनोनो समावेश मोटा भागे पिस्तालीश आगममां तथा पूर्वाचार्यो रचित ग्रयोमां थायछे. श्रीवीरमभुना समयमा पदार्थोनु स्वरूप जेवु उपदेशातु हतु तेवु स्वरूप हाल पण तेमना सिद्धान्तो वांचतां समजायछे. हालमां विद्यमान जिनागमोने वाचता वस्तुनु ययार्थ भान थायछे. सिद्धांतोनु मनन, स्मरण करतां ज्ञानावरणीय कर्मनो क्षयोपशम थायछे. मभुनी वाणीनु अगाध स्वरूपछे. जेम जेम वा- चीए छीए. मनन करीए छीए, तेम तेम तेमांयी कइक नवु स्वरूप समजायछे. जिनागमोनु वाचन करतां कोइ कोइ विषय सबधी नोटबुक करी सर्व, विषय सग्रही तेंनो आ विचार बिंदुग्रथ बना- व्योछे. सिद्धांतमां कहेलां तत्त्वोना स्वरूपनी आगळ आ ग्रयबिंदु समानछे माटे तत्त्वबिंदु एवु सार्थक नाम आप्पुछे.

आ तत्त्वबिंदुमां कोइ कोइ स्यळे जे जे विषयो लख्याछे, तेमां प्रयोनी साक्षीओ आपवामां आयीछे मन्त्रतिर्क, विशेषावश्यक

तत्त्वार्थ मूत्रवृत्ति, पञ्चवणामूत्र, भगवतीमूत्र, विचारविंदु, प्रश्नोत्तर सार्धशतक, प्रश्नचिंतामणि वगैरे ग्रंथोनी साक्षी आपवामां आवीछे.

अमदावादना प्रसिद्ध श्रावकश्रोता शा. छोटालाल लक्ष्मीचंदने आ ग्रन्थना विषयो वांची संभळाव्याछे. तेथी ते आनंद पाम्याछे.

आ लखेला विषयोसंवंधी कोइने कंइ कहेवानुं होय तो खबर आ पत्रथी पुछी खुलासो करवो.

आ ग्रन्थमां प्रायः छद्मस्थवृष्टिथी कोइस्थळे आगमविरुद्ध लखायुं होयतो ते पंडितो सुधारशो. वाअमने सिद्धांतसाक्षीपूर्वक जणाववामां आवशेतो बीजी आवृत्तिमां शुद्धि करवामां आवशे.

आ विषयो लखतां अमदावादमां ब्रवेरीवाडा. आंवलीपोळना उपाश्रयमां विशेषावश्यक वंचातु हतुं. आठहजार श्लोकपूर्ण थया. तेथी तेमांथी केटलाक विषयो विशेषतः लख्याछे ते पुनः पुनः मनन करवा योग्यछे.

संवत् १९६५ नुं चोमासुं अमदावादमां कथुंछे त्यां विशेषावश्यक वांचवामां आवतुं हतुं. त्यारे व्याख्यानमां श्रोताओमां नगरशेठ. मोहनलाल लल्लुभाइ तथा प्रसिद्धश्रोता शा. छोटालाल लखमीचंद तथा शा. हीराचंद ककलभाइ तथा. शा. त्रिकमभाइ आलमचंद तथा शा. हीराचंद सजाणजी तथा शा. बालाभाइ ककलभाइ, वगैरे हता. साध्वीओमां श्रवण करनार तरीके मुख्य साध्वीश्री शिवश्रीजी तथा साध्वीजी श्रीसुरश्रीजी तथा श्रीहरख-

શ્રીજી વગેરે તથા શ્રાવિકાઓમાં શેઠાણી. ગગાનેન, તથા ચચઢેને તથા શેઠ. લાલભાઈ દલપતભાઈની પુત્રી માણેકને તથા શેઠાણી. ગગાબે-
નની ટીકરીની પુત્રી સરસ્વતીને વગેરે હતા શ્રોતાની મઢલી સુત્ર હોવાથી
વિશેષાવશ્યક વાચતા સર્વને આનંદ થતો હતો. અને તે સમયે
ઉપયોગી જે વિષયો જણાયા હતા તે લખી લીધા હતા.
વિશેષાવશ્યક કાશી ઉપાયછે તેથી વિશેષતઃ અનુક્રમે સર્વ વિષયોનો
ઉતારો કર્યો નથી. કોઈ ઉપયોગી વિષયોને ધ્યાનમાં આવતાં અત્ર દાખલ
કર્યાછે. તેમાં જે કઈ જિનાજ્ઞા વિરુદ્ધ હોય તો સજ્જનો સુધારશો.
ગ્રંથની શુદ્ધિ કરશો. પ્રસંગ હજે તો તત્ત્વવિદુનો દ્વિતીયભાગ પ્રસંગે
લખાશે તો છપાવવામાં આવશે

આ ગ્રંથ તથા અન્ય ગ્રંથો ઉપાવવામાં અમદાવાદના શ્રાવક
વર્ગમાં અગ્રગણ્ય પ્રસિદ્ધ શેઠ દલપતભાઈ મણુભાઈના પુત્ર જેઠ મણિ-
ભાઈ દલપતભાઈ, તથા શેઠ જગાભાઈ દલપતભાઈ ત્રી. ઇ. ઇ. ધનથી
સારી રીતે સ્થાય કરીછે, માટે જ્ઞાનક્ષેત્રની ઉન્નતિ અર્થે ધન વ્યય
કરવાથી તેમને ધન્યવાદ ઘટેછે. જ્ઞાનના રસિયા શ્રાવક
ગૃહસ્થો ધન વગેરેથી જિનશાસની ઉન્નતિ કરી પ્રતિદિન લક્ષાદિ
ધન્યવાદોને પાત્ર થાઓ. તેમના આત્માની ઉન્નતિ થાઓ.

ૐ શાન્તિઃ શાન્તિ શાન્તિઃ

મુસ્તામ. અમદાવાદ ગ્રંથેરી વાઢો.

આંગલી પોઢનો ઉપાધ્યય.

સ. ૧૯૬૬ માગસર શુદ્ધી ૬ શુક્રવાર.

લિ. મુનિ. બુદિસાગર.

યોગનિષ્ઠ મુનિ બુદ્ધિસાગરજી કૃત ગ્રન્થોની યાદી.

અને તે મહાવાના ઠેકાણા—

પુસ્તકનું નામ.

મળવાનું ઠેકાણું.

૧ જૈન ધર્મ અને ખ્રીસ્તિ } ધી જૈન ફેન્ડલી સોસાયટી-મુબઇ.
ધર્મનો મુકાબલો.

૨-૩ શ્રી રવિસાગરજી } વડોદરા મામાની પાળ શા કેશવલાલ
અને શોકવિનાશક. } લાલચંદને ત્યાં.

૪ પદ્મવ્ય વિચાર. } પાદરા. શા. મોહનલાલભાઈ હિમચંદ
૫ વચનામૃત. } વડીલ.

૬ અધ્યાત્મ શાન્તિ.-શા. રતનચંદ લાધાજી કાવીદાં બોરસદ પાસે.

૭ ચિંતામણિ,
૮ કન્યાનિકૃત્ય નિવેધ. } જૈનોદય બુદ્ધિસાગર સમાજ.
૯ પૂજન સંમહ. } સાણંદ.

૧૦ બુદ્ધિપ્રકાશ ગાયન સંમહ.-શા. મણિલાલ વાડીલાલ સાણંદ.

૧૧ બુદ્ધિપ્રકાશ ગાયન સંમહ } અમદાવાદ સભવ જિનમંડલ.
ભાગ બીજો.

૧૨ સમાધિશતક-ચેક. જગાભાઈ દલપતભાઈ. મુ અમદાવાદ.

૧૩ તત્ત્વવિચાર. } જ્ઞાન પ્રસાર મંડલ. મુ બાઈજીરોજી બજાર
૧૪ સત્યસ્વરૂપ. }

૧૫ આત્મ પ્રકાશ. } શા. વીરચંદ કુબ્જાજી. મુ. માણસા.
પુના-વેતાલપેઠ.

૧૬ ભજન સંમહ ભાગ પહેલો. }

૧૭ ભજન સંમહ ભાગ બીજો. } અમદાવાદ.

૧૮ ભજન સંમહ ભાગ ત્રીજો. }

૧૯ ભજન સંમહ ભાગ ચોથો. } જૈન બોર્ડ ન નાગોડીસરાદ.

૨૦ અધ્યાત્મજ્ઞાન વ્યાખ્યાનમાળા. }

- ૨૧ આત્મપ્રદીપ.
 ૨૨ અધ્યાત્મગીતા.
 ૨૩ આત્મસ્વરૂપ.
 ૨૪ અનુભવ પદ્યશી.
 ૨૫ પરમાત્મ દર્શન.
 ૨૬ પરમાત્મ જ્યોતિઃ.
 ૨૭ ગુરુબોધ.
- } અમદાવાદ જૈનચેતાંબર બોર્ડિંગ
 નાગોરીશરાહ.
- ૨૮ પ્રાચીન ન્યાયગ્રંથ ઉદ્ધાર.
 સંસ્કૃત સ્યાદ્વાદ સુક્તાવલી.
- } ઝવેરી ભોગીલાલ તારાચંદ.
 અમદાવાદ રાશીવાડાનીપોળ.
- ૨૯ તત્ત્વખિંડુ (ચાને સંક્ષિપ્ત)
 સિદ્ધાંત રત્ન.
- } જૈન બોર્ડિંગ
 નાગોરીશરાહ અમદાવાદ.
- ૩૦ ચેતનશક્તિ ગ્રંથ-(ભજન સંગ્રહ ત્રીજા ભાગમાં)
 ૩૧ વર્તમાનકાલ સુધારો-(ભ. ત્રીજા ભાગમાં)
 ૩૨ પરમબ્રહ્મ નિરાકરણ-(ભજન સં. ૪ ચોથામાં)
 ૩૩ અધ્યાત્મ વચનામૃત ગ્રંથ (ભજન સંગ્રહ ભાગ ચોથા)

નહીં છપાવેલા ગ્રંથોની યાદી.

- ૩૪ તત્ત્વ-પરીક્ષા વિચાર
 ૩૫ ધ્યાન વિચાર
 ૩૬ સુખસાગર
 ૩૭ ગુરુમાહાત્મ્ય.
 ૩૮ શ્રીમંત સરકારગાયકવાડ સયાજીરાવની આગળ આપેલું ભાષણ
 ૩૯ પત્ર સદુપદેશ.

योगनिष्ठमुनिबुद्धिसાગરેણ.

॥ तत्त्वविन्दुग्रन्थः प्रारभ्यते ॥

प्रणिपत्य परात्मान, धर्मदेवं गुरुंगिरं ॥

शास्त्रोदधेः समुद्धृत्य, तत्त्वविन्दु विरच्यते ॥१॥

१ पृथ્વીकाय, અપ્કાય, તેજસ્કાય, વાયુકાય એ ચાર પ્રત્યેકનાં સ્થાનક ૩૫૦ જાણવા.

૩૫૦ ને પાચગ્ણે ગુણવા. જે સરદાબો આવે તેને વેગવર્ધી ગણવો. ફેર પાચરસથી ગુણાકાર કરવો. ફેર આઠ સ્પર્શથી ગુણાકાર કરવો અને ફેર પાચ સસ્થાનથી ગણવા. તે સર્વ ગણતા સાતલાખ યોનિ થાય.

પ્રત્યેક વનસ્પતિના ૫૦૦ સ્થાનક. સાધારણ વનસ્પતિકાયાનાં ૭૦૦ સ્થાનક

દ્વીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુર્ગિન્દ્રિય મ્થાનક ૨૦૦ પ્રત્યેકના જાણવા. દેવતા, નારકો, તિર્થંચપચેદ્રિય પ્રત્યેકના સ્થાનક ૨૦૦ જાણવા. મનુષ્ય યોનિ ચત્ત્રલાખના ઉત્પત્તિ મ્થાનક ૭૦૦ જાણવા.

૨ જેનો વર્ણ, ગંધ, રસ, અને સ્પર્શ એક હોય તેની એક યોનિ જાણવી.

३ जीव, अजीव, पुण्य, पाप, आश्रव, संवर, निर्जरा, बंध, मोक्ष, धर्म, अधर्म, हेय, ज्ञेय, उपादेय, निश्चय, व्यवहार, उत्सर्ग, अपवाद, आश्रव, परिश्रव, अतिचार, अनाचार, अतिक्रम, व्यतिक्रम, इत्यादि, सांभळ्याविना शास्त्ररहस्य समजाय नहि.

४ सुस्थान, सुग्राम, सुजाति, सुभ्रात, सुतात, सुमाता, सुकुल, सुवल, सुस्त्री, सुपुत्र, सुपात्र, सुदान, सुमान, सुरूप, सुविद्या, सुदेव, सुगुरु, सुधर्म, सुदेशादिनीयोगवाइ, पुण्यविना प्राप्त थती नथी.

५ सुमति, शीलवंत, संतोषी, सत्संगी, स्वजनसाचावोला, सत्पुरुष, सुलक्षणा, सुलज्जावंत, गंभीर, गुणवंत, गुणज्ञ, एवा गुणवंत पुरुषनी संगति करतां धर्म पामी शकाय.

६ चोर, छलग्राही, अधर्मी, अधम, अविनेय, अधिकवोलो, अनाचारी, अन्यायी, अधोर, अधुरा, कुलक्षणा, कुवोला, कुपात्र, कुशील, खुशामती, कुलखंपण, तुच्छमतिवाळा जीवोनी संगति करवी नहि.

- ૭ સદ્ગુરુના ઉપદેશથી, તથા અભ્યાસથી, તથા વૈરાગ્યથી જીવ ધર્મરત્ન પામી શકે.
- ૮ મૂત્રાભ્યાસ, અર્થાભ્યાસ, વસ્તુઅભ્યાસ તથા અનુભવાભ્યાસ એ ચાર પ્રકારનો અભ્યાસ કરતાં ધર્મવસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય.
- ૯ હિંસાથી પાપ થાયછે, પટ્કાયને હણવાના પરિણામથી વૈર અને પાપ એ બે પ્રાપ્ત થાયછે. અને તે પાપ ઉદયમાં આવે ત્યારે અજ્ઞાતા, આકુલતા, ઉદ્વેગતા, અસ્થિરતા ઉત્પન્ન થાયછે.
- ૧૦ દર્શનમોહનીય ક્ષયોપશમથી ધર્મ થાયછે, તથા ચારિત્રમોહનીયના ઉદયથી પુણ્ય પાપ થાયછે, અવિરતિનો ઉદય મદ થાય તથા ક્ષયોપશમ થાય ત્યારે વિરતિનો ઉદય થાય. અને વિરતિનો ઉદય થાય ત્યારે પટ્કાય જીવ ઉપર દયાના પરિણામ ઉપજે. તેથી પુણ્ય થાય, અને અવિરતિના તીવ્ર ઉદયે પાપ નીપજે, તેમાં ઇટલુ વિશેષ કે ચારિત્ર મોહનીયનો ઉદય મદ હોય ત્યારે પુણ્ય, અને ચારિત્ર મોહનીય ઉદય તીવ્ર હોય ત્યારે પાપ નીપજે. અને દર્શનમોહનીયના ક્ષયોપશમથી ધર્મ હોય. તથા તેના ક્ષાયિક ભાવથી ધર્મ હોય.

૧૧ જ્યાં મિથ્યાત્વની પુષ્ટિ ન થાય. અને સ્યાદ્વાદમાર્ગ વિરુદ્ધ ભાષણ થાય નહીં. અને આત્મસ્વરૂપ ઉપાદેયરૂપે પ્રરૂપવામાં આવે. અને શુભક્રિયાનો આદર વતાવે અને શુભક્રિયાના ફલની વાંછા ન કરાવે, તિરસ્કાર વતાવે, તેમ અશુભક્રિયાનો તિરસ્કાર વતાવે, અશુભક્રિયાનાં ફલ દુર્ગતિ આદિ વતાવે, ઇત્યાદિ આગમોક્તપ્રરૂપણાને દેશના સમજવી, પુણ્યક્રિયા સેવવી પણ તેના ફલની વાંછા ન કરવી. તેનું રહસ્ય એમ સમજવું કે પુણ્ય ક્રિયા શુભ વ્યાપારે શુભયોગથી નહિ આદરે તો માર્ગ વિરુદ્ધતા થાય, પરંપરાએ પણ વીતરાગ માર્ગે જોડાય નહિ, અને જો પુણ્યના ફલની વાંછા કરે. તો નિદાનરૂપ મિથ્યાત્વ પ્રણમે, માટે પુણ્ય ફલ વાંછા રહિત શુભ ક્રિયા કરવી.

૧૨ જીવને થતો સ્વેદ નિવારવા અર્થે પૂર્વવંધકર્મ સંભારીએ તે આ પ્રમાણે—જેવાં જીવે કર્મ વાંધ્યાંછે તેવાં ઉદયે આવેછે, તે મધ્યે કેટલાંક કર્મ પ્રદેશે વેદીને સ્થેરવેછે, કેટલાંક નિકાચિત્ત કર્મ વાંધ્યાંછે તે વિપાકે જીવ વેદીને સ્થેરવેછે, પણ જ્ઞાની આત્મા કર્મ ભોગવતાં ઉદય નિષ્ફલ કરે. આલોચે, નિંદે, પશ્ચાતાપ કરે. ત્યારે અલ્પવંધ થાય, અને વહુનિર્જરા થાય, માટે જ્ઞાની જીવ સમભાવે કર્મ વેદી ઉદય નિષ્ફલ કરેછે. ઉપયોગે આત્મસ્વરૂપ વિચારે ત્યારે અલ્પકર્મ વંધ થાય.

૧૩-ઝવવાડ સૂત્રમા ચાર પ્રકારની ધર્મકથા કહીહે

૧ આક્ષેપિની ૨ વિક્ષેપિની. ૩ નિર્મેદિની ૪ સવેદિની.

૧ તત્ત્વમાર્ગમા જોડાવે તે આક્ષેપિની

૨ વિવ્યાત્તમાર્ગથી નિવર્તાવે તે વિક્ષેપિની

૩ મોક્ષાધિલાપ ઉપજાવે તે નિર્મેદિની

૪ વૈરાગ્યભાવ ઉપજાવે તે સવેદિની ધર્મકથા જાણવી.

૧૪-કેવલીપ્રભુને ક્ષાયિક નવલલ્લિ તે નયનિધિ જાણવી, તથા ૫
ચેન્દ્રિય અને ચાર રૂપાય નિવર્તાવવાથી નવ નિધિ મુનિરા-
જને જાણવી

૧૫-ચક્ષુ ઇન્દ્રિયનો વિકાર નહુ થતા હૃદયજ્ઞાન ચક્ષુ નિર્મલ થાય,
શ્રોત્રેન્દ્રિયનો વિકાર મટે ત્યારે જિનચરણ શ્રવણપ્રીતિ પ્રતીતિરૂપ
થાય, જિહ્વા ઇન્દ્રિયવિકાર નહુ થતા આત્મિક અનુભવરસ
સ્વાદ પામે નાશિકાનો વિકાર મટતા આત્મગુણનો સુવામના
પામે, સ્પર્શન્દ્રિયનો વિકાર નહુ થતા આત્મપ્રદેશના સ્વભાવરૂપ
સ્પર્શન થાય, ક્રોધ નહુ થતા સમતા પ્રગટે, માન નહુ થતા
માર્દવગુણ પ્રગટે, માયા જતા આર્જવગુણ પ્રગટે, લોભ જતાં
સતોષ ગુણ પ્રગટે.

૧૬-મિથ્યાત્વના ચાર પ્રકારછે. ૧ પ્રદેશમિથ્યાત્વ ૨ પરિણામ મિથ્યાત્વ ૩ પ્રરૂપણામિથ્યાત્વ ૪ પ્રવર્તન મિથ્યાત્વ તેમાંથી વ્યવહાર સમક્તિ પામે ત્યારે ૧ પ્રરૂપણામિથ્યાત્વ અને પ્રવર્તન મિથ્યાત્વ ટલે. ગ્રંથિભેદ થાય, ઉપશમ તથા ક્ષયોપશમ સમક્તિ પામે ત્યારે પરિણામમિથ્યાત્વ ટલે, તેમજ ક્ષાયિક સમક્તિ પામે ત્યારે પ્રદેશ મિથ્યાત્વ ટલે.

૧૭-ચાર પ્રકારની દેશના જાણવી. ૧ ધર્મદેશના ૨ ગતિદેશના ૩ બંધ દેશના ૪ મોક્ષદેશના.

૧૮-ધર્મના ચાર પ્રકાર કહ્યાછે. ૧ આચારધર્મ ૨ દયાધર્મ ૩ ક્રિયાધર્મ ૪ વસ્તુધર્મ.

૧ આચારધર્મ આદરતાં જીવનો અનાચાર ટલે, તથા તેથી લૌકિક યશ, પ્રતિષ્ઠા પામે, અન્ય તીર્થવાળા પણ જૈનધર્મની પ્રશંસા કરે. જૈનધર્મના આચારની અનુમોદના કરે.

૨ દયા ધર્મથી હિંસાકર્મ ટલે. જીવની સદ્ગતિ થાય. શુભ-કર્મ ઉપાર્જન કરે, અને તેથી પરંપરાએ મુક્તિપદ પ્રાપ્ત કરી શકાય.

૩ ક્રિયાધર્મ જે જિનપૂજા-વંદન, સદ્ગુરુચૈયાવૃત્ય, પૌષધ, પ્રતિ-ક્રમણ આદિ કરતાં કર્મમલ નષ્ટ થાય, મુગતિ પમાય, પરંપરાએ મુક્તિમાર્ગમાં જોડાય.

૪ ચોથો વસ્તુધર્મ. વસ્તુસ્વરૂપે વસ્તુધર્મ પામતા સ્વરૂપાચરણ સ્થિરતા તથા સમક્તિ પામે, પરમાત્મસ્વરૂપ થાય.

૬ ચાર મેદમાથી ૬૫૫ પળ દુહવાય નહિ તેમ પ્રવર્તવું. જે ભવ્ય ક્રિયાવિધિ આચરતો સ્વસ્વરૂપોપયોગમા વર્તે તે શિઘ્ર કર્મ નષ્ટ કરી પરમાત્મપદ પામે.

૧૯-કર્મ ત્રિધાટે. અટકર્મની વર્ગના તે દ્રવ્યકર્મ. પાંચ પ્રકારના શરીરતે નોકર્મ જાણવા, અને રાગદ્વેષતે ભાવકર્મ આત્માશ્રિત છે તેમા દ્રવ્યકર્મ અને નોકર્મ પૌદ્ગલિકુટે. તથા જ્ઞાતા અને અજ્ઞાતા તે દ્રવ્યકર્માશ્રિતકુટે તથા હર્ષોહાસ તે ભાવકર્માશ્રિતકુટે.

૨૦-પંચ પરમેષ્ઠીનુ સ્મરણ કરવાથી ઓદયિકકર્મનુ નિવારણ થાય, અરિહતાદિકનુ દ્રવ્યથી શરણ કરતો જીવ પાપનો હૃદય નિવૃત્ત કરે તથા વિષાકુલેદન પળ અલ્પ થાય, તથા અપ્પા અપ્પમિરઓ-આત્મા આત્માનુ શરણ કરે અર્થાત્ સ્વસ્વરૂપમા પરિણમેતો સર્વકર્મ ક્ષય કરે. ૬૫૫ આત્મશરણ અને નિમિત્તશરણનો મેદ જાણવો અરિહતનુ નામ સ્મરતા, ધ્યાતા, રાગદ્વેષ નષ્ટ થાય, સિદ્ધપદ સ્મરતા, ધ્યાતા, આત્મા અરૂપિભાવને પામે. તથા આચાર્યપદ ગણતા, સ્મરતા, વિચારતા, ધ્યાતા, પંચાચાર પ્રવર્તન સુલભ થાય, અને ભવાતરે આચાર્ય ગણધરાદિક પદ પામે. તથા ઉપાધ્યાયપદનુ સ્મરણ કરતા તથા ધ્યાતા શાસ્ત્રાર્થ તથા મૂત્રાધ્યાસની સુલભતા થાય, ભવાતરે અધ્યાપન શક્તિ

પ્રગટે. સાધુપદનું સ્મરણ તથા ધ્યાન કરતાં મુક્તિમાર્ગનું સાધન થાય. ગજસુકુમાલની પેઠે તુરત મુક્તિપદ પામે, દર્શનપદ આરાધતો સમક્તિ નિર્મલ કરે, તથા ચારિત્રપદ આરાધતો પક્ષધા ચારિત્ર પામે. તથા તપઃપદ આરાધતાં ઇચ્છા નિરોધ થાય, એ નવપદનો સંક્ષેપથી ભાવર્થ સમજવો.

૨૧-દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ, પામીને વાંધ્યાં કર્મ ઉદયે આવે. જેવા રસે આવે તેવા પ્રદેશે તથા વિપાકે ભોગવે. ભોગવતાં જેવાં વેદે તેવાં નવાં વીજાં વંધાય, વેદતાં સમભાવે વેદે તો નિર્જરા થાય, રાગદ્વેષભાવે વેદે તો નવાં કર્મ વંધાય, તથા રાગદ્વેષભાવે વેદીને પશ્ચાત્ પશ્ચાતાપ કરે તો કર્મવંધના રસઘાત કરે. તથા સ્થિતિઘાત કરે. અને કર્મવંધની ચિકાશ ટલે. અને તે કર્મ ઉદયકાલ પામીને સુખે સ્વરી જાય, અને કર્મ વેદતાં મગ્ન થાય તો ચીકણાં કર્મ વાંધે તે ઉદયકાલે દુઃખે ભોગવે, અને કર્મ નિર્જરે પણ વેદતાં નવાં કર્મ વંધાય.

૨૨-ક્રિયાએ કર્મ અને ઉપયોગે ધર્મ અને પરિણામે વંધ જાણવો.

૨૩-ધનવલથી દાન દેવાય, મનોવલથી શીલ પાલી શકાય, તનુવલથી તપ થાય, સમ્યગ્જ્ઞાનવલથી ભાવવૃદ્ધિ થાય, સદ્ગુરુ-

દેશના શ્રવણ કરવી, 'સુદેવની સેવના કરવી, સુધર્મની આ-
રાધના કરવી.

૨૪—ક્રોધમાન જે દ્વેષના અંગછે, માયા અને લોભ જે રાગાંગછે. ના-
કધાયમા સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ, અને નપુસકવેદ, એ ત્રણ વેદ તથા
હાસ્ય તથા રતિ જે એમ પચ રાગના અંગછે, તેમજ અરતિ, શોક,
ભય, જુગુપ્સા, એ ચાર દ્વેષના અંગ જાણવાં. રાગદ્વેષ તેજ મોટ
જાણવો

૨૫—આત્મસ્વભાવે પરિણમતાં સમ્યક્ત્વ ગુણ પ્રગટે ॥

૨૬—પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયરૂપ તે દ્રવ્યમન જાણવું. વ્યક્તાવ્યક્ત વિ-
કલ્પરૂપ ભાવમન જાણવું. અપેક્ષાએ આ વ્યાર્યાછે.

૨૭ શુદ્ધજ્ઞાન ઉપયોગે જીવ ભાવનિર્જરા કરે, અને ચૈરાગ્યભાવ ઉ-
દાસિનતાએ દ્રવ્યનિર્જરા કરે.

૨૮ પુદ્ગલેચ્છાથી અજ્ઞાનની પુષ્ટિ થાયછે, અને મૂર્છાથી મિથ્યાત્વની પુષ્ટિ થાયછે.

૨૯ આઠ કર્મ મધ્યે મોહનીય કર્મની અઠાવીશ પ્રકૃતિછે, તેમાં ત્રણ પ્રકૃતિ સમ્યક્ત્વ મોહનીયની જાણવી, ચારિત્ર મોહનીયની પશ્ચીન્ન પ્રકૃતિછે તે મધ્યે તેર પ્રકૃતિ રાગના ઘરની અને વાર પ્રકૃતિ દ્વેષના ઘરની જાણવી.

૩૦ યોગત્રિકે ઉપાડ્યો કર્મ તે તપ સંયમાદિ શુભ ક્રિયા વ્યાપારે પ્રવર્તતાં ટલેછે, તથા શુદ્ધ ઉપયોગે આત્મસ્વરૂપમાં પરિણમતાં સત્તાણ કર્મછે તે મટાવે. તથા મિથ્યાત્વથી વાંધ્યાં કર્મ સમક્રિતથી ટલે, અવિરતિનાં વાંધ્યાં કર્મ વિરતિથી ટલે. કષાયનાં વાંધ્યાં કર્મ ઉપશમાદિ સમતા ગુણથી ટલે, પ્રમાદથી વાંધ્યાં કર્મ અપ્રમાદદશાણ ટલે. ઇન્દ્રિયવિષયનાં વાંધ્યાં કર્મ તે તપશ્ચર્યાથી ટલે.

૩૧ સર્વ સંયોગોનો ત્રિયોગ થશે. ચેતન ચેતી છે. પરમાં ઇષ્ટબુદ્ધિ દુઃખનું મૂલછે—

૩૨ આત્મસ્વભાવમાં રમ' દુનીયાદારીમાં મુજાઈશ નહીં. જીવન પ્રતિ-
દિન વશા કરેછે. જ્યાં પ્રીતિ ત્યાં ભીતિ રહીછે. સ્વાત્મમાં
પ્રીતિ ધર.

૩૩ તારુ દૃષ્ટ તારા હાથમાંડે, મૂલીશ તો મમીશ.

૩૪ મદ્ગુર આજ્ઞા સદા ક્ષણે ક્ષણે સ્મરી સ્વભાવમાં રમણ કર.

૩૫ પરસ્વભાવમાં રમતા કોશટાના જેવી અવસ્થા થશે.

૩૬ ધનની કેફ મદિરા સમાનછે. નિરૂપાધિમાં મુક્ત અને ઉપાધિમાં
દુઃખજ છે.

૩૭ બાહ્યની મોટાઈ અંતરની મોટાઈને રોકેછે.

૩૮ આત્મસ્વભાવે જાગ્યા તેજ જાગ્યાજ જાણવા.

૩૯ જેટલો વાઘ્ય વસ્તુમાં આનંદ તેટલુંજ પાછળથી દુઃખ.

૪૦ ચેતન હવે પ્રમાદ ત્યાગ ? ત્યાગ ? ત્યાગ.

૪૧ મનુષ્યોના પરિચયમાં સાધુઓને અલ્પ આવવું તેજ હિતકરછે.

૪૨ આત્મા તારી ભૂલ તનેજ નડશે.

૪૩ ચેતી છે, માયામાં શું મ્હાલી રહ્યોછે.

૪૪ સદેવ સદ્ગુરુ અને સદ્ધર્મની શ્રદ્ધા પરમ હિતકારકછે.

૪૫ સ્વતત્રજીવન આત્મસ્વભાવમા રમવાથીજ જાણતુ

૪૬ પારકી આશા સદા નિરાશા. આત્મસન્નુલતાજ કરવા યોગ્યછે.

૪૭ કોઈ જીવ પાપ વહુ કરે અને કર્મઅલ્પ ગાયે, અને કોઈ જીવ પાપ અલ્પ કરે અને કર્મ વહુ ગાયે. 'કોઈને પાપ વહુ અને કર્મ પણ વહુ, કોઈને પાપ અને કર્મ ંકે નહીં ં ચૌભગી જાણવી

૪૮ શુદ્ધ ઉપયોગે ધર્મ ક્રિયાં કર્મ, મિથ્યાત્વમોદે ધર્મ, -સમ્યગ્ દૃષ્ટિ ધર્મીનિકારીઁ, સકલ્પ વિકલ્પમા આત્મા પરિણમેતો કર્મ વધ કરે. અને આત્મા નિવિકલ્પભાવે પરિણમેતો ધર્મ પ્રગટાવી શકે

૪૯ ચેતના ં પ્રકારનીં. ૧ જ્ઞાનચેતના ંીજી અજ્ઞાનચેતના. અજ્ઞાનચેતનાના ંે ભેદં, ંકર્મચેતના ંીજી કર્મફલચેતના. રાગદ્વેષપણે પરિણમે તે કર્મચેતના જાણવી અને ંદ્યમા આ-
વ્યાં કર્મને વેદે તે કર્મફલ ચેતના જાણવી. જ્ઞાનચેતનામાં ભેદ નથી. જ્ઞાનચેતના પ્રગટના કર્મચેતના અને કર્મફલ ંલે. સમક્ષિન પામ્યા વાટ જ્ઞાનચેતના હોય, મિથ્યાત્વીને અજ્ઞાન ચેતનાજ હોય.

- ૫૦ ભૂતકાલનાં પાપ પ્રતિક્રમણથી ટળે. વર્તમાનકાલીન પાપકર્મ સામાયકથી ટળે અને અનાગતનાં પાપછે તે પ્રત્યાહ્યાનથી ટળે.
- ૫૧ કર્મચેતના ત્રસજીવને હોય. કર્મફલ ચેતના એકેન્દ્રિયાદિ પ્રમુખ ને હોય. સમ્યગ્દૃષ્ટિને જ્ઞાનચેતના હોય.
- ૫૨ જીવ ત્રણ પ્રકારનાછે. ૧ એક ભવાભિનંદી તે મિથ્યાદૃષ્ટિજીવ જાણવા. વીજા પુદ્ગલાનંદી તે સમ્યગ્દૃષ્ટિજીવ જાણવા. સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવને શુભ કર્મ પુદ્ગલ ઉદય આવતાં રતિ વેદાય પણ સંસારમાં આનંદ કરી જાણે નહીં, માટે સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવને પુદ્ગલાનંદી કહેવાય. કેવલ આત્મામાંજ આનંદ માને અને સ્વ-સ્વભાવમાંજ સુખ માને તે મુનિરાજ આત્માનંદી જાણવા.
- ૫૩ શુભ ઉપયોગે સુગતિ હોય. અશુભ ઉપયોગે કુગતિ હોય, તથા અશુદ્ધ ઉપયોગે સંસાર તથા શુદ્ધ ઉપયોગે મુક્તિ હોય.
- ૫૪ પુણ્ય પાપ તે યોગ આશ્રયીછે, અને ધર્મ અધર્મ તે ઉપયોગ આશ્રયીછે.

- ૫૫ શરીર સપ્તધી વલ અને અતરંગ આત્મપરાક્રમતે વીર્ય જાણવું.
અતરંગ આત્માનુ પરાક્રમ તે ઉદયાનુસારી જાણવું.
- ૫૬ મુનિ, યોગસવર આરાધતા ઔઠયિક કર્મ નિવારેછે. અને ઉપ-
યોગસવર આરાધતા સર્વ કર્મ નહ કરેછે.
- ૫૭ પિસ્તાલીશ લાખ યોજનનો સીમત નામનો નરકાવાસ છે. મનુ-
વ્યક્ષેત્ર પિસ્તાલીશ લાખ યોજનનો છે. હુદુક વિમાન પિસ્તાલીશ
લાખ યોજન પ્રમાણ છે. સિદ્ધશિલા પિસ્તાલીશ લાખ યોજન
પ્રમાણ છે.
- ૫૮ સાતમી નરકનો અપતિષ્ઠાન પાવડો, તથા સર્પાર્થસિદ્ધવિમાન,
તથા જમુદ્વીપ, ૭ ઘ્રણ પદાર્થ લાખ યોજન પ્રમાણ છે.
- ૫૯ શિશ્યાવરિયાના અઢાર લાખ ચોવીસ હજાર ૯૪૦૦૦૦ વીશ
ભેદ છે તેનીને મુજબ જાણવા. પાંચસોત્રેગઢ જીવના ભેદ છે તેને

અભિહિયા આદિ દશપદે ગુણવા. તેને રાગ અને દ્વેષે ગુણવા. તેને મનઃ વચન અને કાયાના યોગથી ત્રણગુણા કરવા. પુનઃ કરવું કરાવવું અને અનુમોદવું એમ ત્રણે ગુણીએ. પુનઃ અતીત અનાગત અને વર્તમાન એ ત્રણભેદે ગુણી પુનઃ અરિહંતાદિક છાં ગુણીએ તો ૧૮૨૪૧૨૦ ભેદ થાય.

૬૦ ધર્મક્ષમા ચતુર્થગુણ સ્થાનકથી પ્રગટેછે. ક્ષમા ત્રણ પ્રકારનીછે.
૧ ધર્મક્ષમા ૨ ઉપકારક્ષમા ૩ અપકારક્ષમા.

૬૧ ઉત્પાતિકી બુદ્ધિ, વૈનયિકી બુદ્ધિ, ત્રીજીકાર્મણકીબુદ્ધિ, ચોથી પારિણામિકી બુદ્ધિ જાણવી.

૬૨ પ્રત્યાખ્યાન, કાયોત્સર્ગ, પ્રતિક્રમણ, એ ત્રણ આવશ્યક ઉપર પ્રીતિ જાણવી. ચતુર્વિંશતિસ્તવ, સામાયક, અને ગુરુવંદન એ ત્રણ આવશ્યકપર ભક્તિ જાણવી.

૬૩ મતિજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાન પશ્ચાત્ અવધિજ્ઞાન તથા મનઃપર્યાયજ્ઞાન થયાવિના કેવલજ્ઞાનઉપજે. મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન પશ્ચાત્ મનઃપર્યાયજ્ઞાન થયા વિના પણ કેવલજ્ઞાન હોય. મતિ

अने श्रुतज्ञान थया वाद अवधिज्ञान थया विना पण मनःपर्य-
वज्ञान पामी केवलज्ञान पामे, मतिज्ञान. श्रुत अवधि अने
मनः पर्यव ए चार ज्ञान पामीने पण केवलज्ञान थाय.

६४ देव पच प्रकारनाछे. १ द्रव्यदेव, २ नरदेव, ३ धर्मदेव ४ दे-
वाधिदेव ५ भावदेव.

देवायुष्य वा यु ते द्रव्यदेव. चक्रवर्ति ते नरदेव जाणवा. मुनि-
राज धर्मदेव जाणवा. तीर्थकर ते देवाधिदेव जाणवा. देवपणे
वत्पन्न थएलते भावदेव जाणवा.

✓ ६५ देवनी स्त्रीयो देवतांना करता वत्रोश घणीछे. मनुष्य स्त्रीयो पु-
रूप करता सत्तावीश गणीछे.

✓ ६६ जिनकल्पी ते भवमां मुक्ति जाय नहीं, एउ श्री कल्पभाष्य तथा
प्रवचनसारोद्धारट्टिमांछे.

६७ वीर्याचारना छत्रीश अतिचार निशीथभाष्य तथा चुर्णीमा कथाछे.

६८ नारकी वेदनाथी एक गाउ उंचा उछळे एवुं जीवाभिगममां कहुंछे.

६९ ग्रहस्थावासमां रहेला तीर्थकरने साधु नमस्कार करे नहि.

७० प्रथम गुणठाणे चारगतिनुं आयुष्य वांधे. चोथे गुणठाणे देव तथा मनुष्यगतिनुं आयुष्य वांधे, पांचमे छठे तथा सातमे गुणठाणे देवायुष्य वांधे.

७१ चारगतिमां क्षायिकसमकित सद्भावछे.

७२ प्रथम गुणठाणेथी चोथे आवे. पांचमे आवे छठे आवे तथा सातमे पण आवे.

७३ अव्यवहारराशिमांथी व्यवहारराशिमां आवी पाछो अव्यवहार राशिमां जाय तो तेने उत्कृष्ट अढी पुद्गल परावर्तनकाल

વ્યવહાર રાશિમાં આવતા લાગે. ઘાદરનિગોદમાં જે જે વચ્ચે આવે તે વચ્ચે સિત્તર કોડાકોડી સાગરોપમ અને બાકીનો સૂક્ષ્મનિગોદમાં ગાળે.

૭૪ જીવથી છૂટી પડેલી આઠકર્મની વર્ગના છૂટી રહે તો જવન્યથી અન્તર્મુદ્ધત અને ઉત્કૃષ્ટ અસાધ્યતા કાલ જાણવો. આઠે વર્ગનાઓ પોતાનું વર્ગનાસ્વરૂપ ઠોઠી અન્યરૂપે પણ પરિણમે.

૭૫ સમક્ષિત તે જીવની સત્તાઈ દ્રવ્યતત્ત્વરૂપે છે. તેથી પહે તોપણ મિથ્યાત્વપર્યાય દ્રવ્યગુણરૂપે એકત્વપણે ન પરિણમી શકે. અને ન મળી શકે તેથી ૭૦ સિત્તર કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ બધાની નથી, તેટલા માટે મિથ્યાત્વતે પર્યાયરૂપ પરિણમે છે. અને ત્યારે જ કોડાકોડી સાગરોપમની ઓછી સ્થિતિ બધાય છે, તે માત્ર પોતાના ક્ષયોપશમથી ઉપજે છે. જ્ઞાની કહે તે સત્ય

૭૬ ૧ નામથી નવતત્ત્વ ૨ ગુણથી નવતત્ત્વ ૩ ત્વક્ષણથી નવતત્ત્વ અને ચોપ્ત સ્વરૂપે પરિણામરૂપ નવતત્ત્વ જાણવા જીવાંજીવાંદિક નામથી નવતત્ત્વ જાણવાં ચેતના ગુણતે જીવનો જાણવો. તથા વર્ણાદિ ગુણમય પદ અજીવદ્રવ્ય જાણવા, તથા ઉર્વગતિ ૩-

ન્દ્રિયસુખ આપે તે પુણ્યનો ગુણ જાણવો. તથા અધોગતિ સં-
 કલેશરૂપતે પાપનો ગુણ જાણવો, શુભાશુભકર્મ આગમન ગુણ
 આશ્રવનો જાણવો. શુભાશુભ નિરોધ શુદ્ધોપયોગગુણ, સંવર
 તત્ત્વનો જાણવો, શુભાશુભકર્મનો આત્મપ્રદેશ સાથે વંધ તે વં-
 ધતત્ત્વનો ગુણ જાણવો. આત્મપ્રદેશથી કર્મપુદ્ગલોનું સ્વરૂપ તે
 નિર્જરાનો ગુણ જાણવો. કર્મથી મૂકાવું તે મોક્ષતત્ત્વનો ગુણ
 જાણવો. જીવ તે જીવત્વપણે પરિણમે. અજીવ તે જીવને આ-
 હારાદિહેતુપણે પરિણમેછે. પુણ્ય તે જીવને ઇન્દ્રિયસુખની શાતા
 રૂપે પરિણમેછે, એમ નવતત્ત્વ સ્વબુદ્ધિથી વિચારીએતો એક જી-
 વને પરિણમેછે. એમ નવતત્ત્વ ચાર પ્રકારે જાણવા.

૭૭ મિથ્યાત્વી જીવને આશ્રવવંધપૂર્વક નિર્જરા હોય, સમ્વગ્દષ્ટિ
 જીવને સંવરપૂર્વક દ્રવ્યભાવ નિર્જરા હોયછે. જ્ઞાનશક્તિ તથા
 વૈરાગ્યવલ્લથી સમકિતીને દ્રવ્યભાવ નિર્જરા થાયછે, રાગદ્વેષ
 પરિણમનું ઘટાડવું. તે ભાવનિર્જરા, અને દ્રવ્યનિર્જરાતે કર્મ-
 વર્ગણાનું ઘટાડવું. જે હૃદયે આવે તે નિર્જરે તેવાં કર્મ પાછાં
 વંધાય નહિ. વંધઅલ્પને નિર્જરા ઘણી સમકિતીને થાયછે.
 મિથ્યાત્વી નિર્જરા કરે પણ પાછો વંધાયછે.

૭૮ આત્માના અસંખ્યાત પ્રદેશછે. એકેક પ્રદેશે અનંતશક્તિ છે,
 તથા એકેક પ્રદેશે અનંતજ્ઞાન છે. તથા એકેક પ્રદેશે અનંતા
 પર્યાયછે. દ્રવ્યગુણ પર્યાયનું સ્થાપન સ્યાદ્વાદમાર્ગથી જાણવું.

७९. सम्यग्दर्शनधी द्रव्यशक्ति प्रगटे, सम्यग्ज्ञान गुणधी प्रकाश
थाय. सम्यक्चारित्रे परिणाम स्थिरता वृद्धि पामे.

८०. सम्यक्त्व पाम्यावाङ् शुद्धोपयोग होय, मिथ्यादृष्टिने अशुद्धो-
पयोग होय. तेमा पण मिथ्यादृष्टिने शुभक्रिया होय पण शुभ-
उपयोग नही, शुभोपयोगतो शुद्धना घरनोडे. ते अनिच्छा
ए होय- तथा मिथ्यात्मीने शुभक्रियारूप शुभोपयोग होय,
पण निदान अभिज्ञाप सहित होय. ते माटे अशुभरूप कथा.
अने सम्यग्दृष्टिने शुद्धोपयोगना रग्नो जे शुभोपयोग ते अ-
निदानरूपे कथो, ते माटे सम्यग्दृष्टिने शुद्ध उपयोग ते शुभ
मिश्रित होय ते माटे तरनमभेदे चतुर्थगुणस्थानकी आरभी
चारमा गुणगणा पर्यंत मिश्र उपयोग होय. तेरमा गुणठाणाधी
शुद्धोपयोग पूर्णपदे होय, मिथ्यात्मीने अशुद्धोपयोग होय.

८१. अनुभव प्रत्यक्ष आत्मस्वरूप विचारता ध्यान करतां मन वि-
श्राम पामेछे. रसास्वाद मुग्ध उपजेते, ते वात अनुभव प्र-
त्यक्ष छे, यथा शर्करा आम्बादनधी सदस्य शर्करानो अनु-
भव प्रत्यक्ष थायडे, तेम जीरद्रव्य पण पोतानी सम्यग्दृष्टिधी
अनुभव प्रत्यक्ष थायडे उउमन्याण दसण पुढ नाण इति सू-
त्रे उक्त छद्मस्थ प्रथम देखे पश्चात् जाणे. दर्शनतो सामान्याव
बोधछे, सात्कारम्य भामे अन्यमान् रही पश्चात् ज्ञानमांदि
भळे. ज्ञानतो विगेषायसोरूपडे, ते घणो काल रहे ए रीते

સમ્યગ્દૃષ્ટિ આત્મસ્વરૂપ દેખે. પણ સાક્ષાત્ અરૂપી અસંખ્ય પ્રદેશરૂપમય આત્માનેતો કેવલદર્શનથી દેખે. સમ્યગ્દૃષ્ટિને પ્રતીતે અનુમાને, અનુભવ સ્વરૂપે દેખે. જિનવચન પ્રતીતિએ દ્રવ્ય સ્વરૂપ દીઠું. અનુમાને ચેતના લક્ષણ ગુણે પ્રત્યક્ષ આત્મા દેખ્યો કહેવાય. એમ આત્મસ્વરૂપને સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેખે. તત્ત્વ જ્ઞાનિગમ્યમ્.

૮૨ ત્રણ યોગ સાધુને રત્નત્રયીરૂપે પરિણમેછે, તે વતાવેછે. મનો-યોગતો દર્શનશ્રદ્ધાનરૂપે પરિણમેછે. તે વસ્તુના નિર્ધારથી ચ-લતો નથી, વચનયોગતે જ્ઞાન મળવું તથા યથાર્થ ઉપદેશ દેવો ઇત્યાદિયે જ્ઞાનરૂપે પરિણમેછે. કાયયોગતે પટ્કાયની દયારૂપે પ્રવર્તેછે. જયંચરે જયંચિઠે ઇત્યાદિરૂપ જાણવો,

૮૩ સમ્યગ્દર્શનથી જન્મભય ટળેછે. સમ્યગ્જ્ઞાનથી જરા દુઃખ ટળેછે, સમ્યક્ચારિત્રથી મરણભય ટળેછે,

૮૪ ત્રણ પ્રકારની દેશના ત્રણ પ્રકારનાં કર્મ ટાળેછે. યથાર્થ દેશ-નાથી જીવાજીવાદિકનું સ્વરૂપ ધાર્યા પ્રણમ્યા થકી વસ્તુ તત્ત્વનો પ્રકાશ થાયછે. તેથી ભાવકર્મરોગ ટળેછે. તથા વિધિ વાદ દેશનાથી મહાવ્રત દેશવિરતિરૂપ આચરણ શુભોપયોગે

આચરતો છતો દ્રવ્યકર્મરોગ ટાળે તથા ત્રીજી ચરિત્રાનુવાદ
દેશનાથી શરીર સરથી કામમોગ વિષય તથા કષાયથી નિ-
વર્તે, જેમ જન્મ સ્વામી પ્રમુખ મુનિરાજોના ચરિત્ર શ્રાણથી
વૈરાગ્યગુણ પ્રગટે અને તેથી નોકર્મનો રોગ મિટે.

૮૫ ધર્મશ્રવણ તથા ધર્મશ્રત્રાભ્યાસ ઉગમનીરુચિ સમ્યગ્
દર્શનગુણની પ્રાપ્તિ કરાવે. તથા તત્વાતત્ત્વગવેષણાબુદ્ધિથી
સમ્યગ્જ્ઞાનગુણની પ્રાપ્તિ થાય, તથા પચેન્દ્રિયના વિષય તથા
ચાર કષાય તથા પચ પ્રમાદનો જે ત્યાગ તેથી ચારિત્રગુણ
પ્રગટેછે. તથા આત્મસ્વરૂપમા લીનતા તથા એકસ્થિરતા તથા
ધ્યાનથી વીર્યગુણ પ્રગટેછે. એમ ચારગુણ હેતુ ધારવા. હવે
એના શરીરમા સ્થાનક કહેછે. દર્શન ચક્ષુ મધ્યે. જ્ઞાનતે હૃદ-
યમાં, તથા ચારિત્રતે ચરણે, તથા વીર્યગુણ ઉત્સાહવિષે હોય,
એમ ચાર ગુણના સ્થાનક સમજવા—

૮૬ સ્વરૂપહિંસા, અનુવંધહિંસા, દ્રવ્યહિંસા, ભાવહિંસા, તથા ૨
યોગહિંસા, આદિહિંસાના ઘણા ભેદછે. સ્વરૂપહિંસાતે
સાધુને નદી ઉતરતા હોયછે. જિનાશાયી ત્યા દોષ નથી.
નદી ઉતરતા અયતનના સદ્ભાવથી ડરિયાવહિયા
આલોવે, તથા સમ્યગ્દાષ્ટિને દેવપૂજા શુરુચન્દના તથા
આહાર વહોરાવતાં ઇત્યાદિ કાર્યે સ્વરૂપ હિંસા જાણવી. પણ
તેથી અલ્પવ્રથ અને ઘણી નિર્જરા થાયછે માટે સ્વરૂપ હિંસા

જાણવી. તથા વઢી રાગદ્વેષે પ્રણમીને જે કોઈ મંદ બુદ્ધિ પ્રાણી
છકાયના જીવને હળે. અને તેવી હિંસાના તરતમ અધ્યવસાયે
મહાકર્મવંધ કરે, તેથી અશુભવિપાક ઉદયમાં આવે એ અનુવંધ
હિંસા જાણવી. વઢી એના ભેદ મધ્યે દ્રવ્યહિંસા આવે તેનો કિં
ચિત્ અર્થ લેખે. દ્રવ્યહિંસા અનુપયોગે હોય, : ભાવહિંસા
પરિણામે હોય, વાહ્યહિંસા તથા યોગહિંસા એટલી સ્વરૂપ
હિંસામાં ભળે તથા પરિણામહિંસાતે ભાવહિંસામાં ભળે, ઇત્યા-
દિક સમજી લેવું.

૮૭ ૧ ઇચ્છાયોગ, ૨ શાસ્ત્રયોગ ૩ સામર્થ્યયોગ. એ ત્રણ યોગ જાણવા.

૮૮ ક્રોધ રજપુતને ઘણો હોય, માનક્ષત્રીને ઘણો હોય. માયા તે
વેશ્યા તથા વણિકને ઘણી હોય, ભયતે કાયરને ઘણો હોય.

૮૯ નામ જિનનું સ્થાનક જિહ્વા ઇન્દ્રિયમાંછે, સ્થાપના જિનનું
સ્થાનક ચક્ષુ ઇન્દ્રિયમાંછે, દ્રવ્યજિનસ્થાનક મનોયોગમાંછે, મનો-
યોગે શ્રદ્ધાનેછે માટે. ભાવજિનનું સ્થાનક હૃદયમાં હોય,

૯૦ આહારસંજ્ઞા એ જીવ અનાદિકાલથી સ્વાતો રહેછે. ભય સં-
જ્ઞાથી ચતુર્ગતિમાં કંપતો રહેછે. મૈથુનસંજ્ઞાથી પંચેન્દ્રિયના
વિષયોની અભિલાષા કરેછે, પરિગ્રહસંજ્ઞાથી પુદ્ગલવસ્તુ

એકઠી કરેછે. એ ચાર સજ્ઞામાથી પ્રથમ સજ્ઞા વેદનીય કર્મના ધરનીછે. અને વાકીની ત્રણ સજ્ઞા મોહનીયકર્મના ધરનીછે.

૯૧ લેશ્યા યોગ પ્રત્યેયીછે અને યોગતે નામકર્મમા પેછે. માટે લેશ્યા નામકર્મમા આવી તત્ત્વકેવલી જાણે.

૯૨ ચક્રવર્તિન. ચત્ત્વર રત્નમાથી ચક્ર, અસિ, છત્ર, અને દડ એ ચાર રત્ન આયુધશાલામા ઉપજે. તથા મણિરત્ન કાંગણીરત્ન અને ચર્મરત્ન નિધિશિરગૃહે નીપજે. તથા વલી પુરોહિતરત્ન, વાર્ધકી-રત્ન, સેનાપતિરત્ન, ગાથાપતિરત્ન, એ ચાર રત્ન પોતાના નગરમા ઉપજે. સ્ત્રીરત્ન રાજકુલે નીપજે. તથા ગજરત્ન અને અશ્વરત્ન એ બે રત્ન વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર ઉત્પન્ન થાય, હવે નવનિધાનની ઉત્પત્તિ કહેછે. ગગાનદીના કાઠે નવનિધાનની નવપેટી પ્રગટે. ધારયોજનની તે પેટી લાગી અને બે યોજનની પહોઢી, અર્ધયોજનની ઉચી જાણવી, તે યોજન આત્મામાગુલ પ્રમાણ જાણવા, એ નવનિધિ મજુપાના આકારેછે. વૈદુર્યમણિરત્નમય કમાડઠે. સર્પિકા નામનુ પ્રથમ તેમા સ્કધાવાર નગર નિવેશ ઇત્યાદિ. પામિક નામે વીજુ નિવાનછે ત્યા વીજની સર્વ સપાત્તિછે. પાગલ નામે ત્રીજુ નિધાન તેમા નરનારી હયગયના આધરણ જાણવા. ચોથુ મહાપદ્મ તેમા ચૌદ જાતિના રત્નછે, પાંચમુ મહિનામે તેમા વિવિધવસ્ત્રછે. છઠુ કાલનામેઠે તેમા ત્રિકાલજ્ઞાનના પુસ્તકઠે. સાતમુ મહાકાલ તેમા સુવર્ણ રૂપુ મણિલોહ સર્વ

द्रव्य अखुटछे. आठमुं माणवक तेमां सर्व युद्धनीतिछे. नवमुं शंखनामे तेमां चतुर्विध काव्य तथा तुर्यना अंग नाटक वि-
धिनो संगीत ग्रंथछे. एकेकनिधाने एक हजार देवता अधि-
ष्टायकछे ते व्यंतरिक देवता जाणवा. तेनुं आयुष्य एक
पल्योपमनुं जाणवुं.

९३ चौदविद्या मोटीछे. १ नभोगामिनी २ परशरीरप्रवेशिनी ३
रूपपरावर्तिनी ४ स्तंभनी ५ मोहिनी ६ स्वर्णसिद्धि ७ रज-
तसिद्ध ८ रससिद्ध ९ बंधयोभिनी १० शत्रुपराजयिनी ११
वशकरणी १२ भूतादिदमनी १३ सर्वसंपत्करी १४ शिवपद
प्राप्तिकारिका.

९४ अनादिमिथ्यात्वी जीवने त्रीजुंगुणठाणुं चढतां न आवे ते तो
प्रथमगुणठाणाथी ग्रंथी भेद करी उपशम समकित पामी चोथे
आवे. तथा सादि मिथ्यात्वी समकित पामीने पडयो होय ते
पाछो क्षयोपशम समकित पामे ते त्रीजे गुणठाणे आवे तेने
पडतां पण आवे.

९५ कर्मनी प्रकृति सत्ताए १४८ एकशो अडतालीश मिथ्यात्व
गुणत्राणाथी मांडी अग्यारमा गुणठाणा सुधी होय. पण बीजे

ત્રીજે ગુણઠાણે જિનનામ કર્મવિના ૧૪૭ એકસો સુદતાલીશ પ્રકૃતિ હોય. તેનું કારણ વતાવેહે ચોથિગુણઠાણે સયોપશમ સમકિતહે. તે સમકિતવાળો જિનનામકર્મ બાંધ તે બાંધીને પાછો પડે સમકિત વમે તો તે પહેલે ગુણઠાણે આવે પણ બીજે તથા ત્રીજે ગુણઠાણે નાવે તે માટે મિથ્યાત્વગુણઠાણે સત્તા ૧૪૮ પ્રકૃતિ હોય, અને શાસ્વાદન સમકિત તો ઉપશમભાવે આશ્રયીહે. અને ઉપશમ સમકિત હતા જિનનામકર્મ ન વાધે. ચોથે ગુણઠાણે જ્યાં સુધી ઉપશમ સમકિત હોય ત્યાં સુધી જિનનામ કર્મ ન વાધે. સ્તોકકાલહે માટે. સયોપશમ તથા સાયિક સમકિત હોય જિનનામકર્મ વાધે. સયોપશમ સમકિતથી પડતો જિનનામકર્મ વધવાળો પ્રથમગુણઠાણે આવે પણ બીજે ત્રીજે ગુણઠાણે નાવે. તથા ઉપશમસમકિત પડે તો બીજે આવે ઉપશમભાવે જિનનામકર્મનો યથા નથી માટે બીજે ત્રીજે ગુણઠાણે સત્તા ૧૪૭ એકસોસુદતાલીશ પ્રકૃતિ હોય.

૯૬ સાત પ્રકૃતિ મધ્યે પ્રથમ ચારિત્રમોહનીયની ચાર પ્રકૃતિ તથા મિથ્યાત્વ તથા મિથ્ર એ છ પ્રકૃતિ વાધણ સમાનહે. એક સમ્યક્ત્વમોહિની તૃતી સમાનહે. એ સાત પ્રકૃતિ સત્તામાથી સય કરે ત્યારે સાયિક સમકિત હોય, અને એ સાત પ્રકૃતિ ઉપશમભાવે ત્યારે ઉપશમ સમકિત હોય મિથ્યાત્વાદિ ત્રણ પ્રકૃતિ અને અનતાનુયથી ચોઠડી એ સાત પ્રકૃતિમાહિયી જે જે પ્રકૃતિના દલીલા ઉદયે આવે તે સ્વપાવે અને ઘાફી રહ્યાં તેનો ઉપશમ કરે તેને સયોપશમસમકિત કહેહે. સયોપશમ સમકિતવાળાને મિથ્યાત્વનો પ્રદેશ ઉદય હોયહે પણ વિપા-

કોદય નથી. ઉપશમસમાક્રિતવાઝાને પ્રદેશોદય તથા વિપાકોદય નથી.

૯૭ અનંતપરમાણુ સ્કંધનુ પ્રતિવિંવ પડી શકે.

૯૮ ગુણગ્રાહી સાહ્યકારી વિનયી સેવાકારી ગંભીર એવા શિષ્ય તથા શ્રાવકો દુર્લભ છે. ગુણગ્રાહીનું સ્વરૂપ વતાવે છે. ગુરુ પાસે સૂત્રસિદ્ધાંત શ્રવણ કરી ઘણી પ્રશંસા કરે. કીર્તિ કરે પણ ગુરુના કોઈક ઔદયિકભાવના અવગુણ દેખી નિંદા કરે નહિ. સ્વેદ તથા અપ્રીતિ ધારણ કરે નહીં. જો સ્વેદ ધારણ કરે તો ભક્તિ તથા વિનયગુણથી ભ્રષ્ટ થવાય. શિષ્ય તથા શ્રાવક છે તે ગુરુના ગુણગવેષી હોય તે કહે છે. ગુરુમાં હિ એક ઉપકારનો ગુણ હોય તે દેખે પણ વિનય ચૂકે નહીં. અવગુણ દ્રષ્ટિમાં લાવે નહીં, તથા સાહ્યકારી એટલે ગુરુરાજને અન્ન પાનાદિક તથા વસ્ત્રપાત્ર આપવાની ઘણી યાચના હોય તથા આપે. પોતે ગુરુની સાહાય્ય કરે. તેમાં પોતાની ફરજ છે એમ સમજે. નમન અને વચને કરી ગુરુનું વૈયાવચ્ચ કરે. તથા ગુરુને શાતા ઉપજાવે. એવા શ્રાવક તથા શિષ્ય પંચમકાલે મળવા ઘણા દુર્લભ છે.

૯૯ શાતા અશાતા આત્માશ્રિત છે. અને શાતાવેદનીયજન્મસુખ અને અશાતાવેદનીયજન્ય દુઃખ તે પુદ્ગલાશ્રિત છે.

- ૧૦૦ જિન વચન કારણ કાર્ય સહિતઁ, તથા નિમિત્ત ઉપાદાન સહિતઁ, તથા દ્રવ્ય ભાવ સહિતઁ તથા વ્યવહાર નિશ્ચય સહિતઁ.
- ૧૦૧ ચાવીસ પરિસહ મ યે વે પરિસહ શીત અને વીશ પરિસહ હ્રસ્વ છે સ્ત્રી પરિસહ અને સત્કાર પરિસહ શીત છે અને વાકીના હ્રસ્વ છે.
- ૧૦૨ ઉદય અને સત્તા એ પુદ્ગલાશ્રિતઁ, વધ અને ઉદીરણા એ આત્માશ્રિત અપેક્ષાયે હોય,
- ૧૦૩ આઠ વર્ગનામાંથી મર્વ કરતા ઔદારિકવર્ગનામાં દલીક અલ્પ જાણવા. તેથી વૈક્રિયવર્ગનામાં અનતઘુણા તેથી આહારકવર્ગનામાં અનતઘણાં અને તેથી શ્વાસોશ્વાસ વર્ગનામાં અનન્તઘણાં અને તેથી મનોવર્ગનાના પુદ્ગલ અનતઘણા જાણવા તેથી અનતઘણાં કાર્મણ વર્ગનામાં પુદ્ગલ જાણવા
- ૧૦૪ સમયે સમયે જીવ કર્મવર્ગનાનુ ગ્રહણ કરેછે. તે કર્મવર્ગના આઠકર્મવળે વહેંચીને આપે. તે માયે કોહને યોદી આપે અને

कोइने घणी आपे. सर्वथी अल्पकर्मदल वर्गणा आयुष्यकर्मने आपे. तेथी नाम गोत्रकर्मने विशेषाधिक आपेछे. तेथी ज्ञानावरणीय तथा दर्शनावरणीय तथा अंतराय ए प्रण कर्मने विशेषाधिक आपे तेथी मोहनीयने कर्मदलवर्गणा अधिक आपे, तेथी वेदनीयने कर्मदलवर्गणा अधिक आपे. एम सर्व प्रकारे जोतां वेदनीयकर्मने कर्मवर्गणादलीक अधिक आपेछे,

१०५ शास्त्रमां चउदगुण वक्ताना अने चउदगुण श्रोताना जाणवा.
 १ शोलबोलना जाण पंडित. २ शास्त्रार्थ विस्तारी जाणे. ३ वाणीमां मीठाश होय, ४ प्रसंग अवसर जाण होय, ५ सत्य वचन बोले, ६ श्रवण करनारने संदेह थतो छेदे, ७ बहुशास्त्रवेत्ता गीतार्थ उपयोगी होय. ८ अर्थ विस्तारी संवरी जाणे, ९ व्याकरण रहीत कठीन भाषा अपशब्द न बोले. १० वाणीथी सभाने रीजवे. अग्यारमे तथा बारमे बोले प्रश्नार्थ. तेरमे बोले अहंकार रहीत, १४ धर्मवंत तथा संतोषवंत होय. चउद गुण श्रोताना होय. १ भक्तिवंत, २ मिष्टभाषी, ३ गर्वरहीत, ४ श्रवणरुचि, ५ अचंचल एटले एकाग्रचित्तथी श्रवण करे अने धारे. ६ जेवुं सांभळ्युं होय तेवुं कहे, ७ प्रश्ननो जाण होय. ८ सांभळेला शास्त्रोनुं रहस्य जाणे. ९ धर्मकार्य आलस्य होय नहि. १० धर्म श्रवण करतां निद्रा न आवे. ११ बुद्धि-वंत होय. १२ दातारगुण होय. १३ जेनी पासे धर्मकथा सांभळे तेना पाछळ घणागुण बोले, १४ निंदा रहीत होय तथा मिथ्यावाद करनार होय नहि.

૧૦૬ વર્ણ રસ અને સ્પર્શ એ પરમાણુપુદ્ગલના ગુણ જાણવા.

૧૦૭ યોગ, કપાય, ધ્યાન, અને લેશ્યા એ ચાર એકઠા મળે ત્યારે ?
પરમવત્તુ આયુષ્ય જીવે રાગે.

૧૦૮ દરેક દ્રવ્યના દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવ અને ગુણ એ પચમેદગણતા
ષટ્દ્રવ્યના ત્રીશ ભેદ જાણવા

૧૦૯ ૧ મહાવેદના અને અલ્પ નિર્જરા નારકીને હોય, ૨ મહાવેદના
અને મહા નિર્જરા માધુને હોય, ગજમુકુમાલવત્-૩ અલ્પવેદના
અને અલ્પ નિર્જરા દેવતાને હોય, ૪ મહાનિર્જરા અને અલ્પ
વેદના શૈલેશીકરણકારકને હોય, એ ચોભગી જાણવી.

૧૧૦ સાધુ સ્વાધ્યાય કરેછે તથા શુભયોગે વ્રતાદિકની શુભક્રિયા
કરેછે. તથા શુદ્ધોપયોગે શુદ્ધસ્વભાવે અપ્પાણ ભાવેમણે વિહરા
એમ આત્મધ્યાન કરેછે

૧૧૧ જિનવાણી શ્રવણ કરતાં દર્શનાવરણીયકર્મનો ક્ષયોપશમ થાય તથા જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમે વાણી કાનમાંહિ સમજ્યામાં આવે, ત્યારવાદ વાણી તે દર્શનમોહનીય કર્મના ક્ષયોપશમથી ચથાર્થ આત્મસ્વરૂપ જ્ઞાનમાં આવે. તથા જિનવાણી ધ્યાનમાંહિ આવે, તે કેમ તો તે કહેછે કે-ધર્માતરાય કર્મનો ક્ષયોપશમ થાય ત્યારે એકાગ્રતારૂપ ધ્યાનમાં સિદ્ધિ વરે.

૧૧૨ વકુશ, કુશીલ, પુલાક, નિર્ગ્રંથ, સ્નાતક એ પંચ પ્રકામના નિર્ગ્રંથ જાણવા. હાલ વકુશ અને કુશીલ એમ બે નિર્ગ્રંથછે.

૧૧૩ સમ્યગ્દષ્ટિજીવ મિથ્યાત્વના ઉદયે સમક્ષિત વમીને પાછો મિથ્યાત્વગુણઠાળે જાય તોપણ આયુષ્ય વર્જીને સાતકર્મની પલ્યોપમના અસંખ્યાતમે ભાગે ડળી એક કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિનો વંધ ઉત્કૃષ્ટ કરે. તથા મુનિપણો પામીને પડે અને પાછો મિથ્યાત્વે જાય તોપણ આયુષ્ય વર્જી સાતકર્મ સ્થિતિ વંધ સાગરે ડળી એક કોડાકોડી સાગરોપમનો ઉત્કૃષ્ટ કરે. તથા ઉપશમશ્રેણિથી પડીને મિથ્યાત્વે જાય તોપણ આયુષ્યવર્જીને સાતકર્મની ઉત્કૃષ્ટિ સ્થિતિ વાંધે તો નવહજાર સાગરોપમે ડળી એકકોડાકોડી સાગરોપમનો ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિ વંધ કરે.

૧૧૪ વિભંગજ્ઞાનતે અવધિદર્શનના પેટામાંછે.

११५ जीव त्रण प्रकारनाछे. १ भव्य, २ अभव्य. ३ भव्याभव्यतेमां
भव्यजीव त्रण प्रकारनाछे. १ आसन्नभव्य. २ मध्यमभव्य
३ दूरभव्य.

तेमां आसन्नभव्यते सौभाग्यवत स्त्रीनी पेठे जाणवो. जेम सौ-
भाग्यवती स्त्री परणीने पद्मासमा गर्भ धारण करी पुत्ररूप
फल पाये. तेम केटलाक जीव मोक्षरूप फल अल्पकालमां प्राप्त
करे. केटलाकजीव मध्यम भव्यछे जेम कोइ परणेली स्त्री बे
वर्षे पण नजीक पुत्र प्रसवे तेम मध्यमभव्य पण थोडा भवमां
सिद्धि वरे मेघकुमारनी पेठे, जेम परणेली स्त्रीने बहु वर्षे पुत्र
प्राप्ति थाय तेम गोशालानी पेठे केटलाक जीव अनत पढवा-
इनी पेरे घणाकाले सिद्धि वरणे जेम बध्यास्त्री घणाकाले पण
गर्भ धारण करे नहीं, तेम अभव्यजीव पण व्यवहारशी चारि-
श्रक्रिया आदरे नवमाग्रेवेयक मुधी जाय पण सिद्धि वरे नहीं.
श्रीजा भव्याभव्य जीव छे ते भव्य सररा पण व्यवहारराशिमां
उचा आवे नहीं. बालविधवा स्त्रीनी पेठे जेम बालविधवामां
पुत्र थवानी शक्तिछे पण भर्तारना अभावे पुत्रप्राप्ति थाय नहीं
तेम भव्याभव्यमा जाणवु.

११६ भवामिनदी ते मिथ्यादृष्टि जीव जाणवा. बीजा पुद्गलानदी ते
चोथा पांचमा गुणठाणाना जीव जाणवा. आत्मानन्दि ते मुनि
जाणवा.

૧૧૭ જીવ ચાર પ્રકારના કહ્યાછે. પ્રથમ સઘનરાત્રિ સમાન તે ભવા-
 મિનંદી મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકવર્તો જીવ જાણવા. જેમાં જરા
 માત્ર પ્રકાશ નથી. વીજા માર્ગાભિમુખી માર્ગાનુસારી જીવ તે
 અઘનરાત્રિ સમાન જાણવા. ત્રીજા, ચોથા ગુણઠાળાથી તે વારમા
 ગુણઠાળા પર્યંતના જીવ તે સઘનદિન સમાન જાણવા. ચાથા
 અઘનદિન સમાન તે કેવલિ ભગવાન જાણવા.

૧૧૮ ચાર પ્રકારમાં સામાયક જાણવાં. ૧ શ્રુતસામાયક, ૨ સમકિત
 સામાયક, ૩ દેશવિરતિ સામાયક, ૪ સર્વવિરતિ સામાયક.
 તેમાં શ્રુતસામાયકનો લાભ મધ્યમિથ્યાત્વીને હોય અમધ્યને
 પળ દ્રવ્યથી શ્રુતનો લાભ થાય. તથા સમકિત સામાયક તે
 સમ્યગ્દષ્ટિ જીવને હોય. પંચમ ગુણઠાળે દેશવિરતિ સામાયક
 નો લાભ હોય. સર્વ વિરતિ સામાયકનો લાભ છઠે ગુણઠાળે હોય.

૧૧૯ દર્શનની ક્ષપકશ્રેણિ ચોથાગુણઠાળાથી હોય. અને ચારિત્રની
 ક્ષપકશ્રેણિ આઠમાગુણઠાળાથી આરંભી હોય.

૧૨૦ કાર્મણ શરીર તે નામકર્મની પ્રકૃતિ જાણવી. નામકર્મની વર્ગના
 રૂપે કાર્મણ શરીર જાણવું. વાકી વીજા સાતકર્મની વર્ગના તે
 એમાં જાણવી. એમ તેમનો આધારાધેય ભાવછે. જેમ દાણાની
 ગાંઠડીમાં દાણા તે આધેયરૂપછે અને ગાંઠડી તે આધારરૂપછે.

તેમ સાતકર્મની વર્ગણા તે આપેયછે અને કાર્મણ શરીર આ-
રછે બીજા કર્મની વર્ગણા મિશ્ર વેવી રીતે જાણવી તો તે
કહેછે. જેમ કેવલીભગવતને જ્ઞાનાદિક ચારકર્મની વર્ગણા
મૂલથી ગઈ તોપણકાર્મણ શરીરડે. તેથી અનુમાને જણાય છે
કે અન્ય કર્મની વર્ગણા મિશ્રડે અને કાર્મણ શરીર મિશ્રડે.
સત્ય કેવલી ભગવત જાણે.

૧૨૧ કપાયપણે જ્યારે આત્મા પરિણમે ત્યારે સ્થિતિવદ્ અને રસવદ્
કરે અને જ્યારે કેવલયોગપરિણમને આત્મા પરિણમે ત્યારે
પ્રવેશ વંધ અને પ્રકૃતિવદ્ હોય.

૧૨૨ વદ્ગતા તે અજ્ઞાન મિધ્યાત્વના ધરથી નીપજે. અજ્ઞાતા તે વેદ-
નીય કર્મના ઉદયથી નીપજે. અવિરતિના ધરની આકુલતા
ચારિત્રમોહનીયકર્મના ઉદયથી નીપજેછે.

૧૨૩ જળ પ્રકારે પુદ્ગલ પરિણમેડે. ૧ વિશ્રસા. ૨ પ્રયોગસા ૩
મિશ્રસા. તેમા પ્રથમ વિશ્રસા તે કોઈ નિમિત્ત પામી તદાકાર
ધાય જેમ ઇન્દ્રિયનુપ્ય તથા વાદળા વિગેરે તથા વીજા પ્રયોગસા
તે જીવ વ્યાપાર ઉદયથી બનાવેલ ઘટ, પટ, શૂદ્ધ, વિગેરે જા-
ણવા, બીજા મિશ્રસાતે કિંચિત્ પ્રયોગ તથા કિંચિત્ સ્વપ્ના-

વેથી જાણેવા. જેમ વદ્ધઃ પટો જીર્ણઃ વાંધેલો પટ જૂનો, તેમાં વાંધવું તે જીવપ્રયોગની અને પટ્ટનું જૂનું થવું સ્વભાવથી છે.

૧૨૪ પંચાસ્તિકાયસમયસાર નામના દિગંબરીય ગ્રંથમાં પુદ્ગલના છમેદ વતાવ્યા છે, ૧ વાદર. ૨ વાદર વાદર. ૩ વાદર-સૂક્ષ્મ ૪ સૂક્ષ્મવાદર ૫ સૂક્ષ્મ ૬ સૂક્ષ્મસૂક્ષ્મ એ છ પ્રકારના પુદ્ગલ સંસારમાં વ્યાપી રહ્યા છે.

૧૨૫ જ્ઞાનાવરણીયકર્મનો વંધ દશમા ગુણઠાણા સુધી હોય. દર્શનાવરણીયકર્મનો વંધ દશમા ગુણઠાણા સુધી હોય, વેદનીય કર્મનો વંધ તેરમા ગુણઠાણા સુધી હોય, મોહનીયકર્મનો વંધ નવમા ગુણઠાણા સુધી હોય, આયુષ્ય કર્મનો વંધ સાતમા ગુણઠાણા સુધી હોય, નામકર્મનો વંધ દશમા ગુણઠાણા સુધી હોય, ગોત્રકર્મનો વંધ દશમા ગુણઠાણા સુધી હોય. અંતરાય કર્મનો વંધ દશમા ગુણઠાણા સુધી હોય. જ્ઞાનાવરણીય તથા દર્શનાવરણીય તથા અંતરાયકર્મ એ ત્રણ કર્મનો ઉદય વારમા ગુણઠાણા સુધી હોય. વેદનીય કર્મનો ઉદય ચૌદમા ગુણઠાણા સુધી હોય, મોહનીયકર્મનો ઉદય દશમા ગુણઠાણા સુધી હોય, આયુષ્યકર્મનો ઉદય ચૌદમા ગુણઠાણા સુધી હોય. નામકર્મનો ઉદય ચૌદમા ગુણઠાણા સુધી હોય, ગોત્રકર્મનો ઉદય ચૌદમા ગુણઠાણા સુધી હોય. અંતરાયકર્મનો ઉદય વારમા ગુણઠાણા સુધી હોય. જ્ઞાનાવરણીય તથા દર્શનાવરણીય તથા

અતરાયકર્મની હટીરણા ચારમા ગુણઠાણા મુધી હોય, વેદનીય કર્મની હટીરણા હઠા ગુણઠાણા મુઝી હોય, મોહનીયકર્મની હટીરણા દશમા ગુણઠાણા મુધી હોય, અતરાયકર્મની હટીરણા ચારમા ગુણઠાણા મુધી હોય, આયુષ્યકર્મની હટીરણા છઠા ગુણઠાણા મુધી હોય, નામકર્મ તથા ગોત્રકર્મની હટીરણા તેરમા ગુણઠાણા મુધી હોય. મોહનીયકર્મની સત્તા અગીયારમા ગુણઠાણા મુધી હોય આયુષ્યની સત્તા ચંદ્રમા ગુણઠાણા મુધી હોય નામકર્મ તથા ગોત્રકર્મની સત્તા ચંદ્રમા ગુણઠાણા મુધી હોય. અતરાય કર્મની સત્તા ચારમા ગુણઠાણા મુધી હોય. જ્ઞાનાવરણીય તથા દર્શનાવરણીયકર્મની સત્તા ચારમા ગુણઠાણા મુધી હોય, વેદનીયકર્મની સત્તા ચંદ્રમા ગુણઠાણા મુધી હોય.

૧૨૬ ચિમગ જ્ઞાનનો કાલજઘન્યધો એક સમય અને હત્કટ્ટ પરુગ્રીહ સાગરોપમ અધિક જાણતો.

૧૨૭ સમક્તિ શુદ્ધ પામે વપયોગ શુદ્ધ સમરે વપયોગ સમરે જીવ

સમરે અને જીવ સમરે યોગ સમરે અને યોગ સમરે પરિણામ સમરે અને પરિણામ સમરે અવચસાય સમર્થ જાણવા.

૧૨૮ મતિજ્ઞાનનું આંતરુ જગન્યથી અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તન કાલ માહું હોય. એ પ્રમાણે શ્રુતજ્ઞાન અવધિજ્ઞાન અને મનઃપર્યવ જ્ઞાનનું પણ આંતરુ જાણવું. કેવલજ્ઞાનમાં આંતરુ નથી. હવે મતિ અજ્ઞાન અને શ્રુતઅજ્ઞાનનું આંતરુ જગન્યથી અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ છાસટ સાગરોપમ ઝાંઝેરુ હોય.

૧૨૯ એકલા યોગે પ્રદેશવંધ પ્રકૃતિવંધ નીપજે. તેથી કર્મવર્ગણાદલનો સંચય થાય. તથા યોગને લેહ્યા એકઠાં મઠે ત્યારે પ્રકૃતિને પ્રદેશવંધ નીપજે તથા ધ્યાન અને કપાય વે મઠે ત્યારે સ્થિતિ વંધ અને રસવંધ નીપજે. તથા જ્યાં કપાય અને ધ્યાન આવે ત્યાં તેવારે ચારે મેળા થાય.

૧૩૦ અઢીદ્વીપમાંથી સકલકર્મ લપાવી જેટલા એક સમયમાં સિદ્ધિ વરે તેટલા જીવ સૂક્ષ્મનિગોદમાંથી વ્યવહારરાશિમાં આવે. એક સમયે એક વે ત્રણ ઉત્કૃષ્ટે અઢી દ્વીપમાંથી ૧૦૮ એકસો આઠ સિદ્ધિવરે તેટલા સૂક્ષ્મનિગોદમાંથી નીકળી વ્યવહારરાશિ-પણો પામે.

૧૩૧

ગાથા.

કાલે સુપત્તદાણં, સમ્મત્ત વિસુહિ વોહિલામંચ
અંતે સમાહિ મરણં, અમવ્વજીવા ન પાવંતિ ૧

भावार्थ—कोले सुपात्र दान देवु. सम्यक्त्व विशुद्धि, अने बोधिवीजनी प्राप्ति, अने अन्त्यसमाधिमरण, अभव्यजीवो पामी शकता नथी.

१३२ व्यवहारराशिया जे वादरनिगोदमा अनताछे. ते फरी कर्मनी बाहुल्यताए सूक्ष्मनिगोदगोलकमा जाय त्या रही वळी पाछा कटादिकसाधारण वनस्पतिमा आवे एम सबजे सूक्ष्मनिगोदना वादरनिगोदमा आवे. वळी वादरना सूक्ष्ममा जाय, एमवे स्थानके आवागमन करतां जीव त्या उत्कृष्ट रहेतो अढीपुद्गलपरावर्त पर्यंत रहे पश्चात् पृथिव्यादिक स्थानक स्पर्शतो उचो आवी मनुष्य थाय, व्यवहारराशियो भव्यजीव सामग्री पामी सिद्धिवरे तथा वळी एम ऋछे के कदमूलसाधारणमाथी जीव सूक्ष्मगोलकमा जायतो अने उत्कृष्ट काल रहेतो असरयात काल पर्यंत सूक्ष्म-निगोदगोलकमाहि रहे त्याथी नीरुळी वादरनिगोद कदमूलमा उत्कृष्ट सित्तर कोडाकोडी सांगरोपमपर्यंत ज्यारे ज्यारे सूक्ष्म-निगोदमाथी आवे त्यारे रहे एम सगध छे. उत्कृष्ट अढीपुद्गल परावर्तपर्यंत व्यवहारराशियो जीव निगोदमा रहे.

१३३

गाथा.

चत्तारियवाराज, चउदस पुर्वी करेइ आहारं
ससारमि वसंतो, एगभवे दुनिवाराज

१

‘ ચતુર્દશપૂર્વી સંસારમાં વસતાં ચાર વાર આહારક શરીર કરે અને એક ભવમાં બે વાર કરે.

૧૩૪ કેવલજ્ઞાનાવરણીય, કેવલદર્શનાવરણીય, પંચનિદ્રા, વારકષાય, અને મિથ્યાત્વ એ વીશ પ્રકૃતિ સર્વધાતી જાણવી.

૧૩૫ જ્ઞાનાવરણીય ચાર. ચક્ષુર્દર્શન, અચક્ષુર્દર્શન અને અવધિદર્શન એ ત્રણ દર્શન તથા સંજ્વલનના ચાર કષાય અને નવ નોક-પાય તથા પંચ અંતરાય. સમકિતમોહનીય અને મિશ્રમોહનીય એ સત્તાવીશ પ્રકૃતિ દેશવાતીનીછે.

૧૩૬ ભાવના પંચ પ્રકારછે ક્ષાયિકભાવ ઉપશમભાવ ક્ષયોપશમભાવ ઉદાયિકભાવ પારિણામિકભાવ.

તેમાં પ્રથમ ઉપશમભાવમાં સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્રછે, ક્ષાયિક ભાવમાં જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર તથા દાન, લાભ, ભોગ ઉપભોગ વીર્ય અને સમ્યક્ત્વ એ નવ છે. તથા ક્ષયોપશમભાવમાં ચાર જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન, ત્રણ દર્શન પંચદાનલગ્નિય તથા સમ્યક્ત્વ, ચારિત્ર અને સંયમાસંયમ એ અઠાર ભેદ જાણવા.

ઔદાયિકભાવમાં ચારગતિ, ચારકષાય, ત્રણાલિંગ, છ લેઝ્યા અજ્ઞાન, મિથ્યાત્વ, અસિદ્ધતા, અને અસંયમ એમ એકવીશ ભેદ

જાણવા. તથા પાચમા પારિણામિકભાવમાં જીવત્ત્વ, અમવ્યત્ત્વ તથા મવ્યત્ત્વ એમ ત્રણ ભેદ જાણવા. એમ પંચભાષના શ્રેષ્ઠ ભેદ જાણવા

૧૩૭ મિશ્રની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ અતર્મુદ્ધૂર્ત છે. ભવમા ઉપશમસમકિત પાચ વાર આવે. અને ક્ષયોપશમ અસંખ્યાતવાર આવે

૧૩૮ સમ્યક્ત્વ પામ્યા પછી જે પલ્યોપમથી તે નવપલ્યોપમમા દેશ-વિરાતિ શ્રાવક થાય.

૧૩૯ ક્ષયોપશમ સમકિત અને ઉપશમનો વિશેષ કહે છે. ઉપશમ સમકિતી મિધ્યાત્વને પ્રદેશકરી વેદતો નથી કેમકે જે ઉપશાત કર્મ છે, તેને ત્યાથી કાઢતો નથી. ઉદયમા લાવતો નથી. પરમકૃતિમા પરિણમાવતો નથી, અને તેનું ઉદ્ધૂર્તન પણ કરતો નથી. ક્ષયોપશમ સમકિત કલુપજલ જેવું છે, ઉપશમ સમકિત પ્રશાતજલ સરસું છે. અને ક્ષાયિકસમકિત નિર્મલશુદ્ધજલ સમાન છે.

૧૪૦ પોતે મિથ્યાત્વદાદિમાન છતાં બીજાને બોધે તેનું નામ દીપક-સમ્યક્ત્વ જાણવું.

૨૪૧ મતિજ્ઞાનના ૨૮ અઠાવીશ ભેદ અને ત્રણસેચાલીશ ભેદ પળછે.

૨૪૨ ઉપશમશ્રેણિવાલો અને ક્ષપકશ્રેણિવાલો જ્યારે લોભના અણુઓને વેદતો હોય ત્યારે તે સૂક્ષ્મસંપરાયચારિત્રી કહેવાયછે.

૨૪૩ ભવસિદ્ધપણું જીવોને સ્વભાવથી હોયછે.

૨૪૪ નરગતિ, પંચેન્દ્રિયજાતિ, ત્રસ, મવ્ય, સંજ્ઞી, યથાશ્યાત, ક્ષાયિક, સમ્યક્ત્વ, અનાહાર, કેવલજ્ઞાન, અને કેવલદર્શનની માર્ગળાએ મોક્ષછે.

૨૪૫ છદ્મસ્થને પ્રથમ દર્શનોપયોગ અને પશ્ચાત્ જ્ઞાનોપયોગ અને કેવલજ્ઞાનીઓને પ્રથમ સમયે જ્ઞાનોપયોગ અને દ્વિતીય સમયે દર્શનોપયોગ હોયછે.

૨૪૬ અધર્મી, અધર્માનુગત, અધર્મેષ્ટ અધર્મ વોલતાર, અધર્મથી ઉપ-જીવિકા ચલાવતાર, અધર્મના જોતાર અધર્મફલ ઉપાર્જન

કરનાર, અધર્મશીલ આચરણવાળા, અને જે સદાકાલ પાપ કરતા રહેછે. તેઓ મૃતા સારા. કારણ કે એવા પાપી જીવો મૃતાયકા પ્રાણીયોને દુઃખ પીઠા આપી શકતા નથી.

૧૪૭ જે જીવો સદાકાલ ધર્મ કરે છે, સર્વ જીવોની દયા પાળે છે. સર્વ જીવોને ધર્મનો ઉપદેશ આપે છે. તે જીવો જાગતા સારા જાણવા

૧૪૮ સપ્તભગીમાનો પ્રથમભગ ગ્રણ પ્રકારે છે દ્વિતીયભગ ગ્રણ પ્રકારે છે. તૃતીયભગ તથા ચતુર્થભગ દશ પ્રકારે છે. પંચમના એકસો ત્રીસ. ડઠાના એકસો ત્રીસ અને સાતમાના પણ એકસો ત્રીસ જાણવા. સર્વ મઝી ૪૧૬ મેટ થયા. સમ્પતિતર્કમા.

૧૪૯ બે પ્રકારના નય છે ૧ અર્થનય. ૨ શબ્દનય. પ્રથમ અર્થનયના ગ્રણ મેટ. સગ્રહ, વ્યવહાર, રજુમૂલ શબ્દનયના ગ્રણ મેટ. ગ્લ, સમભિરુદ, એવમ્ભુત. એ સમ્પતિતર્કવૃત્તૌ દ્વિતીપ્રકાર.

૧૫૦ પર્યાપના બે મેટ છે. અર્થપર્યાય. અને વ્યજનપર્યાય. અર્થપર્યાયને

કહેનારા સંગ્રહાદિ ત્રણ નય છે, અને વ્યંજનપર્યાયના શબ્દ, સમભિરુદ્ધ, एवंभूत ए त्रण भेद છે.

૨૫૧ સપ્ત ભંગીનો પ્રથમભંગ સંગ્રહનયમાં છે. અને વિશેષગ્રહણ કરનાર વ્યવહારનયમાં નાસ્તિરૂપ દ્વિતીય ભંગનો અન્તર્ભાવ છે. રુજુસૂત્રમાં ત્રીજા અવક્તવ્ય ભંગનો અન્તર્ભાવ છે. સમ્મતિતર્કાભિપ્રાયથી અવક્તવ્ય ત્રીજો ભંગ છે. રુજુસૂત્રનો એક સમય વિષય છે. એક સમયમાં કોઈ શબ્દ કહેવાતો નથી. કારણ કે એક શબ્દનું ઉચ્ચારણ કરતાં અસંખ્યાતા સમય થાય છે. તેથી રુજુસૂત્રનયની અપેક્ષાએ તૃતીયભંગ અવક્તવ્ય છે. ચોથી ભંગીસ્યાત્ અસ્તિ નાસ્તિનો સંગ્રહનય તથા વ્યવહારનયમાં સમાવેશ થાય છે. ચોથી ભંગીમાં અસ્તિ સંગ્રહનો વિષય છે. અને નાસ્તિ, વ્યવહારનો વિષય છે. સ્યાત્ અસ્તિ ચ અવક્તવ્યરૂપ પંચમભંગીનો સંગ્રહનય તથા રુજુ સૂત્રનયમાં અન્તર્ભાવ છે. કારણ કે અસ્તિ સંગ્રહનયનો વિષય છે. અને અવક્તવ્ય રુજુ સૂત્રનો વિષય છે. છઠી સ્યાત્ નાસ્તિચ અવક્તવ્ય ભંગીનો વ્યવહાર તથા રુજુસૂત્ર નયમાં અન્તર્ભાવ છે. કારણ કે નાસ્ત્યંશ, વ્યવહારનો વિષય છે. અને અવક્તવ્ય, રુજુ સૂત્ર નયનો વિષય છે. સ્યાત્ અસ્તિનાસ્તિચ યુગપત્ અવક્તવ્યરૂપ સપ્તમ ભંગનો સંગ્રહ, વ્યવહાર, રુજુ સૂત્રમાં અન્તર્ભાવ છે. આ પ્રકારે સપ્તભંગી અર્થનય જે સંગ્રહ, વ્યવહાર, રુજુ સૂત્રથી ભિન્ન નથી. અર્થાત્ તે સપ્તભંગી અર્થનય સ્વરૂપ છે. इति सम्मति तर्क દ્વિતીય કાંડ હતો ૪૬ મા પાને,

१५२ आ सप्त भगीमां १ स्यात्अस्ति २ स्यात्नास्ति ३ स्यादव-
क्तव्य ए त्रण अविकल्परूप छे. कारण के ४ त्रण भगी सामा-
न्यद्रव्यने ग्रहण करे छे. सामान्यद्रव्यविषयकज्ञानमां विक-
ल्प होतो नथी. आ त्रण भगीथी सग्रह, व्यवहार अने रूजु
सूत्रनयनो अनुक्रमे अमेठ छे. अने तेथी सग्रह, व्यवहार,
सुजुसूत्र ए त्रणनय पण निर्विकल्प कहेवायछे. अने आगळनी
४ स्यात्अस्तिनास्ति. ५ स्यात्अस्ति च अवक्तव्य. ६ स्यात्
नास्ति च अवक्तव्य. ७ स्यात्अस्ति नास्ति च युगपत् अव-
क्तव्य ए चार भगी सविकल्परूप छे.

शका—छेही चार भगी सविकल्परूप छे तो तेनो निर्विकल्परूप
सग्रह, व्यवहार, रूजु सूत्रमा केम अन्तर्भाव कर्यो.

समाधान—यत्रपि सग्रहादिक, पर्यायसत्ताने बोधन करे छे तो
पण पर्याय समुदाय एटले सम्पूर्ण अवयवनी सत्ताथी मूल
द्रव्यनी सत्ता भिन्न नथी जेम कोइ कहे के मारी पासे सो
रूपैया छे. गोजो कहे के तमारो पासे पाच बीसी रूपैया छे.
तो पाच बीसीनी पाच सत्ताथी सो रूपैयानी मूल एक सत्ता
भिन्न नथी. जो भिन्न मानीए तो पाच सत्ताने मूलीने मूल
एक सत्ता ठरती जोइए पण ते ठरती नथी. तेम अत्र पण
अवयव समुदायनी सत्ताथी मूल सत्तातुं स्वरूप कयचित्
भिन्न कहेवातु नथी. तथा जणातु नथी अवयव समुदायनी

સત્તા તે કથંચિત્ મૂલ દ્રવ્ય સત્તાથી અભિન્ન છે તેની અપેક્ષાણ સવિકલ્પક ચારભંગીનો અન્તર્ભાવ, નિર્વિકલ્પક સંગ્રહાદિ ત્રણ નયમાં થાય છે. આ વાન સમ્પત્તિતર્ક દ્વિતીય કાણ્ડ પાના ૪૭ માં છે.

૧૫૩ સપ્ત ભંગી કેમ થાય છે ? આઠમી થતી નથી તેનું શું કારણ છે ? આઠમી ભંગીની કલ્પનાનો અભાવ છે માટે. તે વતાવે છે. પ્રથમ અને વીજી ભંગી મેઝવીને આઠમી ભંગી વનાવશો તો સ્યાત્ અસ્તિનાસ્તિરૂપ ચતુર્થભંગીમાં તેનો અન્તર્ભાવ થવાથી અષ્ટમભંગી વનશે નહીં. પહેલી અને ત્રીજી ભંગી મેઝવીને જો આઠમી ભંગી સિદ્ધ કરશો તો તે નહિ સિદ્ધ થતાં તેનો પાંચમી ભંગીમાં અન્તર્ભાવ થશે. જો વીજી અને ત્રીજી ભંગી મેઝવીને આઠમી ભંગી કરવા ધારશો તો તે નહીં વને અને તેનો ષષ્ઠી ભંગીમાં અન્તર્ભાવ થશે. જો પહેલી, વીજી અને ત્રીજી ભંગીને મેઝવીને અષ્ટમ ભંગી કરવા ધારશો તો તે નહીં વને અને તેનો સાતમી ભંગીમાં અન્તર્ભાવ થશે. તથા પ્રથમાદિ ત્રણ ભંગીની સાથે ચોથી આદિ ભંગીયો જોડીને આઠમી ભંગી કરવાથી પુનરુક્ત દોષ પ્રાપ્ત થાય છે. યદ્યા સ્યાત્ અસ્તિઅસ્તિ નાસ્તિ એમ પહેલી અને ચોથી ભંગી મેઝવીને આઠમી કરવાથી પુનરુક્તિ દોષ પ્રાપ્ત થયો. કારણ કે ચોથી ભંગીમાં અસ્તિ છે. તો તેની સાથે પ્રથમ ભંગી જોડવાની જરૂર નથી. માટે એ સપ્તભંગી ઉપર અષ્ટમભંગી સિદ્ધ થતી નથી.

૧૫૪ સપ્તભગીમા આગ્રની ત્રણ સકુલાદેશી હોવાથી નિવિકલ્પક છે. કારણ કે ત્રિકલ્પરૂપ અગ્રયગ્રને આગ્રની ત્રણભગી ગ્રહણ કરતી નથી. વાકીની ચાર ત્રિકુલાદેશી હોવાથી સવિકલ્પક કહેવાય છે.

૧૫૫ અર્થનય જે સગ્રહ, વ્યવહાર, અને રજુ મૂત્રમા સપ્તભગી પ્રથમ કહી. હવે શબ્દનય જે શબ્દ, સમભિરુદ્ધ અને જગદ્ભૂતનય છે તેમા સ્વાત્ અસ્તિ, સ્વાત્ નાસ્તિ એ બે ભગી ઘટે છે. શબ્દ તથા સમભિરુદ્ધ એ બે નયમા સ્વાત્ અસ્તિ પહેલી ભગી પડે છે. કારણ કે સ્વાત્ અસ્તિ પ્રથમ ભગીનો મૂલ એક દ્રવ્ય ત્રિપય છે. તથા શબ્દ અને સમભિરુદ્ધનય પણ સજ્ઞા, ક્રિયાનો ખેડ છતાં પણ અભિન્ન અર્થને પ્રતિપાત્ન કરે છે જગદ્ભૂતનયમા ધીજી ભગી ઘટે છે

૧૫૬ અર્થને આશ્રીને ચક્તાના દ્વયમા રહેલો સગ્રહ, વ્યવહાર, રજુ-મૂત્રનય કથિત અભિમાય તેને અર્થનય કહે છે. ચમ્તુસવધથી જ્ઞાન ધાય છે માટે તેને અર્થનય કહે છે. અર્થનયમાં અર્થની પ્રધાનતા છે. તેમા શબ્દનુ ઉચ્ચારણ ધાય છે. પણ શબ્દની ગૌણતા છે.

૧૫૭ શ્રોતાના જ્ઞયમા શબ્દશ્રવણથી ગન્દ, સમભિરુદ્ધ, અને જગદ્ભૂતનય

કથિત અભિપ્રાય થાયછે. તેને શબ્દનય કહેછે. શબ્દનયમાં શબ્દનયની મુખ્યતાછે. અને અર્થની ગૌણતાછે. શબ્દનયની ઉત્પત્તિમાં મુખ્યતાએ નિમિત્તતા નથી.

૧૫૮ શબ્દ અને સમભિરૂઢ એ બે નય સવિકલ્પકછે. અને એવંભૂત નિર્વિકલ્પકછે. અપેક્ષાએ इति सम्मतितર્ક દ્વિતીયકાંડે પત્ર ૪૭

૧૫૯ અર્થનયમાં આદ્યની ત્રણભંગી નિર્વિકલ્પ અને દ્રવ્યાર્થિકનય સ્વરૂપ વતાવીછે. અને આગળની ચાર પર્યાયાર્થિકનય સ્વરૂપ વતાવીછે. શબ્દનયમાં સવિકલ્પક શબ્દ અને સમભિરૂઢનયછે તેનો અન્તર્ભાવ પ્રથમભંગીમાં થાયછે. તેથી અભેદપણાથી પ્રથમ ભંગી પણ સવિકલ્પક થઈ. અને પહેલાં અર્થનયમાં નિર્વિકલ્પક કહી હતી. તેનું શું કારણ. ઉત્તર. અર્થનયની અપેક્ષાએ આદ્યભંગી નિર્વિકલ્પકછે. અને શબ્દનયમાં શબ્દ અને સમભિરૂઢનયની અપેક્ષાએ સવિકલ્પકછે.

૧૬૦ શબ્દનયમાં ત્રીજી ભંગી ઘટતી નથી. શ્રોત્રેન્દ્રિયજન્યજ્ઞાનરૂપ શબ્દનયછે. અને શબ્દનયછે તે શબ્દના શ્રવણથી અર્થને સ્વી-

કારેછે. શબ્દના અશ્રવણથી શબ્દનય અર્થને અગીકાર કરતો નથી. અને અવક્તવ્ય તો શબ્દાભાવ વિષયછે.

૧૬૧ પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ એ બે ભેદ પ્રમાણના છે. અવિસવાદિ જ્ઞાનને પરોક્ષજ્ઞાન કહે છે. વિવાદાસ્પદ ન હોય તેને અવિસવાદિ કહેછે. જેમાં આ જ્ઞાન સત્ય છે કે અસત્યછે એવો વિવાદ ન હોય તે અવિસવાદિ કહેવાયછે. અને જે જ્ઞાનમાં સ્પષ્ટ વિષય નથી માસતો તે અવિશદ કહેવાય છે દૃષ્ટાંત તરીકે અનુમાનથી ગૃહમાણ અગ્નિ પર્વતમાં સ્પષ્ટ નથી દેખાતો માટે પર્વતોવન્દિમાન એ જ્ઞાન અવિશદ કહેવાયછે. હમો દો ચન્દ્રો એ જ્ઞાનછે તે વિસવાદિછે અને અવિસવાદિછે. ચદ્રનિષ્ઠ દ્વિત્વ સહ્યામાં ભ્રાતિથી વિસવાદિછે અને ચદ્રજ્ઞાનથી અવિસવાદીછે. દ્વીચન્દ્રો આ બે પ્રકારના જ્ઞાનમાં અવિસવાદિજ્ઞાન પ્રમાણછે અને સવાદિજ્ઞાન અપ્રમાણછે

૧૬૨ મતિ, શ્રુત, પરોક્ષપ્રમાણછે. અવધિ, મનઃપર્યવ, અને કેન્દ્રજ્ઞાન. પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ છે.

૧૬૩ મુખ્યવ્યવહારથી મતિ, પરોક્ષપ્રમાણ કહેવાયછે અને લૌકિક વ્યવહારથી અશ્રુગામિન્યમતિજ્ઞાન વિષયછે માટે તેને

વિશેષાકાર છે તે સામાન્યાકારથી ભિન્ન નથી. જેમ અનુક્રમે
યથા શિવકાદિ વિકલ મૃત્તિકાવત્, મૃત્તિકા વિકલ શિવકાદિવત્।

૧૬૮ સામાન્ય વિશેષાત્મક વસ્તુને ગ્રહણ કરનાર પ્રમાણ પણ દર્શન
અને જ્ઞાનરૂપ છે છદ્મસ્થાવસ્થામા કોઈ વસ્તુ જ્ઞાનોપયોગની
મુખ્યતા રહે છે ત્યારે દર્શનની ગૌણતા થાય છે. અને કોઈ વ
સ્તુ દર્શનોપયોગની મુખ્યતા હોય છે. ત્યારે જ્ઞાનોપયોગની
ગૌણતા હોય છે.

૧૬૯ સમ્પત્તિકારના મન પ્રમાણે ક્ષાયિકભાવમા કેવલજ્ઞાન અને
કેવલદર્શન યુગપત્ વર્તે છે.

૧૭૦ મતિજ્ઞાનોપયોગે વર્તતા શ્રુતજ્ઞાનોપયોગ નથી. અને શ્રુતજ્ઞાનો-
પયોગેવર્તતા મતિ, અવગિ, અને મનઃપર્યવ નથી. અને અવગિ
જ્ઞાનોપયોગે વર્તતા મતિ, શ્રુત, અને મનઃપર્યવનો ઉપયોગ નથી
અને મનઃપર્યવજ્ઞાનોપયોગે વર્તતા મતિ, શ્રુત, અવગિજ્ઞાનનો
ઉપયોગ નથી તેમ ચમુ અને અચમુ દર્શનનો ઉપયોગ વર્તતા
મતિજ્ઞાનોપયોગ નથી અને મતિજ્ઞાનોપયોગે વર્તતા ચમુ, અ-
ચમુદર્શનનો ઉપયોગ નથી અવધિદર્શનનો ઉપયોગ વર્તતા
અવગિજ્ઞાનોપયોગ નથી. અવગિજ્ઞાનોપયોગ વર્તતા અવધિદ-
ર્શનનો ઉપયોગ નથી.

૧૭૧. શ્રુત અને મનઃપર્યવમાં દર્શનોપયોગ નથી. વાક્યાર્થવિશેષ વિષયં શ્રુતજ્ઞાનં, મનોદ્રવ્યવિશેષાલંબનં ચ મનઃપર્યાયજ્ઞાનં એતદ્ દ્વયમપિ અદર્શનસ્વભાવં,

૧૭૨. શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરમૂરિણ યુગવત્ કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શનનું સ્વરૂપ નીચે મુજબ ગાથાથી પ્રતિપાદન કર્યું છે.
ગાથા. સમ્મતિતર્ક

સંતામ્મિ કેવલે દંસણંમિ, ણાણસ્સ સંભવો ણથિય;
કેવલણાણમ્મિય દંસણસ્સ, તમ્હા સણિહણાં ॥૧॥

ક્રમથી કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શનનો ઉત્પાત માનતાં કેવલદર્શનસમયે, કેવલજ્ઞાનનો સંભવ નથી, અને કેવલજ્ઞાનસમયે કેવલદર્શનનો સંભવ નથી. માટે કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન વે સંનિધાને એટલે સમાનકાલિક માનવાં જોઈએ.

૧૭૩. અસ્પષ્ટે અર્થરૂપે ચક્ષુષા ય ઉદેતિ પ્રત્યયઃ સચક્ષુદર્શનં જ્ઞાનમેવ સત્ ઇન્દ્રિયાણામવિષયે ચ પરમાળ્વાદાવર્થે મનસા જ્ઞાનમેવ સત્ અચક્ષુદર્શનમ્.

૧૭૪. ઉત્પાદ, વ્યય, અને ધ્રૌવ્યયુક્ત દ્રવ્ય કહેવાય છે. વર્તમાન,

भूत अने भविष्य भेदथी उत्पादना त्रण भेद थायछे. तेमज व्ययना पण त्रिकालना भेदथी त्रण भेद थायछे, अने ध्रौव्यना पण त्रिकालना भेदथी त्रण भेद थायछे, एम सर्व मळी नव भेद थया.

१७५ सम्मतितर्कना द्वितीयकाण्डमां उत्पाद, व्यय, ध्रौव्यना नवमे-
वन्नु विशेषतः विवेचन कर्युछे

१७६ धर्मध्यानना चार लक्षण छे १ आक्षारुचि २ निसर्गरुचि
३ सूत्ररुचि ४ अवगाढरुचि.

१ हेय, ज्ञेय, उपादेय, उत्सर्ग, अपवाद, निश्चय, व्यवहार
इत्यादिक आक्षाओनी रुचि तेने आक्षारुचि कहैछे.

२ गुरुउपदेश विना स्वभावथी तत्त्वनी प्रत्येक बुद्धनी पेठे
रुचि ते निसर्गरुचि जाणवी.

३ सूत्रसिद्धात श्रवण करवानी रुचि ते सूत्ररुचि जाणवी

४ दृष्टिवादप्रमुखनयनिक्षेपप्रमाणादिकथी विस्तारपणे जाण-
वानी रुचिने अवगाढरुचि कहैछे.

१७७ धर्मध्यानना चार आलम्बन कहैते. १ वाचना २ पृच्छना
३ परावर्तना ४ अनुमेष्टा.

૧૭૮ ધર્મધ્યાનની ચાર અનુમેક્ષા કહેછે. ૧ એકાનુમેક્ષા ૨ અનિત્યાનુમેક્ષા. ૩ અશરણાનુમેક્ષા ૪ સંસારાનુમેક્ષા.

૧ તત્ર પ્રથમાયાં એકોઽહં, દ્રવ્યગુણપર્યાય સ્વરૂપોઽહં, ઇત્યાદિ પર્યાલોચનાને એકાનુમેક્ષા કહેછે.

૨ સંસારમાં મર્વભાવ અનિત્યછે ઇત્યાદિ પર્યાલોચનાને અનિત્યાનુમેક્ષા કહેછે.

૩ સંસારમાં કોઈનું કોઈ શરણ નથી તે અશરણાનુમેક્ષા.

૪ સંસારસ્વરૂપ વિચાર તે સંસારાનુમેક્ષા જાણવી.

૧૭૯ શુદ્ધધ્યાનના બે ભેદછે-૧ એકશુદ્ધ ૨ પરમશુદ્ધધ્યાન.

પ્રથમ શુદ્ધના બે ભેદછે-૧ પૃથક્ત્વવિતર્કસમવિચાર ૨ એકત્વવિતર્કઅસમવિચાર.

પરમશુદ્ધધ્યાનના બે ભેદછે-મુક્તપ્રક્રિયા અપ્રતિપાતિ, ૨ ઉચ્છિન્નપ્રક્રિયા અનુવૃત્તિ.

૧૮૦ કેવલિસંમુદ્યાત=ચડદ રાજલોક ત્રસનાડી વ્યાપે તેમ કેવલો આત્માના પ્રદેશ વિસ્તારી પ્રથમ સમયમાં દંડાકાર કરે-અને બીજા સમયમાં ત્રસનાડી વાહિર કપાટવત્ આત્મપ્રદેશોને વિસ્તારે તે કપાટ કહેવું. ત્રીજે સમયે મન્યાનની પેઠે ત્રસનાડી વાહિર આત્મપ્રદેશ વિસ્તારે તે પ્રતરમન્યાન જાણવો-ચોથા સમયે સર્વ લોકાકાશને આત્મપ્રદેશથી પૂરે તે પ્રતર પૂર્ણ જા-

ળવો, '૬૩' દંડ-૧/ કપાટ ૨ પ્રતરમન્યાન ૩ લોક પૂર્ણ એમ
ચાર સમયે પર્યંત ક્રિયાકરે-પાચમે સમયે લોક પૂર્ણ સવરે-
છઠે સમયે પ્રતરમન્યાન સવરે, સાતમે સમયે કપાટ સવરે,
આઠમે સમયે દણ્ડ સવરે, આયુર્કર્મ સમાન નામ, ગોત્ર, વેદ-
નીય કરીને પશ્ચાત્ વેવલિસમુદ્ધાત ક્રિયાછેડે આપણા શરીર-
પ્રમાણ પ્રદેશનેા વિમ્નાર ગણે.

૧૮૨

૧૮૧—યોગીશ્વરને ધ્યાન, તપશ્ચર્યાથી આઠ પ્રકારની ક્ષુદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય
છે ૧ બુદ્ધિક્ષુદ્ધિ—૨ ક્રિયાક્ષુદ્ધિ, ૩ વિક્રિયાક્ષુદ્ધિ ૪ તપોક્ષુદ્ધિ
૫ બલક્ષુદ્ધિ ૬ ઔષધક્ષુદ્ધિ ૭ રસક્ષુદ્ધિ ૮ ક્ષેત્રક્ષુદ્ધિ—

પ્રથમ બુદ્ધિક્ષુદ્ધિ—બુદ્ધિ કહેતાં જ્ઞાન જાણવું-તેના અષ્ટાદશ
ભેદ જાણવા.

૧ કેવલ—૨ અવધિ. ૩ મનઃ પર્યંત. ૪ રીજબુદ્ધિ. ૫ કોષ્ટ-
બુદ્ધિ ૬ પાદાનુબુદ્ધિ ૭ સમિશ્રશ્રોતબુદ્ધિ ૮ દુરાસ્વાદનબુદ્ધિ
૯ સ્પર્શબુદ્ધિ ૧૦ દર્શનબુદ્ધિ ૧૧ ઘ્રાણબુદ્ધિ ૧૨ શ્રવણ-
સમર્પતાબુદ્ધિ ૧૩ દશપૂર્વબુદ્ધિ ૧૪ ચતુર્દશપૂર્વબુદ્ધિ ૧૫
અષ્ટાંગમહાનિમિત્તબુદ્ધિ ૧૬ મહાશ્રવણ બુદ્ધિ ૧૭ પ્રત્યેકબુદ્ધિ
૧૮ વાગ્ધિત્વબુદ્ધિ

કેવલ જ્ઞાન અને અવધિનું સ્વરૂપ સ્પષ્ટછે. મનઃપર્યંત પણ
સ્પષ્ટછે. મુક્ષેત્ર સમારેલામાં કાલાનુયોગે જ્યારે દૃષ્ટિ થાય

કરે નહીં. તે ગુણથી વિશ્વામવાદ દશમુંપૂર્વ નિર્વિઘ્નપણે ભણે, રોહિણી, પ્રજાસિ, વજ્રશૃંગલા, પ્રમુખ દેવાંગના ભાક્તે કરે પણ મુનીશ્વર મહિમા પ્રતાપ સંપદા વાંછે નહીં, ચતુર્દશપૂર્વધારીયાય.

૧૫ અષ્ટાંગ મહા નિમિત્તલઘ્નિ-૧ અન્તરિક્ષ, ૨ ભૌમ, ૩ અંગ, ૪ સ્વર, ૫ વ્યજ્જન, ૬ લક્ષણ, ૭ મિત્ર, ૮ સ્વપ્ન.

૧ અન્તરિક્ષ-નિમિત્ત તે સૂર્ય, ચંદ્ર, ગ્રહ, નક્ષત્ર. તેના ઉદય કાલ વિચારે અને અસ્તકાલ લક્ષણ ચિન્હ દેખીને શુભ-શુભ ફલવિકાર જાણે, હાનિ વૃદ્ધિ જાણે, જય પરાજય જાણે. પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર, દક્ષિણ દિશામાં અભ્રપટલંદેલી લાભાલાભ જાણે, ભવિષ્ય હાનિ વૃદ્ધિ શુભાશુભ જાણે.

૨ ભૌમનિમિત્તજ્ઞાન-વિરક્તસ્વભાવિતાપસ, ઉદ્યાન, વાડી, પર્વત, નદી, સરોવર પ્રમુખ પ્રપંચ ત્યાંના ભાવલક્ષણ વિચારીને પશ્ચાત્ શુભાશુભ વિચારે અને ભૂમિસ્થિતરત્ન સુવર્ણાદિ જાણે. વાહનિમિત્ત જ્ઞાનથી ભૌમનિમિત્ત સ્વરૂપ જાણવું.

૩ અંગનિમિત્તજ્ઞાન-તિર્યંચ મનુષ્ય પ્રમુખનાં અંગદર્શનથી શુભાશુભ જ્ઞાન થાય તેને અંગનિમિત્તજ્ઞાન કહેછે.

૪ સ્વરનિમિત્તજ્ઞાન-મનુષ્ય અને તિર્યંચના શુભાશુભવાણીસ્વરથી જે જ્ઞાન થાય તેને સ્વરનિમિત્તજ્ઞાન કહેછે.

૫ વ્યજ્જનનિમિત્તજ્ઞાન, શરીરના અઙ્ગે તિલ, મસા, વ્રણ, લાંછન દેખીને શુભાશુભતું જ્ઞાન થાયછે તેને વ્યજ્જનનિમિત્ત કહે છે.

૬ લક્ષણનિમિત્તજ્ઞાન-સ્વાસ્તિક આદિ શરીરપર પડેલાં લક્ષણથી શુભાશુભજ્ઞાન થાયછે તેને લક્ષણ નિમિત્ત કહેછે.

૭ ઊંઘનિમિત્તજ્ઞાન-વસ્ત્ર, શસ્ત્ર, શયનાસન, ફાડેલો, તોડેલો દેખી શુભાશુભનુ વિચારતુ તેને ઊંઘ નિમિત્ત કહેછે.

૮ સ્વપ્નથી જે જ્ઞાન થાય તેને સ્વપ્ન નિમિત્ત કહેછે

૧૬ પ્રજ્ઞાશ્રવણબુદ્ધિ-અતિસૂક્ષ્મજીવાદિતત્ત્વનો વિચાર ગહન જાણી શકે. શ્રુતજ્ઞાનાવરણીયકર્મના ક્ષયોપશમથી અસાધારણ અનુપમ પરમાર્થજ્ઞાતા હોય તેના ચાર ભેદછે. ઉત્પાતકી, પરિણામકી, વિનયકી, કાર્મણકી.

૧૭ પ્રત્યેકબુદ્ધિલબ્ધિ-ગુરુના ઉપદેશ વિના પરભાવથી મન પાછુ વાલીને સયમ ગ્રહણ કરે, તેને પ્રત્યેકબુદ્ધિલબ્ધિ કહેછે.

૧૮ વાદલાબ્ધિ- દુષ્ટાદિક દેવતા જો સાધુની સાથે વાદ કરેતો તેમા સાધુ જીતે એવા સાધુને વાદલાબ્ધિ કહેવાયછે.

વીજી ક્રિયારુદ્ધિ કહેવે.

ક્રિયારુદ્ધિના બે ભેદછે ૧ ચારણક્રિયા, ૨ આકાશગામિની ક્રિયા, પ્રથમ ચારણક્રિયાના અનેક ભેદછે.

- ૧ જલ ઉપર ચાલે પળ અપ્કાય જીવની વિરાધના ન ઉપજે.
લઘિમહિમાથી સચિત્તનો વિરોધ ન થાય તે યોગી જલ
ચારણ જાણવા. જેમ ભૂમિપર ચાલે તેમ જલપર ચાલે.
- ૨ વીજો જંઘાચારણસાધુ જાણવો. તે ભૂમિથી ચાર આંગુલ
અધર ચાલે, વાયુની પેઠે આંઘ્ર મીંચીને ઉઘાડીએ એટલામાંતો
દુજારયોજન જાય એ વીજો ભેદ જાણવો.
- ૩ તંતુચારણ તપોધન-કોલીયા માંકડીના તંતુ ઉપર ચાલે પળ
તે તંતુ તુટે નહિ તેમ નમે પળ નહિ. એમ તંતુપર ચાલતો ત્રસ-
સ્થાવર જીવને વિરાધે નહિ.
- ૪ પુષ્પચારણયોગિ-પુષ્પના ઉપર ચાલે પળ ત્રસ થાવરજીવને
દુહવે નહિ.
- ૫ પત્રચારણ યોગી-પાનપર ચાલે પળ કોઈ જીવને દુહવે નહીં.
- ૬ વીજચારણ સાધુ-વાજરી જવ પ્રમુખ અનેક કળ ઉપર ચાલે
પળ વિરાધના થાય નહિ.
- ૭ શ્રેણિ ચારણ સંયમી-જમળી અને ઢાઢી વાજુની દિશાએ પં-
ચીની પેઠે ચાલે.

८ अग्निचारण साधु-अग्निज्वाला स्पर्शानि चाले ण सयम विराधे नहि.

हवे आकाशगामि क्रियानो धीजो भेद कहेछे-चारण पद्मासने बेठो होय तो तेज आसने आकाशमां चाले. काजसमा आसने होय तो तेज आसने चाले.

त्रीजी वैक्रिय रूढि कहेछे.

वैक्रियरूढिना अनेक भेदछे. १ अणिमा, २ महिमा, ३ लघिमा, ४ गरिमा, ५ प्राप्ति, ६ प्राकाम्य, ७ इक्षत्व, ८ वक्षित्व, ९ अमतिघात, १० अन्तर्धान, ११ कामरूप. ए एकादश लब्धि साधुने तपथी उत्पन्न थाय.

१ अणिमा-कमलनालना आकाशमां समाय एव सूक्ष्मशरीर जेनाथी थाय तेने अणिमा कहेछे.

२ महिमा-जेथी चक्रवर्तिनी सपदा निपजावे.

३ लघिमा-वायुनी पेठे जेथी हलकु शरीर करे.

४ गरिमा-वज्रथी ण जेथी भारे शरीर करे.

- ५ प्राप्तिरुद्धि-भूमिपर वेढोथको मेरुपर्वतनी चूलिका तथा चंद्र
अने सूर्यने अंगुलीवुडे स्पर्श.
- ६ प्राकाम्यरुद्धि-भूमि पेठे जलपर चाले. पाणिमा बुडे तेम
भूमिपर पण बुडे.
- ७ इशत्व-तीर्थकरनी संपदा समवसरण प्रमुख ठकुराई बनावी शके.
- ८ वशत्व-सर्व जीवने व्हालो लागे.
- ९ अप्रतिघात रुद्धि-पर्वतमां पेसी बीजी तरफ नीकळे.
- १० अन्तर्धान-अदृश्य थई जाय.
- ११ कामरूप लब्धि-मनभावतां समकाले नाना प्रकारनां रूप करे.

चोथी तपोरुद्धि कहेवे.

तपोरुद्धिना सात भेदछे-उग्रतप, दीप्ततप, तप्ततप, महातप,
घोरतप, घोर पराक्रमतप, घोरब्रह्मचर्यगुणतप.

- १ उग्रतप स्वरूपम्-तेना वे भेदछे. १ उग्रोग्रतप, बीजो अवस्थि-
तोग्र तप. प्रथम उग्रतप ते एक उपवास पारणे करीने अ

वे उपवास करे पश्चात् पारणु करीने ऋण उपवास करे. पश्चात् पारणु करे पश्चात् चार उपवास करे एम चढता उप-वास करे. अनुक्रमे जावजीव लगे तप करे.

ऋण गुप्तिथी धीरवीर सग्रामरू निराशपणे जीवचानी तृष्णा विना तप करे ते उग्रोग्रतपोधन जाणवो.

बीजो अवस्थितोग्र तपस्वी ते दीक्षानो प्रथम उपवास उच्च-रीने विधिपूर्वक पारणु करे. पछे पोतानी लीलाए एकांतर उपवासे पारणु करे. तथा वे उपवासे पारणु करे एम तपनु पारणु करता अतराय आवे विधिथी निर्दोष भिक्षा न पामे तो एकान्तर उप-वास करेछे तेम जावजीव लगे वे उपवासे पारणु करे. वे उपवासे पारणु करता पण आहार न पामे तो आनन्दसन्तोषथी ऋण उप-वासे पारणु करे ए रीते आयुष्यलगे निर्वाहे.

२ दीप्ततपः—अनेक उपवासथी शरीर दुर्बल करे. पण ऋण प्रका-रना बल अधिक होय. शरीर सुगन्धि होय. कमलसदृश परिमल महके—दिनदिन शरीरनी कान्ति दीपे

३ तप्ततपः—तप्त लोहपर पडेल जलबिन्दु तत्काल विलय पामे. तेम साधुने अल्पाहार जल लेता मूत्र पुरीषादिक न होय. परसेवो थाय नहि तथा तप्ततपोधनने अणिमादि लब्धि होय. अक्षीण लब्धि होय. सर्वोपधीरुद्धि होय आहार जल अमृतमय होय. देवता करता अनतगुणबल होय. आशीविषट्पटिरुद्धि होय.

- ४ महातपोलब्धि-सर्वविद्यासमुद्र अवगाहे. मतिज्ञानना त्रणसे छत्रीश भेद जाणे. समस्त श्रुत जाणे. अवधिज्ञानथी त्रसनाडी मध्यस्थित पुण्य पापरूपि पुद्गलने जाणे-देखे. मनःपर्यव ज्ञानथी सूक्ष्मभाव मनना जाणे.
- ५ घोर तपोलब्धि-अनेक प्रकारना प्रारब्धरोगोने समभावथी सहे. शरीरनी ममता करे नहीं. मोहने मारे. तपश्चर्या न छोडे. मौनावलंबी होय. उग्रअभिग्रह धारण करे.
- ६ घोरपराक्रमतपोलब्धि-त्रणयोगदमीने असमानपराक्रमी होय. जगत्त्रयीने भयभ्रांत करवा समर्थ होय. एवा साधु क्रोधथी पृथ्वी उलटी करवा समर्थ थाय. तेमना क्रोधथी समुद्रनां पाणी सूके, महाशक्तिवाळा होय.
- ७ घोरगुण ब्रह्मचारि अथवा नामांतरे अघोरगुण ब्रह्मचारि, त्रण जगत्ना भय दूर करे. त्रण जगत्मां शान्ति उपजावे. निरतिचारपणे शीयल पाले, भूत, प्रेत, शाकिणी, डाकिनी, मारि, कामण, मोहन, विकार, सर्व तेमना प्रतापथी नाश पामे; महा तपस्विना प्रतापथी दुर्भिक्ष, वैरभाव, वगेरे नाश पामेछे. ज्यां ज्यां घोरब्रह्मचारि तापस रहे. त्यांना लोकोने क्लेश करवानी बुद्धि उपजती नथी. मरणांत उपद्रव उपजे नहीं. कोइ बन्धन पामे नहि. रोगंथी कोइ पीडाय नहीं.

हवे पांचमी बलक्रुद्धि स्वरूप कहेवे.

बलक्रुद्धिना त्रण भेदछे. मनोबलसाधु, वचनबलसाधु, कायबलसाधु, रागद्वेषविलय पास्याछे जेना ते मनोबली साधु जाणवो.

श्रुतज्ञानावरणीय कर्मनो क्षयोपशमभाव जेनेछे, अन्तर्मुहूर्तमा द्वादशांगी भणवानी शक्ति होय स्पष्ट प्रगटाक्षरयी द्वादशांगी भणे भणता श्रम न उपजे. ते वाग्बलि साधु जाणवो.

३ कायबली साधु एक मास काउसग्न ध्याने उभो रहे. तथा चार मास काउसग्न ध्याने उभो रहे वर्ष पर्यंत उभो रहे. वीर्यीतराय कर्मनो क्षयोपशमभाव साधुने प्रगटे, तेने कायबली साधु कहिए ते जो उलविकार करे तो पोतानी टचली आगुलीधी त्रण लोक उद्धरे

ठछी औषधक्रुद्धि कहेवे.

औषधक्रुद्धिना आठ भेद जाणवा. १ आमस्पर्श, २ श्लेष्मस्पर्श, ३ जलस्पर्श, ४ मलस्पर्श, ५ विट्स्पर्श, ६ सर्वावयवस्पर्श, ७ आशीविष, ८ दृष्टिविष.

१ आमस्पर्श—साधुना हाथ पगना स्पर्शयी सर्व रोग नाश पाये. अथवा साधु ज्या बेमे त्यानी धुळना स्पर्शयी सर्व रोग जाय.

તથા તેમના શરીર સ્પર્શ કરનાર વાધુના લાગવાથી મરકી વિગેરે સર્વ રોગ જાય.

૨-શ્લેષ્મસ્પર્શ-શ્લેષ્મ, થુંક, વિગેરેથી અનેક રોગનો નાશ થાય.

૩ જલૌષથી લઙ્ઘિ-પ્રસ્વેદથી શરીરે ધૂલ લાગીછે. તે ધૂલ જેને લાગે તેના સર્વ રોગ મટે.

૪ મલૌષથી લઙ્ઘિ-કર્ણમેલ, દાંતમેલ, નાસીકામેલ, ચક્ષુમેલ, જિહ્વામેલ, જ્યાં લાગે ત્યાંના સર્વ રોગ જાય.

૫ વિઢૌષથી લઙ્ઘિ-વિટ્, ઉજાર, થુક, મૂત્ર, સાધુશરીર મેલ દુઃસાધ્ય રોગને પણ ક્ષય કરે.

૬ સર્વાવયવૌષથી લઙ્ઘિ-સર્વ અંગોપાંગ શરીરનાં જ્યાં લાગે ત્યાંના અનેક રોગ નાશ કરે.

૭ આશીર્વિષ લઙ્ઘિ-વિષ સહિત આહાર કોઈ સાધુને દે તો તે આહાર અમૃતમય હોય, તથા વિષથી મૂર્ચ્છા પામેલા જીવો સાધુનાં વચન સાંભળી તત્કાલ નિર્વિષ હોય.

૮ દાષ્ટિવિષલઙ્ઘિ-સાધુની દાષ્ટિ જ્યાં પ્રસરે ત્યાં વેદ તથા વિષથી પીડયા જીવો નિર્વિષ હોય, તથા દાષ્ટિવિષલઙ્ઘિના ધર્મી સાધુ કોપથી દેવેતો અન્નપાણી સર્વ વિષ હોય. અને દયાપરિણા-

मयी अन्नपाणीने देखे तो सविष आहारपाणी निर्विषपणे परिणमे. विष महा विष देव पण दृष्टिविष लब्धिधारक साधुनु तेज सही शके नहीं.

हवे सातमी रसक्रुद्धिनुं स्वरूप कहेवे.

रसक्रुद्धिना छ भेद कहेवे-१ आस्यविपालब्धि, २ दृष्टिविपालब्धि, ३ क्षीराश्रवीलोब्धि, ४ मधुमाश्रवीलोब्धि, ५ सर्पिराश्रवीलोब्धि, ६ अमृतप्राविशेलोब्धि.

१ आस्यविपा लब्धि-प्रकृष्ट तपोवली साधु कोपथी बोले के तु मरी जा एम बोलतान जेम विष खाधेल मृत्यु पामे तेम साधुना कोपथी मृत्यु पामे.

२ दृष्टिविपालब्धि-तपोवलि साधु श्रोत्रदृष्टिमी जेने देखे ते जीव तत्काल जेम विषवामुयी रुप पडे तेम मरी जाय.

३ क्षीराश्रवी लब्धि-दुग्धो आहार साधुने कोइ आपे पण साधुना हस्तमा क्षीररस समान आहार याव कोइ शरीरे क्षीण दुर्बल होय तेने साधु श्रुष्टिकर वचन कहे तो क्षीणता दुर्बलपणु नाश पामे.

४ मधुमाश्रिणी लब्धि-इदुक कषायलो नीरस आहार साधुने बीषो होय उपारे ते आहार साधु दायमा मे त्पारे मधु

समान सरस अने पुष्टिदायक होय. दुःखे प्रीडाता लोकने साधुनां वचन मधुनी पेठे मीठां लागे. आर्त, आपदा, रोग, बन्धन सर्व नाश पामे.

५ सर्पिराश्रव लब्धि-लुखो अन्नपाणी साधुने पुष्टिकारक अने सुरस होय. घृत मधुर पुष्टकारि आहार होय. सर्प प्रीहित प्राणीने नीरोगी करे. साधुनां वचन मीठां प्यारां व्हालां लागे.

६ अमृतश्राविणी लब्धि-अमृत समान आहार साधुने वचने थाय. विषमय आहार अमृतमय थाय.

आठमी क्षेत्रकृद्धिनुं स्वरूप कहेळे.

क्षेत्रकृद्धिना वे भेदळे. १ अक्षीण महानसी लब्धि, २ बीजी अक्षीण महालय लब्धि.

१ अक्षीण महानसी लब्धि-लाभांतराय कर्मना क्षयोपशमे साधु भिक्षार्थ भमतो कोइना घेर आवे त्यां आहार अल्पळे. अल्पमांथी पण भक्तिथी साधुने यहोरावे. पश्चात् अल्प आहार रहे. तेना घरे चक्रवर्ति सैन्य आवे. ते सर्वने अल्प आहार-मांथी अन्न काढी जमाडे पण खूटे नहीं. अने आहारनो रस

૧૯૧ કાર્મણ શરીરથી કાર્મણ વર્ગના ભિન્ન છે. કથંચિત્ અભિન્નપણ છે.

૧૯૨ તેજસ શરીરને કોઈ આચાર્ય અનાદિ માનતા નથી. તેમનાં મતમાં તેજોલબ્ધિથી તેજસ શરીર ઉત્પન્ન થાય છે, અને તે કહેછે કે—ક્રોધાવેશે તેજોલબ્ધિથી—ઉષ્ણતેજઃ શરીર અને દયા પરિણામથી શીતતેજઃ શરીર ઉત્પન્ન થઈ અનુક્રમે ઘાત અને ઉપકાર કરે છે.

૧૯૩ મનુષ્ય અને તિર્થંચ આહાર પર્યાસિ એક સમયમાં પૂરી કરે અને વાકીની પર્યાસિ અન્તર્મુહૂર્તમાં કરે. દેવતા અને નારકી આહાર પર્યાસિ અન્તર્મુહૂર્તમાં કરે. અને વાકીની પર્યાસિયો એક સમયમાંમાં કરે.

૧૯૪ એક પરમાણુનું પ્રતિવિંવ પડતું નથી. અનંતાણુક સ્કંધનું પ્રતિ વિંવ પડે,

૧૯૫ ઔદારિક શરીર અસંખ્યાતાં અને ઔદારિક શરીર ધારણ કરનારા જીવ અનંત. કારણ કે સાધારણ વનસ્પતિમાં અનંત જીવનું એક શરીર છે.

१९६ वैक्रिय शरीर असख्याता, तेजस अनतां, कर्मण शरीर अनतां, आहारक सख्यातां जाणवा.

१९७ कर्मण शरीरनो वध आठमा गुणठाणा सुधी होयछे.

१९८ विग्रहगतिमा सातकर्मनो अव्यक्त वध थायछे.

१९९ विग्रहगतिमा भोग प्रदेशोदययी होय .

२०० विग्रहगतिमा मनोव्यापाराभावछे.

२०१ तेरमे गुणठाणे ज्ञाता अने अज्ञातानो प्रदेशोदय तथा विपाकोदय लोहीखडवाडानी पेठे होय.

२०२ आहारकलब्धियी आहारक शरीर करे त्यारे छ पर्याप्ति अन्त-मुहूर्तमा करे

२०३ आहारक शरीरमा उपभोगनो संभवछे.

२०४ आहारक शरीर आहारकमिश्र छठा गुणठाणे होय. आहारक शरीर सातमा गुणठाणे होय.

२०५ छठा सातमा गुणठाणे शंकामोहनीय होय.

२०६ चौदपूर्वधारी आहारक शरीरने पूछवा मोकछे त्यां केवली न होय तो अन्यत्र जवा आहारक बंधन करे.

२०७ सर्व चउद पूर्वधारीओने कइ आहारक लब्धि उत्पन्न थाय एवो नियम नथी.

२०८ भिन्नाक्षर चतुर्दश पूर्वधरने श्रुतकेवली कहेछे तेने संशय होय नहीं.

૨૦૯ મિત્રાક્ષર અને અમિત્રાક્ષર વેને આહારકલ્પિ ઉત્પન્ન થાય. તેમા અમિત્રાક્ષર ચતુર્દશ પૂર્વધર આહારકલ્પિ ફોરવે મિત્રાક્ષર ચતુર્દશપૂર્વી, લ્પિ ફોરવે નહિ. મિત્રાક્ષર ચડદ પૂર્વધારી અમત્ત હોય અમિત્રાક્ષરવાત્રો મમત્ત હોય.

૨૧૦ ચડદ પૂર્વધારી કપાય કુશીલ હોય.

૨૧૧ ડ્યા આત્માના મદેશો સમુદાયીભૂત થઈને રહે તેને મર્ગસ્થાન કહેછે.

તત્ત્વાર્થ અ. મ ૧૬ સૂત્ર.

૨૧૨ મસ્તકમાં આત્માના વહુ મદેશોડે અને મસ્તકમાં વેદના પળ ઘગીડે મર્ગસ્થાનોમાં આયુ મેદડે મેદ પડલે છેદ, ડ્યાં આત્માના મદેશ ઘગા હોય ત્યાં આયુનાં ઢગિયાં વિશેષ હોયછે

૨૧૩ તેળડયનવસર્પિં, સમડકતેદિંવદ્ધમાણાં
પજ્જૂસવળ ચ્ચુર્થી, કાલગ સૂરેહિંતો ઠવિઆ.

२१४ तीर्थकरना जन्म-समये असंख्य-चंद्र-सूर्य आवे. एवं त्रिषष्टि-
शलाका-पुरुषचरित्रमां, शांतिनाथ-चरित्रमां तथा आवश्यक
चूर्णिमांछे.

२१५ जं गुद्रोपपन्नति, छटा अं तां उपांग जाणवुं, एम ठां गांगट्तिना
चोथा ठाणेछे.

२१६ तीर्थकरने समुद्धात होय, निषेध नथी एम आवश्यक चूर्णिमांछे.

२१७ गृहस्थावासमां तीर्थकरने साधु नमस्कार करे नही. तेनो पाठ

गृहवासस्थाः साधूनां नमस्कारानर्हा अविरतत्वात्.

साधुने नमस्कार निषेध्यो पण श्रावकने निषेध्यो नथी.

२१८ मिथ्यात्वीने अवधिदर्शन पण होय एवं भगवती सूत्रेछे. चोथा
कर्मग्रंथनी २१ एकवोसमी गाथां निषेध पणछे. पन्नवणां
टीकां भे-मत छे.

૨૧૯ જિનકલ્પી તે મર્યાદા સુક્તિ પામે નહીં. એમ શ્રીકલ્પધાન્યમાં તથા સાગેદાર દૃષ્ટિપાઠે.

૨૨૦ નારસો જીવ વેદનાથી એક ગાઝ હવા-હઝઝે એમ જીવાભિ-
ગમ, સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે.

૨૨૧ સર્વ વક્તાઓ કાયયોગવડે શબ્દદ્રવ્યોને ગ્રહણ કરે છે. વચન-
યોગથી શબ્દદ્રવ્યનું નિસર્જન કરે છે. તત્ત્વયોગ વિશેષ મનોયોગ
અને વચનયોગ છે. કાયયોગવડે મનોદ્રવ્યનું ગ્રહણ થાય છે
કાય યોગવડે વક્તા શબ્દદ્રવ્યનું ગ્રહણ કરે છે અને જે જે
સરમયો મૂકે છે તે વાચિકયોગ જાણવો. તેમજ મનોદ્રવ્યનું
ગ્રહણ તો કાયયોગથી છે પણ જેવડે મનોદ્રવ્યને ચિંતામાં વ્યા-
પારયુક્ત કરે છે તે માનસિકયોગ જાણવો. એમ તત્ત્વયોગ એક છે
પણ પૂર્વોક્ત અપાધિના ભેદથી ત્રણ પ્રકારે વિભક્ત છે. આટલાજ
ભેદ માત્રથી માનસિક અને વાચિક યોગને બિન્ન ઠરાવ્યા
તો પ્રાણાપાનને પણ ચતુર્થયોગ તરીકે કેમ સ્થાપન કર્યો
નહીં સમાધાન—જેમ સ્વાધ્યાય, પરબોધ, નિશ્ચય વગેરે
વાચિકયોગનું ફલ બિન્ન દેખાય છે તથા ધર્મધ્યાનાદિક મનનું
ફલ બિન્ન દેખાય છે તે પ્રમાણે પ્રાણાપાનનું બિન્ન ફલ દેખાતું
નથી. તેથી તેને બિન્ન કર્યો નથી.

૨૨૨ પ્રથમ સમયે ગ્રહિત ભાષાદ્રવ્યને દ્વિતીય સમયમાં મૂકેછે. પણ તેજ પ્રથમ સમયમાં મૂકાતી નથી. દ્વિતીય સમય ગૃહીત ભાષા દ્રવ્યને તૃતીય સમયમાં વક્તા મૂકેછે. વચ્ચે એક સમયનું અંતર પડેછે. દ્વિતીય સમયમાં, પ્રથમ સમયમાં ગૃહિત ભાષાદ્રવ્યનું મુંચન તથા ગ્રહણ થાયછે. એમ પ્રથમ અને ચરમ સમય મૂકીને મધ્યના સમયમાં ભાષાદ્રવ્યનું ગ્રહણ અને મુંચન થાયછે. ચરમ સમયમાં ફક્ત મુંચનજ થાય છે. ગ્રહણ સ્વતંત્રછે અને નિસર્જનછે તે ગ્રહણ વિના થતું નથી માટે પરતંત્રછે.

૨૨૩ વાગ્દ્રવ્યનું ગ્રહણ તથા ગ્રહણ કરેલાનો નિસર્ગ તથા ભાષા એ ત્રણ પણ જવન્યથી એક સમયમાં થાયછે. એ પ્રત્યેક ત્રણનો ઉત્કૃષ્ટ કાલ અન્તર્મુહૂર્તનો જાણવો.

૨૨૪ એક સમયમાં બહુ ક્રિયાઓ થઈ શકેછે. ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક, ત્રગ કાયાથી વાગ્દ્રવ્યનું ગ્રહણ જાણવું. તથા તે ત્રણથી વાગ્દ્રવ્યનું નિસર્જન જાણવું.

૨૨૫ મહા પ્રયત્નવાલાને વાગ્દ્રવ્ય ગ્રહણ નિસર્જનમાં અન્તર્મુહૂર્ત થાય છે. અલ્પ પ્રયત્નવાલાને અન્તર્મુહૂર્તનું પ્રમાણ નથી.

૨૨૬ भाषणाभिप्राय सामग्री परिणामे उक्ता वाग्द्रव्येने ग्रहेछे, મૂકે છે, નાન્યથા, भाषाद्रव्य मूक्या छता चउदराजलोकमां व्याप्त थाय छे. चार समयमा कोइ सबग्री भाषावढे चउद राजलोक व्याप्त थायछे मद्र प्रयत्नवालो पुरुष अग्वडित सकल भाषा-द्रव्योने मूके छे, अन्य निरोगी तीत्र प्रयत्नवालो वक्ता आदान निर्मर्गवढे भाषाद्रव्येने खडखड करी मूकेछे. तेथी तीत्र प्रयत्नवालो वक्ता चउद राजलोकमां भाषाद्रव्य व्याप्त करेछे. मद्र प्रयत्नवाला वक्ताथी नीकळेला अखड भाषाद्रव्य संख्या-ता योजन जड शब्दपरिणामनो त्याग करेछे. अने जे महा प्रयत्न वक्ताछे ते तो प्रथम भिन्न खड करी भाषाद्रव्येने काढेछे. ते अनन्त गुण वर्धमान पद्मिशां लोकान व्याप्त थायछे.

૨૨૭ કેવલી સમુદ્ધાત ક્રમની પેઠે ચાર સમયવઢે ચઉદ રાજ-લોક भाषाद्रव्यवढे व्याप्त थायछે. વેટલાક भाषाद्रव्यवढે બ્રજ સમયમાં લોક પૂર્ણતા માનેછે ત્રસનાડીની વહાર વિદિ-જ્ઞાથી भाषक, भाषाद्रव्येने મૂકે તો ચતુર્દશ રાજલોક પૂરણમાં પચસમય લાગે. ત્રસ નાડીની વહાર દિશામા સ્થિતવક્તા भा-षाद्रव्य मूके तो चार समयमा लोक पूर्णता थाय

૨૨૮ અચિત્ત મહા પુદ્ગલ શ્કંધ હોય અને તે કેવલ વિશ્રસા પરિ-ણામ થાળો હોય છે તેને ચઉદ રાજ લોકની વ્યાપ્તિમાં ચાર

સમય લાગે છે. અચિત્ત મહાસ્કંધ અન્યપુદ્ગલોને સ્વાત્મ સ્વરૂપ કરતો નથી પણ તે પોતાના પુદ્ગલો વડે લોક પૂરણતા કરે છે, તેમાં પરાઘાત પણ નથી જો અચિત્ત મહાસ્કંધમાં પરાઘાત હોય તો તે પણ ત્રણ સમયમાં લોક પૂર્ણતા કરે પણ તેમ નથી.

૨૨૯. ઇહા. અપોહ. વિમર્ષ. માર્ગણા; ગવેષણ. સંજ્ઞા; સ્મૃતિ. મતિ. બુદ્ધિ. પ્રજ્ઞા. इत्यादि આભિનિવૌધિક જ્ઞાનના પર્યાય વાચી શબ્દ છે.

૨૩૦. અન્વયિ વ્યતિરેક પદાર્થોની પર્યા લોચનાને ઇહા કહે છે. અપોહને (અપાય) નિશ્ચય કહે છે. અપાયની પૂર્વે અને ઇહાની ઉત્તરે પ્રાયઃ શિરકંઙ્કયનાદિ પુરુષ ધર્મ ઘટે છે. ઇતિસંપ્રત્યયને વિમર્ષ કહે છે. અન્વયધર્માન્વેષણને માર્ગણા કહે છે. વ્યતિરેક ધર્માલોચનને ગવેષણા કહે છે. અવગ્રહોત્તર કાલભાવી મતિ વિશેષને સંજ્ઞા કહે છે. પૂર્વાનુભૂતાર્થ આલંબનપ્રત્યયને સ્મૃતિ કહે છે. મનનકરણું તે મતિ કથંચિત્ અર્થ પરિહેદકમાં પણ સૂક્ષ્મ ધર્માલોચના રૂપ બુદ્ધિ જાણવી. વિશિષ્ટ ક્ષયોપશમ જન્યયથાવસ્થિત ધર્માલોચનરૂપ પ્રજ્ઞા જાણવી.

૨૩૧ દ્રવ્યથી મતિજ્ઞાની, આદેશથી સર્વ દ્રવ્ય જાણે છે આદેશ-
 ઇટલે જ્ઞાતવ્ય વસ્તુ પ્રકાર. તે વે પ્રકારે છે. ૧ સામાન્ય પ્રકાર.
 ૨ વિશેષ પ્રકાર. ત્યાં ઓઘાદેશ સામાન્ય પ્રકારથી. સર્વ ધ-
 ર્માસ્તિકાયાદિ જાણે છે.

અસંખ્ય પ્રદેશાત્મક લોકવ્યાપક. અમૂર્ત, ગતિ સહાય ગુણવાન્
 ધર્માસ્તિકાય છે. એ કેટલા પર્યાય વિશિષ્ટ દ્રવ્યોને સામાન્ય-
 ત મતિજ્ઞાની જાણે છે. પણ સર્વ વિશેષ તથા સર્વ પર્યાયોને
 મતિજ્ઞાની જાણતો નથી સર્વ વિશેષ સર્વ ભેદોનું સંપૂર્ણ માસન
 તો કેવલજ્ઞાનમા થાય છે.

૨૩૨ ક્ષેત્ર થકી સામાન્ય પ્રકારે મતિજ્ઞાની કેટલાક પર્યાય વિશિષ્ટ
 લોકાલોકને જાણે છે.

૨૩૩ કાલથકી વર્તમાન, ભૂત અને ભવિષ્યને મતિજ્ઞાની સામાન્યતઃ જાણે છે

૨૩૪ ભાવથી મતિજ્ઞાની. સર્વ ઔદયિક આદિ ભાવોનો અનતમો ભાગ
 જાણે છે

૨૩૫ ક્ષેત્ર, કાલ, વે સામાન્યથી દ્રવ્યમાંજ સમાય છે. કેવલ ભેદવદે તે રૂઢ છે. માટે પૃથક્કુ ગ્રહણ કર્યું છે. એમ જાણવું.

૨૩૬ એકેન્દ્રિયમાં મતિજ્ઞાન નથી. મતિજ્ઞાનનો તેમાં પૂર્વપ્રતિપન્ન વા પ્રતિપદ્યમાનક ભેદ નથી.

૨૩૭ મનઃપર્યાય જ્ઞાનિયો સર્વે પૂર્વપ્રતિપન્ન હોય છે. પણ પ્રતિપદ્યમાનક નથી. સમ્યક્ત્વ સહચરિત પ્રાપ્ત મતિજ્ઞાનને પશ્ચાત્ અપ્રમત્તસં-યતાવસ્થામાં મનઃપર્યવ જ્ઞાનની ઉત્પત્તિ છે માટે. સમ્યક્ત્વ સહચરિત ચારિત્ર લાભમાં તો મનઃપર્યવ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થતું નથી.

૨૩૮ અપોહ-અપાય કહેવાય છે. તે મતિજ્ઞાનનો તૃતીય ભેદ છે. અ-પાય નિશ્ચય કહેવાય છે. ધૃતિને ધારણા કહે છે. મતિ પ્રજ્ઞા શબ્દવદે સર્વ મતિજ્ઞાન કહેવાય છે.

૨૩૯ ઈદા-વિમર્ષણ, માર્ગેણ-મવેષણ. સજ્ઞા લક્ષણ સર્વ ઈદા જાણવી
 ઇ સર્વનો ઈદામાં અન્તર્ભાવ થાય છે.

૨૪૦ સર્વ વસ્તુઓના અભિલાપ વાચક શબ્દો કે જે વચન રૂપતાને
 પામ્યા છે તે વચન પર્યાય જાણવા

૨૪૧ વાચકશબ્દોના અભિધેયાત્મભૂત સર્વ અર્થ પર્યાય જાણવા.

૨૪૨ મતિજ્ઞાનના મતિ, પ્રજ્ઞાન, ગ્રહા, ઈદાદિ સર્વ વાચક ધ્વનિરૂપ
 વચન પર્યાય જાણવા.

૨૪૩ મતિજ્ઞાનરૂપ અભિધેય ભેદો સર્વ અર્થપર્યાય જાણવા.

૨૪૪ અવગ્રહાદિ એકેક શબ્દથી મતિજ્ઞાનના સર્વ પ્રકારનું ગ્રહણ થાય છે. સર્વનું ગ્રહણ કરે તે અવગ્રહ. એમ વ્યુત્પત્તિથી મતિજ્ઞાનના રૂઢિ, અપાય, ધારણારૂપ ભેદોનું ગ્રહણ થયું, ચેટાલક્ષણરૂપ રૂઢિમાં મતિજ્ઞાનના સર્વ ભેદો સમાય છે. અવગમનરૂપ અપાયમાં સર્વ ભેદોનો અન્તઃપાત થાય છે. ધરણલક્ષણ ધારણાથી સર્વ ભેદોનું ગ્રહણ થાય છે. અપેક્ષાએ આ વ્યાખ્યા સમજવી.

૨૪૫ અવગ્રહાદિ લક્ષણનો અર્થ વિશેષ માત્ર અંગીકાર કરી અવગ્રહાદિ શબ્દો ભિન્ન વર્તે છે.

૨૪૬ ચતુર્ગતિમાં મતિજ્ઞાન પૂર્વપ્રતિપન્ન નિયમથી હોયછે. પ્રતિપન્નમાનકની ભજના. વિવક્ષિતકાળે કદાપિ હોયછે, પ્રતિપન્નમાનક નથી હોતા.

૨૪૭ આભિનિવોધિક પ્રતિપત્તિ પ્રથમ સમયમાં પ્રતિપન્નમાનક કહેવાયછે, અને દ્વિતીયાદિ સમયોમાં પૂર્વપ્રતિપન્ન એ પ્રમાણે આવેનો વિશેષછે.

२४८ एवेन्द्रियमा पूर्वप्रतिपन्न अने प्रतिपन्नमानरु उभयनो अभावछे.
 कर्मग्रथना मत प्रमाणे लज्जि पर्याप्त नादर पृथ्वी, अप्, वन-
 स्पति, अकारणपर्याप्ति अवस्थामा पूर्वप्रतिपन्न होय. ते समये
 साम्यादन समकृतनी अस्मिताछे माटे.

२४९ विकलेन्द्रिय, उभयना मत प्रमाणे करण अपर्याप्ता, साम्यादनने
 पूर्वभवथी अगीकार करीने आवे ते अपेक्षाए पूर्वप्रतिपन्न होय.
 पण प्रतिपन्नमान न होय.

२५० पनेन्द्रियजीव तो सामान्यतः नियमथी पूर्वप्रतिपन्न होय. प्रति-
 पन्नमानरुनी तो भजना जाणवी.

२५१ कायद्वारमा पृथिवी, अप्, तेज, वायु, वनस्पतिमा उभयभाव
 जाणवो. त्रसमायमा पनेन्द्रियनी भेठे जाणवुं

૨૫૨ મન વચન અને કાયાના સમુદાયે ત્રણયોગમાં પંચેન્દ્રિયની પેઠે જાણવું, મનરહિત કાયવાણીયોગિયોને તો વિકલેન્દ્રિયની પેઠે જાણવું, કેવલકાયયોગીઓ તો એકેન્દ્રિયની પેઠે જાણવા.

૨૫૩ ત્રણ પ્રકારના વેદમાં પંચેન્દ્રિયની પેઠે ભાવના કરવી.

૨૫૪ અનંતાનુવંધી ચાર પ્રકારના કષાયમાં સાસ્વાદન અંગીકાર કરી પૂર્વપ્રતિપન્ન લાભેછે પણ પ્રતિપદ્યમાનક નહિ. વાકીના વાર કષાયમાં પંચેન્દ્રિયની પેઠે ભાવના કરવી.

૨૫૫ ભાવલેશ્યા અંગીકાર કરી કૃષ્ણાદિક ત્રણમાં પૂર્વપ્રતિપન્ન હોય પણ પ્રતિપદ્યમાનક નહિ. પ્રશસ્ત ત્રણલેશ્યામાં પંચેન્દ્રિયની પેઠે જાણવું.

૧૫૬ વ્યવહારનયે મિથ્યાદષ્ટિ અજ્ઞાની છે, તે સમ્યક્ત્વ જ્ઞાનનો પ્રતિ-
પચ્ચમાનક હોય છે. પણ સમ્યક્ત્વ જ્ઞાન સસ્તિ નહિ નિશ્ચયનય
કહે છે કે સમ્યક્ દષ્ટિ જ્ઞાની, સમ્યક્ત્વ અને જ્ઞાનને અગીકાર
કરે છે પણ મિથ્યાદષ્ટિ અજ્ઞાની અગીકાર કરતા નથી.

૨૫૭ વ્યવહારનયથી મતિ, ધ્રુત, અવધિ, મન. પર્યવજ્ઞાની, આમિનિચોધિ-
કના પૂર્વમતિપત્ર હોય છે. પણ મતિપચ્ચમાનક નથી. કેવલીને
તો વખયાભાવ હોય છે. કારણકે તેમને સાયોવજનમિકજ્ઞાના-
તીતપણ છે.

૨૫૮ મન્યજ્ઞાન, શ્રુતાજ્ઞાન અને વિભગજ્ઞાનજાલા તો મતિપચ્ચમાન
કદાચિત્ હોય છે પણ પૂર્વમતિપત્ર નથી. નિશ્ચયનયમનથી મતિધ્રુત
અવધિજ્ઞાનિયો પૂર્વમતિપત્ર નિયમથી હોય છે. મતિપચ્ચમાનકની
પણ મજના જાણી મન. પર્યવજ્ઞાની તો પૂર્વમતિપત્ર હોય છે
પણ મતિપચ્ચમાનક નથી પૂર્વ સમ્યક્ત્વજ્ઞાન કાર્યમાં મતિપત્ર
મતિજ્ઞાનિને વધાત્ યતિ અવધ્યામાં મન પર્યાવજ્ઞાનનો સદ્ભાવ
હોય છે. મયાદિ અજ્ઞાનજાલાઓને વખયાભાવજ હોય છે. જ્ઞા-
નિને જ્ઞાનની મતિપતિ નિશ્ચયથીને માટે

૨૫૯ ચક્ષુ, અચક્ષુ, અને અવધિદર્શન, એ ત્રણમાં લઘ્વિ અંગીકાર કરી પૂર્વપ્રતિપન્ન નિયમથી હોયછે. પ્રતિપદ્યમાનકની ભજના જાણવી, તેના ઉપયોગને આશ્રિતો પૂર્વપ્રતિપન્ન હોય પણ પ્રતિપદ્યમાનક નથી. મતિજ્ઞાનને લઘ્વિપણુંછે. દર્શનોપયોગમાં તેનો નિષેધછે માટે કેવલદર્શનમાં ઉભયાભાવછે.

૨૬૦ સંયતદ્વારમાં સંયતાદિક આભિનિવોધિકના પૂર્વપ્રતિપન્ન નિયમતઃ હોયછે. પ્રતિપદ્યમાનક પણ ભજનાથી જાણવા. કોઈ અત્યંત વિશુદ્ધિથી સમ્યક્ત્વ, ચારિત્ર યુગપત્ અંગીકાર કરેછે તે અવસ્થામાં તે સંયત, મતિનો પ્રતિપદ્યમાનક હોયછે.

૨૬૧ પંચજ્ઞાન, સાકાર ઉપયોગવાળાં જાણવાં. ચાર દર્શનમાં અનાકાર ઉપયોગછે. સાકાર ઉપયોગમાં પૂર્વપ્રતિપન્ન નિયમથીછે. પ્રતિપદ્યમાનક તો ભજનાથી. અનાકાર ઉપયોગમાં તો પૂર્વપ્રતિપન્નજ હોયછે. પણ પ્રતિપદ્યમાનક નથી. કારણકે અનાકાર ઉપયોગમાં લઘ્વિની ઉત્પત્તિનો પ્રતિષેધ કર્યોછે માટે.

२६२ आहारक तो साकारोपयोगवतनी पेठे जाणवा. अनाहारक तो असांतरालगतिमा पूर्वप्रतिपन्न सभवेछे, पण प्रतिपन्नमानक तो होता नथी.

२६३ भापालब्धिक कोड भापमाण वा जमापमाण, प्रतिज्ञानने पामे छे. वा पूर्वप्रतिपन्न होयछे भापालब्धियुतमनुष्यादि जातिनी अपेक्षाए पूर्वप्रतिपन्न नियमथी पमायछे. प्रतिपन्नमानक पण भजनाथी जाणवो.

२६४ परीता अत्येक प्ररीरियो वा अल्प भवमाना जीवो ए बे पण पूर्व प्रतिपन्न नियमथी पमायछे. प्रतिपन्नमान तो भजनाथी. अपरीता=साधारण शरीरवाला उपार्धपुद्गल परावर्तथी उपर छे ससार ते जेने एवा जीवो विन्याद्विपणायी ते बेमां उभयाभावछे.

पदपर्याप्तिथी पर्याप्ति, परितरतु जाणवा अपर्याप्ता तो पूर्व प्रतिपन्न होयछे. मृत्स्मद्वारमा मृत्स्म उभयविकृत होयछे. चादर तो पर्याप्तिनी पेठे जाणवा.

૨૬૫ દીર્ઘકાલિકોપદેશવઢે સંજ્ઞિનું ગ્રહણ જાણવું. તેની ભાવના વાદરની પેઠે કરવી. અસંજ્ઞિતો અપર્યાપ્તની પેઠે જાણવા. ભવસિદ્ધિ, સંજ્ઞીની પેઠે જાણવા. અભવસિદ્ધિક તો ઉભય શૂન્ય જાણવા. ચરમભવ જેનેછે એવા જીવો તો ભવ્યની પેઠે અને અચરમતે અભવ્યવત્ જાણવા.

કોઈ પળ વિવિક્ષિત સમયમાં પ્રતિપદ્યમાનક મતિજ્ઞાનીની પ્રાપ્તિ પક્ષમાં જઘન્યથી એકલાભે. અને ઉત્કૃષ્ટથી તો સર્વ લોકમાં ક્ષેત્ર પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ લાભે. પૂર્વપ્રતિપદ્યમાં તો જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટથી ક્ષેત્ર પલ્યોપમ અસંખ્યેય ભાગ પ્રદેશ રાશિપ્રમાણ મતિજ્ઞાનિયો લાભે.

૨૬૬ નાના જીવોની અપેક્ષાએ સર્વમતિજ્ઞાનિયો લોકના અસંખ્યાત ભાગને પામે.

મતિજ્ઞાનનો વે પ્રકારે કાલ ચિંતવવા યોગ્યછે. ઉપયોગથી અને લબ્ધિથી, એકજીવને મતિજ્ઞાનનો ઉપયોગ જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટથી અન્તર્મુહૂર્તમાન હોયછે. તે થકી ઉપરતો અન્ય ઉપયોગમાં ગમન હોયછે. સર્વલોકવર્તિમતિ જ્ઞાનિયોનો આજ ઉપયોગકાલ જાણવો. આ અન્તર્મુહૂર્ત કેવલ વૃહત્તર જાણવું. લબ્ધિની અપેક્ષાએ મતિજ્ઞાનનો કાલ, અત્રાપ્ત સમ્યક્ત્વ જેનેછે એવા એક જીવને જઘન્યથી અન્તર્મુહૂર્ત જાણવો. અને ઉત્કૃષ્ટથી એક જીવની અપેક્ષાએ સાતિરેક છાસઢસાગરોપમનો કાલ જાણવો. મતિજ્ઞાનાવરણ ક્ષયોપશમરૂપા લબ્ધિ જાણવી.

૨૬૭ મતિજ્ઞાનિયો શ્રેયજીવોના અનતમા ભાગે વર્તે છે. આમિનિવોધિક
(મતિજ્ઞાનિયો) સર્વલોકમા અસંરયાનાને

/

૨૬૮ સર્વથી સ્તોક, મનઃપર્યય જ્ઞાનિયો જાણવા અવધિજ્ઞાની અસં-
રયાતગુણા જાણવા. મતિજ્ઞાની અને શ્રુતજ્ઞાની વે સ્વસ્થામમાં
તુલ્ય છે કેવલજ્ઞાની અનંતગુણાટે.

૨૬૯ મતિજ્ઞાનાવરણ કર્મની ઉદીરણા ઘટ્ટે અને અનુદીર્ઘ જ્ઞપ્તિ
ઘટ્ટે મતિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે ૧ ક્ષયોપશમભાવે મતિજ્ઞાન છે.
પણ અન્યશેષ ઔદયિક આદિ ભાવે નથી. સર્વથી થોડા મતિ-
જ્ઞાનિ મનુષ્યો. તેથી નારક અસંરયાતગુણા, તેથી તિર્યચ,
તેથી દેવો

૨૭૦ દીર્ઘ સસાર જેને છે તે કૃષ્ણપાશિક કહેવાય છે ઘટ્ટ પાપમા
ઉદયથી કૃષ્ણપાશિક ગણાય છે.

૨૭૧ સમ્યગ્દૃષ્ટિના સંશયાદિ પણ જ્ઞાન સ્વરૂપછે.

૨૭૨ એક પરમાણુમાં અસ્તિધર્મ અને નાસ્તિધર્મની અપેક્ષા સંપૂર્ણ જગત્ સમાયછે. નૈશ્વર્યિક અર્થાવગ્રહના કાલ એક સમયનોછે. ઈહા અને અપાયનો કાલ અન્તર્મુહૂર્ત માત્રછે. સંખ્યાત અને અસંખ્યાતકાલ, ધારણાનોછે.

૨૭૩ અવિચ્યુતિ, સ્મૃતિ, વાસનાના ભેદથી ધારણા ત્રણપ્રકારનીછે. તેમાં અવિચ્યુતિરૂપ તથા સ્મરણરૂપ ધારણા વે છેતેમાં પ્રત્યેકનો કાલ અન્તર્મુહૂર્ત જાણવો. અને જે અર્થ જ્ઞાનાવરણક્ષયોપશમરૂપ અને સ્મૃતિની વીજભૂત વાસનારૂપ ધારણાછે તે સંખ્યાતાવર્ષના આયુષ્યવાળાને સંખ્યાતકાલની જાણવી તથા અસંખ્યાતવર્ષ આયુષ્યવાળા (પલ્લોપમાદિ આયુષ્યવાળાઓને) વાસનારૂપ ધારણાનો અસંખ્યાત કાલ જાણવો.

૨૭૪ વ્યંજનાવગ્રહનો અસંખ્યાત સમયનો કાલછે.

વ્યવહારિક અર્થાવગ્રહનો અન્તર્મૂર્ત કાલ જાણવો.

સ્પૃષ્ટ (સ્પર્શેલા) માત્ર શબ્દ દ્રવ્યોને શ્રોતેન્દ્રિય ગ્રહણ કરેછે.

ગ્રાણેન્દ્રિય ગધના પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરેછે રસનેન્દ્રિય રસનાં
શુદ્ધગલોને ગ્રહણ કરેછે. સ્પર્શેન્દ્રિય સ્પર્શના પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરેછે.
ચક્ષુ અને મન અપ્રાપ્યકારીતે.

૨૭૫ આત્માંગુલ, ઉત્તેષાંગુલ અને પ્રમાણાંગુલ. એ ત્રણ પ્રકારના
અંગુલછે.

૨૭૬ આત્માંગુલથી ઇન્દ્રિયોનું વિષય પરિમાણ જાણવું. સ્પર્શેન્દ્રિયનું
માન ઉત્તેષાંગુલથી જાણવું. વાકીની ઇન્દ્રિયોનું માન આત્મા-
ંગુલથી જાણવું

૨૭૭ મેઘગર્જિતાદિ શબ્દોને શ્રોતેન્દ્રિય ઉત્કૃષ્ટતઃ ચાર યોગનથી
ગ્રહણ કરેછે.

ગ્રાણેન્દ્રિય, રસનેન્દ્રિય, સ્પર્શેન્દ્રિય આ ત્રણ ઇન્દ્રિયો અનુક્રમે

ઉત્કૃષ્ટતઃ નવ યોજનથી આવેલા ગંધ, રસ અને સ્પર્શને ગ્રહણ કરે છે. ચક્ષુરિન્દ્રિયનો લક્ષ યોજનનો વિષય છે. ચક્ષુ ઇન્દ્રિયમાં પદાર્થ આવીને પડતા નથી.

સ્પર્શેન્દ્રિય, રસેન્દ્રિય, ઘ્રાણેન્દ્રિય, અને શ્રોતેન્દ્રિય જઘન્યથી અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગથી આવેલા સ્પર્શ, રસ, ગંધ, શબ્દ પુ-
દ્ગલોને ગ્રહણ કરે છે. ચક્ષુ જઘન્યથી અંગુલના સંખ્યાતમા ભાગમાં
રહેલા પદાર્થને વિષયીભૂત કરે છે.

૨૭૮ મનનું ક્ષેત્રથકી વિષય પ્રમાણ નથી.

૨૭૯ સંજ્ઞાક્ષર અને વ્યંજનાક્ષર એ બે ભાવશ્રુત કારણ હોવાથી દ્રવ્ય
શ્રુત છે, લઘ્યક્ષર તે ભાવશ્રુત જાણવું.

૨૮૦ અર્થાવગ્રહ, રૂપ, અપાય અને ધારણા, પ્રત્યેકને પાંચ ઇન્દ્રિયો
અને છઠ્ઠા મનથી ગુણતાં ચોવીસ ભેદ થાય અને
તેમાં ઔત્પાતિકી આદિ ચાર બુદ્ધિના ભેદ હમેરી કોઈ મતિ-
જ્ઞાનના અઠાવીસ ભેદ માને છે. પણ તે શાસ્ત્ર સમ્મત નથી.
વ્યંજનાવગ્રહનાં ચાર ભેદ અને અર્થાવગ્રહાદિના ચોવીસ ભેદ
મળી મતિજ્ઞાનના ૨૮ અઠાવીસ ભેદ શાસ્ત્રકારે ગણ્યાં છે. અને
ઔત્પાતિકી આદિ ચાર પ્રકારની બુદ્ધિ ભિન્ન ગણી છે.

૨૮૧ શ્રુતનિશ્ચિતના અઠાવીસ ભેદ, અને ઔત્પાદિકા, આદિ અશ્રુત-
નિશ્ચિત મતિના ભેદ જાણવા.

૨૮૨-વચન પર્યાય પણ અનન્તછે અને અર્થપર્યાય પણ અનન્તછે.
• એમ વિશેષાવહ્યરૂપાં કથ્યુછે.

૨૮૩ મતિજ્ઞાનલબ્ધિ કાલ, જયન્યયી સમસ્તિતવતને અન્તર્મુહર્તકાલ
જાણવો, તેધકી પર મિથ્યાત્વમા ગમન અને વિકલ્પે કેવલ-
જ્ઞાનની માંસિ. મતિનો લબ્ધિ કાલ ઉત્કૃષ્ટતઃ છાસઠ સાગરો-
પમ અધિક જાણવો. તે પતવેછે, કોઈ સાધુ મતિ આદિ જ્ઞાન
સહિત હોય. અને પૂર્વ કોટિ વર્ષ પર્યંત ચારિત્ર પાલી ચાર
અનુત્તર વિમાનમાં જાય, ત્યાં તેનીસ સાગરોપમનુ આપુણ્ય
ભોગવી પુનઃ અપતિપાતિ મતિજ્ઞાનસહિત મનુષ્યમવમા આવી
દેશોન પૂર્વકોટિ મત્રજ્યા પાલી પુનઃ ચાર અનુત્તર વિમાનમાં
જાય, પુનઃ અપતિપાતિ મતિ આદિ જ્ઞાન સહિત મનુષ્યગતિમાં
આવી, પૂર્વ કોટી વર્ષ દીક્ષા પાલી સિદ્ધિ પામે. એ ચાર
અનુત્તર વિમાનમા ગણાને છાસઠ સાગરોપમ અધિક દેશોન
ત્રગ પૂર્વ કોટિ વર્ષ થાય. અથવા અચ્યુત દેવલોકમાં ધાવીસ
સાગરોપમની સ્થિતિએ ત્રણ વાર ઉત્પન્ન થાય. અને દેશોન પૂર્વ

કોટિ વર્ષના ચાર મનુષ્યમત્ર આંતરે પામી મુક્તિ પામે. તે અપે-
ક્ષા છાસઠ સાગરોપમ અધિકદેશોન ચાર પૂર્વકોટિ વર્ષ થાય.

૨૮૪ પાંચસો ત્રેસઠ જીવના ભેદછે તેમાંથી ૪૨૩ ચારસો ત્રેવીસ
ભેદમાં મતિજ્ઞાન હોયછે. મનુષ્યના ૨૦૨ ભેદ. દેવતાના ૧૯૮
અકાશો અઠાણુ ભેદ. નારકીના તેર ભેદ. તિર્યચના દશ ભેદ.
સર્વ મલી ચારસોને ત્રેવીસ ભેદમાં મતિજ્ઞાન પમાય.

૨૮૫ સપ્તમ નરકમાંથી નીકલેલ જીવો તિર્યચમાં ઉત્પન્ન થાયછે.
મનુષ્યમાં ઉત્પન્ન થતા નથી.

૨૮૬ દેવતા અને નારકીઓ સમક્ષિતવંત, મનુષ્યગતિમાંજ આવેછે.

૨૮૭ જીવના પાંચસો ત્રેસઠ ભેદમાંથી ૨૦૩ વસે ત્રણ ભેદમાં ઉપ-

શમ સમકિત પર્યાપ્તાવસ્થામાંથી પમાય. વિશેષ કે-પાંચ અનુ-
ત્તર વિમાનમાં જાય તો તેને અપર્યાપ્તાવસ્થામાં અપશમ સમ-
કિત હોય, અને પર્યાપ્તાવસ્થામાં તો પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં
ક્ષયોપશમ સમકિત વા ક્ષાયિક સમકિત હોય. નવ લોકા-
તિક દેવતાને અપશમ સમકિત ન હોય.

૨૮૮ જીવના પાંચસો ત્રેસઠમાંથી ૧૬૮ એકસો અઠસઠ ભેદમાં
ક્ષાયિક સમકિત હોય. ૧૨ વાર દેવલોક, નવ લોકાતિક,
નવ નવગ્રંથેયક, પાંચ અનુત્તર વિમાન, એ પાત્રીસના પર્યાપ્ત
અને અપર્યાપ્ત ભેદ ગણતાં સિત્તેર ભેદ થાય ત્રીજી નરક સુ-
ધીના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા ગણતા છ ભેદ. પચ્ચર કર્મભૂમિ
અને ત્રીસ અરુર્મભૂમિના પિસ્તાલીશ ભેદ તે પર્યાપ્તા અને અ-
પર્યાપ્તા ગણતાં નેચુ ભેદ થાય. અને તિર્યચ ગર્ભજ પચેન્દ્રિયના
પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એ ઘે ભેદ ગણતા સર્વ મઝી એકસો
અઠસઠ ભેદ થાય.

૨૮૯ પાંચસો ત્રેસઠ જીવના મેદલે તેમાંથી ચારસો ત્રેત્રીસ ભેદ ક્ષ-
યોપશમ સમકિતમાં જાણવા.

૨૯૩ ચતુર્દશગુણસ્થાનકમાથી—પ્રથમ ચોથા, પાચમા, છઠ્ઠા, સાતમા,
; અને તેરમા ગુણસ્થાનકે સદાકાલ જીવ લાભે અન્યશેષ ગુણ
સ્થાનકમા ભજના જાણવી.

૨૯૪ પાચસોત્રેસઠ ભેદમાથી મિશ્રગુણસ્થાનકમા એકસોઅઠાણુ ભેદ
પામિયે. નારકીના પર્યાજ્ઞાના સાત ભેદ, તિર્યચગર્ભજના પાચ
ભેદ, મનુષ્યના એકસોને એક પર્યાજ્ઞાના ભેદ, અને પચાશી ભેદ
દેવતાના પર્યાજ્ઞાસ્થા સગ્રહીના જાણવા.

૨૯૫ અનુગામી, અનનુગામી, વર્ધમાન, અવર્ધમાન, પ્રતિપાતી, અપ્ર-
તિપાતી એ છ પ્રકારનુ અવધિગાનછે. વિશેષાવશ્યક.

૨૯૬ ઉપયોગથી અવધિજ્ઞાન અન્તર્મુહૂર્ત, અને લઘ્વિથી અવધિજ્ઞાન
છાસઠ સાગરોપમ આધેરુછે. યેવાર ત્રિજયાદિ વિમાનમાં
ઉત્પન્ન થાય તેને, રૂપલઘ્વિથી અવધિનો જગત્ત્વ કાલ એક
સમયછે.

૨૯૭ મનઃપર્યવજ્ઞાનનો ઉત્કૃષ્ટ કાલ, દેશોન પૂર્વકોટિ વર્ષનોછે. મનઃ પર્યવજ્ઞાની મનોદ્રવ્યના ચિન્તાનુગુણ અનંતરૂપાદિ પર્યાયને જાણે. દેખે. ભાવમનતો જ્ઞાનરૂપછે અને જ્ઞાનતો અમૂર્તછે તેથી ભાવમનને મનઃપર્યવજ્ઞાની દેખે નહિ. દ્રવ્યમનઃ સ્થિતભાવોને મનઃપર્યવજ્ઞાની દેખે. પણ ચિન્તનીય વાહ્યઘટાદિ વસ્તુઓને દેખે નહિ. (વિશેષાવશ્યક.)

૨૯૮ મનોદ્રવ્યને દેખીને પશ્ચાત્ અનુમાનથી વાહ્યપદાર્થો જણાયછે. દ્રવ્ય મનવડે અવભાસિત વાહ્યચિન્તનીય ઘટાદિકને અનુમાનવડે જાણે, અત્રતો મનોદ્રવ્યને મનઃપર્યવજ્ઞાની સાક્ષાત્ જાણે.

૨૯૯ મનઃપર્યવજ્ઞાનછે તે મતિ અને શ્રુતસહિત હોય તો તેને ચક્ષુ અને અચક્ષુ એમ બે દર્શન હોયછે. અને જે મનઃપર્યવજ્ઞાની મતિશ્રુત અને અવધિ સહિત હોય તેને ચક્ષુ અચક્ષુ અને અવધિ દર્શન, એ ત્રણ દર્શન હોયછે.

૩૦૦ અન્ય કેટલાકનો એવો મત છે કે જે અવધિજ્ઞાન યુક્ત મનઃ

પર્યવજ્ઞાની હોયઁ તે મનઃપર્યાયજ્ઞાનથી જાણેઁ અને અવધિ જ્ઞાનવદે દેખેછે. અને જે અવધિજ્ઞાન રહિત મન પર્યવજ્ઞાનીઁ તે મન પર્યાય જ્ઞાનવદે જાણેઁ, પણ અવધિ દર્શનના અભાવથી દેખતો નથી. પ્રજ્ઞાપના મૂત્રમાં ત્રિશયા પદ્માં સાકારોપયોગ વિશેષરૂપ દેખવું કહ્યુંઁ. સાકારોપયોગ વિશેષતાવદે મનઃપર્યવજ્ઞાની દેખે એમ સ્પષ્ટ કહ્યુંઁ.

૩૦૧ જોઈ એમ કહેઁ કે ઉત્સૂત્ર માપકને અનન્ત સંસાર હોય પણ તેનો નિયમ નથી. જમાલિ નિન્દવાદિરૂને તેમ જણાતું નથી. ઉત્સૂત્રમાપકને પણ પરિણામવિશેષે સરખાત, અસરખાત અને અનન્ત એમ ત્રિવિધ સંસાર સમજેઁ. (વિ, વિં.)

૩૦૨ ઉત્સૂત્ર માપણાદિકનું માયથિત્ત આમરમાન હોય એવો નિયમ નથી. દીક્ષા તે મર્યાદા સર્વ પાપનું માયથિત્તઁ યતઃસંજ્ઞા-વિદુ પન્વન્ના પાયથિત્ત મર્યાદાકદાણ-દ્વિત્યાદિ દરિમદ્ વચ-નાનુસારે જાણવું. (વિ.વિં)

३०३ बादरनिगोद जीवने व्यवहारी कहाछे, योगशास्त्रतौ. (वि. वि.)

३०४ अनभिग्रहि मिथ्यात्वछे ते अभिग्रहिक मिथ्यात्व समान भारे नथी. आदिधार्मिकने अनभिग्रहिक मिथ्यात्व गुणकारी छे. (वि. वि.)

३०५ मार्गानुसारिने अन्यदेवाद्यर्चन गुणकारी न होय एम कोइ कहे ते योग्य नथी. कारणके उत्तरभूमिकामां तेनो निषेधछे पण पूर्व भूमिकाए तो आशय विशेषे श्रावकने जिनाचारिनी पेठे गुणकारी संभवेछे. (वि. वि.)

३०६ कोइ कहेछे के मार्गानुसारिपणुं पण अजाणतां जैन धर्माचरणेज होय पण अन्यधर्माचरणे न होय, एवो एकान्त (निश्चय) न धारवो. कारणके श्री हरिभद्रसूरिए योगविन्दुमां योगपातंजल रचनार पतंजलि प्रमुखने मार्गानुसारिपणुं कहुंछे. पतंजलि प्रमुखने मित्रादि दृष्टि कहीछे. माटे अपक्षपातीने परसमय क्रियाए पण मार्गानुसारिपणुं दळे नहीं, तेमां पण निश्चयभाव पैननोजेछे, (वि. वि.)

३०७ मार्गानुसारीने-द्रव्याज्ञा एक भवान्तरे भावाज्ञा होय एम जे-
कहेउ ते मिथ्याउ, कारणके द्रव्यस्तव जेम भावस्तवयी बहु
आतरे होयउ, प्रत्यक्षन्यायवत् नैगमनश्रमतानुसारे तेम द्रव्या-
ज्ञा पण भावाज्ञायी बहु अतरे सभवे. (वि. वि.)

३०८ अन्य दर्शनमये शुभभावज न होय तो शुभवचन न होय एम
कहेवाय नहीं. कारणके मार्गानुसारीने मिथ्यात्वमदताए
शुभभाव पण होय. (वि. वि.)

३०९ लौकिक मिथ्यात्वयी लोकोत्तर मिथ्यात्व भारे एमो निश्च-
यनयी कारणके भिन्नग्रथिक मिथ्यादृष्टिने पण कोटाकोटीयी
अधिक बधन नहीं. ए परिणामे लोकोत्तर मिथ्यादृष्टि हेतुओ
जणायउ. (वि. वि.)

३१० मध्यस्थने स्वपरदृष्टिने बीजे ज्ञाने दर्शनग्रह टळेउ. यतः आद्य
इह मनाक् पुमस्तद्रागादर्शनग्रहो भवति न भवत्यसौ द्वितीये
चिंतायोगात् कदाचिदापि षोडशके. ते माटे साधारणपणे
कोक लोकोत्तर गुणमश्रसा घटेउ चक्रव साधारणगुणमश्रसा

३११ मिथ्यादृष्टिना दयादि गुणनी अनुमोदनायां पार्श्वस्थादिनी चेठे दाष नथी.

३१२ मिथ्यादृष्टिने सकामनिर्जरा होय तो सम्यग्दृष्टिथी शो विशेषः एम कोइ कहेछे तेणे मिथ्यादृष्टिने शुक्ल लेश्याना सदभावे केवलीथी शो विशेष एवो पण संदेह धरवो.

३१३ सम्यग्दृष्टिज क्रियावादी शुक्ल पाक्षिक होय पण मिथ्यादृष्टि नहीं एम कोइ कहेछे ते मिथ्याछे.

३१४ मोक्षाशयथी निर्जरा ते मार्गानुसारिने अंशथी सकाम निर्जरा जाणवी.

३१५ हीन मिथ्यादृष्टिना गुणने उच्च गुणस्थान वर्ती सम्यग्दृष्टि, केम प्रशंसा करे ? एम कोइ शंका करेछे ते योग्य नथी. कारण के

एयजो होय तो तीर्थकरे कोइना गुण प्रशसया न जोइए,—कारण के तीर्थकरथी सर्व जीयो होनउे.

श्रावक प्रशस्ति.

३१६ जावण, अयजीवे, एयइ, वेयइ, चलड, फटड, तायण अठविहयन्ध एवा, सत्तविहयन्धएवा, उव्विहयध एवा, एगविहयधएवा, रत्त्यादि ज्या सुधी जीय कपेछे, चालेउे, धदवेउे, त्या सुधी आठ प्रकारनो कर्मयन्ध करेछे, सात प्रकारनो, छ प्रकारनो वा एकविध कर्म वध करेछे, समये समये आ प्रमाणे कर्मयध करेछे.

३१७ अनादि मिथ्यात्तराळाने सिद्धानिकुना मन प्रमाणे प्रथम क्षयो-पगमसम्पत्त्व अने कर्मग्रन्थिकु मन प्रमाणे प्रथम उपशम सम्पत्त्व थायउे.

३१८ अनादि मिथ्यात्तरनो क्षय कर्योउे एरो जीरो, चढता श्रीना गुणग्यानके जाय नहीं. घोवे, पांचमे, छठे, अने सातमे गुण-

स्थानके जाय. उपशम, क्षयोपशम, अने क्षायिक ए त्रण निश्चय समकितछे.

३१९ तीर्थकर नामकर्म, क्षयोपशम समकित्ती वा, क्षायिक समकित्ती जीव, बांधेछे. उपशम समकितनो काल अल्पछे माटे तीर्थकर नामकर्म बांधातुं नथी. तीर्थकर नामकर्म बांधेलुंछे एवो क्षयोपशम समकितवालो जीव पडीने प्रथम गुणस्थानकमां आवे अने त्यां अन्तर्मुहूर्तथी अधिक रहेतो तीर्थकर नामकर्मनां दलिक उवेली नाखे अने अंतर्मुहूर्तमां समकित पाछुं पामे तो तीर्थकर नामकर्मनां दलिक उवेले नहीं.

३२० अभव्यने दीपक समकित होय.

३२१ आयुष्यनो पूर्वमां बंध करीने क्षायिक समकित पामेलो जीव चार भव करेछे, अथवा त्रण भव करेछे. चार भव करे तो बीजो भव युगलिकनो थाय अने त्रीजो भव देवता वा नारकीनो करे, अने चोथो भव मनुष्यनो करे. क्षायिक समकितनी पहेलां असंख्याता वर्षनो आयुष्यनो बंध करे तो मरीने युगलिक थाय. ते विना नहि. संख्यात वर्षनो आयुष्य बंध कर्या पछी कोइ जीव क्षायिक समकित पामे नहीं.

૩૨૨ ક્ષાયિક સમક્તિની પ્રાપ્તિ મનુષ્યગતિમાંડે.

૩૨૩ આયુષ્યવંધ કર્યા વિના ક્ષાયિક સમક્તિ પામે તો જીવ તદ્ભવ મુક્તિ પામેડે.

૩૨૪ છપ્પન્ન અન્તરદ્વીપના યુગલિકૃષ્ણાં ક્ષાયિકસમક્તિની જીવ મરીને જાય નહીં. અન્તરદ્વીપના યુગલિકૃષ્ણાં ઉપગમ, ક્ષયોપગમ, અને સામ્યાદન એ ત્રણ સમક્તિ હોય અને તે મિત્રાયના યુગલિકૃષ્ણાં ચાર સમક્તિ હોય.

૩૨૫ મુવનધ્યનિ, વ્યતર અને જ્યોતિષીમાં ઉપગમ, ક્ષયોપગમ, અને સામ્યાદન, એ ત્રણ સમક્તિ હોય, અને વૈમાનિકમાં ચાર સમક્તિ હોય.

૩૨૬ શ્રીત્રી નરક મુખી ચારે સમક્તિ હોય. અને તેથી ઉપર ક્ષાયિક વિના ત્રણ સમક્તિ હોય.

૩૨૭ તિર્યેચની ગતિમાં થલચરને મૂકીને વાકીના ગર્ભજ પંચેન્દ્રિયમાં ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, અને સાસ્વાદન એ ત્રણ સમકિત હોય ગર્ભજ થલચરમાં ક્ષાયિક સમકિત. ઉપશમ, ક્ષયોપશમ, અને સાસ્વાદન એ ચાર સમકિત હોય. મનુષ્યમાંથી જીવ થલચરમાં ક્ષાયિક સમકિત જીવ લેડે જાયછે.

૩૨૮ સમુર્ચ્છિમ પંચેન્દ્રિય તિર્યેચ અને વિકલેન્દ્રિયમાં અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં એક સાસ્વાદન સમકિત હોય.

૩૨૯ મનુષ્યગતિમાં પાંચે સમકિત હોયછે.

૩૩૦ કોઈ મતિજ્ઞાની સમકિત જીવ સમકિતવમીને અન્તર્મુહૂર્ત મિથ્યાત્વમાં જાય અને પુનઃ સમકિત સહિત મતિજ્ઞાન પામે તો મતિજ્ઞાનનો જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત વિરહકાલ પડે. અને આંશાતનદોષ વહુલજીવને સમકિતથી પડતાં દેશોન અર્ધપુદ્ગલ પરાવર્તનકાલ અંતર(વિરહ)ઉત્કૃષ્ટથીપડે. દેશોન અર્ધ પુદ્ગલકાલ વીત્યાવાદ પુનઃ સમકિત અને મતિજ્ઞાન પામે. એક જીવનું આ પ્રમાણે

જયન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ અતર કહ્યું. શ્રુતજ્ઞાનનો પણ તેટલો કાલે જાણવો. નાના જીવોની અપેસાઈ તો ત્રણમુવન મતિજ્ઞાન શૂન્ય હોતું નથી તેથી વિરહકાલ નથી.

૩૩૧ સિદ્ધિપદ્મવામાં ઉત્કૃષ્ટ વિરહકાલ પડે તો છ માસનો વિરહ કાલ પડે.

૩૩૨ મતિજ્ઞાન આશ્વાભવચક્રમાં ઉત્કૃષ્ટ અસહ્યાતવાર આવે. અને જયન્યથી એકવાર, ત્રે વાર. શ્રુતજ્ઞાનનું પણ તેમ સમજવું.

૩૩૩ ઉપશમ સમક્તિ, સર્પૂર્ણ ભવચક્રમાં ઉત્કૃષ્ટ પાંચવાર આવે અને સામ્યાન્ન પણ તેટલીવાર આવે.

૩૩૪ મયોપશમ સ સાધિક અને

૧ ભવચક્રમાં અસહ્યાતવાર આવે. ભવચક્રમાં એકવાર આવે.

૩૩૫ મતિજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાન વે પરોક્ષછે. અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન, અને કેવલજ્ઞાન પ્રત્યક્ષછે.

૩૩૬ અવધિજ્ઞાનનું જયન્યક્ષેત્ર અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગનુંછે. અને અવધિજ્ઞાની ઉત્કૃષ્ટઃ અલોકમાં પણ લોક પ્રમાણ અસં-
ખ્યેય સ્વંડને દેખી શકે. અલોકમાં રૂપી પદાર્થ નથી પણ
આતો ફક્ત પરમાવધિજ્ઞાનની શક્તિ વતાવીછે.

૩૩૭ પરમાવધિ અને મનઃ પર્યવજ્ઞાનમાં ત્રિપુલમતિ-૯ વે અવશ્ય
કેતલજ્ઞાન પામીને મુક્તિ જાય છે=તે વે પુનઃસંસારમાં પરિ-
ભ્રમણ કરતા નથી.

૩૩૮ ચક્ષુર્દર્શનનો જયન્ય અન્તર્મુહૂર્તકાલ અને ઉત્કૃષ્ટઃ અસંખ્યાત
કાલ જાણવો. અચક્ષુર્દર્શનનો ઉત્કૃષ્ટ અનંતકાલ જાણવો. વ્ય-
વહારરાશિ જીવની અપેક્ષા ૯ અચક્ષુર્દર્શનનો જયન્યકાલ અન્ત-
ર્મુહૂર્ત જાણવો. વ્યવહારરાશિમાં અચક્ષુર્દર્શનનો ઉત્કૃષ્ટ અનન્ત
કાલછે.

તત્ત્વચિન્તુ

૩૩૯ દધિ વેરાત્રી ગયો વોદ અમદ્યડે. યોગશાસ્ત્રે.

૩૪૦ દ્વિદલધાન્ય ઋતોલ પ્રમુલની સાથે કાચુ દૂધ, કાચુ દધિ અને કાચી છાસનો સયોગ થાય તો સૂક્ષ્મ જીવોની ઉત્પત્તિ થાયછે માટે યોગશાસ્ત્રમાં તેનો નિષેધ કરેલોડે. વિવાહચૂલિકામાં પણ તેનો નિષેધ કર્યોડે. તત્પાઠ.

વિદલેકૃતિવિદે પન્નત્તે ત જહા અન્નદલ કઠ્ઠદલં
ચઙ્ગવિદલ દુર્ગિહજિનાગમે આગનોરસજોગેણ
ઉપજ્જંતીદ્ જંતવો.

મગ, મઠ, અડદ પ્રમુલ વિદલ જાણડુ. ડકાલેલો છાશમાં ડકાલેલા દૂધમાં ડકાલેલા દધિમાં વિદલ નાલવાથી દોષ નથી. વિદલ જમ્યા વાદ કાચુ ગોરસ વાપરવુ હોય તો મુલ અને પાત્ર વે ઘોવે અથવા અન્યપાત્રમાં ગોરસાદિક ભક્ષણ કરે.

૩૪૧ વાદરનિગોદમાં જયન્યયી અતર્મુહર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સિત્તેર કોઠા-કોઠી સાગરોપમનો કાલ, ઇકનીય આશ્રયી જાણવો.

૩૪૨ વાદર અને સૂક્ષ્મનિગોદ્રમાં એમ વન્નેમાં જીવ જાય અને આવે તેનો ઉત્કૃષ્ટ કાલ અઘી પુદ્ગલ પરાવર્તનનો જાણવો.

૩૪૩ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ અને ભાવથી પુદ્ગલ પરાવર્તન ચાર પ્રકારેછે. તેમાં એકેક સૂક્ષ્મ અને વાદરભેદથી બે પ્રકારેછે. સર્વ મઝી આઠભેદ થાય.

૩૪૪ ગર્ભજ મનુષ્યદેહમાં એકેન્દ્રિયથી તે પંચેન્દ્રિય પર્યંત જીવ ઉત્પન્ન થાય.

૩૪૫ જાતિસ્મરણ જ્ઞાનછે તે મતિજ્ઞાન ધારણાનો ભેદછે, જાતિસ્મરણ વડે એક બે ત્રણ ચાવત્ત નવભવ દેખે. યદુક્તં આચારાંગસૂત્રવૃત્તૌ ગાથા.

પુવ્વભવા સો પિચ્છઈ, ઇકંદોતિત્રિજાવનવગંવા;
ઉવરિતસ્સ અવિસર્જ, સમાવર્જ જાઈસરણસ્સ ॥ ૧ ॥

૩૪૬ ગર્ભમાં રહેલો જીવ ગર્ભમાંજ મરીને ચતુર્ગતિમાં જાય.

૩૪૭ પગથી નીકળેલ જીવ નરગતિમાં જાય. સાથલથી નીકળેલો જીવ તિર્યચમાં જાય. છાતીમાંથી નીકળેલો જીવ મનુષ્યગતિમાં

જાય. અને મસ્તકથી નીકળેલો જીવ દેવગતિમાં જાય. સર્વ-
ગથી નીકળેલો જીવ શુક્તિમાં જાય. તથા ચોક્ત ઠાળાને પ્રથમ
સ્થાને
હરેણ શિરેણ સર્વગોર્હિ-પાણર્હિ નિજ્ઞાયમાણે નિરયગામીભવતિ,
હરર્હિ નિજાયમાણે તિરિયગામીભવતિ ૨ હરેણ નિજાયમાણે
મણુયગામી ભવતિ ૩ શિરેણ નિજાયમાણે દેવગામીભવતિ ૪
સર્વગોર્હિ નિજાયમાણે સિદ્ધિગતિ પજ્જવસાણે પન્નત્તા

૩૪૮ આત્માના આઠ સ્વરૂપપ્રદેશ સ્થિર હોવાથી તેને કર્મ લાગતાં
નથી. અવગ્રેષ્ઠ પ્રદેશોચ્છલે તેથી તેને કર્મ લાગે છે. હ્રસ્વજલ
જેમ વાસણમાં હલ્દીનીચુ ફર્યા કરે છે, તેમ આઠ સ્વરૂપ પ્રદેશ
વિનાના વામીના આત્મપ્રદેશો શરીરમાં હવાનીચા ફરે છે

૩૪૯ મોતિ વગેરે સર્વ રત્નો ઉત્પત્તિ સ્થાનમાં સચિત્ત હોય છે, અને
ઉત્પત્તિ સ્થાન શ્રદ્ધ થયા પછી અચિત્ત થાય છે. તથા હીર-
મશ્નમાં મોતિવિધેલા તથા અર્ધધેલા અચિત્ત ફર્યા છે તેનો
પૃથ્વીકાયમાં સમાવેશ જાણવો.

૩૫૦ તેરમાં અને ચૌદમાં ગુણઠાળાવાલા કેવલીને ખવસ્ય કેવલી
કહે છે, અને ખવથી મૂકાયલા કેવલીને અખવસ્ય કેવલી કહે છે.

૩૫૧ શ્રીજામાં, વારમામાં, તથા તેરમામાં, એ ત્રણ ગુણસ્થાનકમાં જીવ મરે નહિ.

૩૫૨ ચક્ષુર્દર્શનનો જઘન્યતઃ વિરહકાલ અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટતઃ અન્તતકાલ જાણવો. નિગોદની અપેક્ષાતઃ

૩૫૩ પરમાવધિજ્ઞાન, દ્રવ્યથી પરમાણુને સાક્ષાત્ દેખે. અગુરુલઘુ પર્યાયને દેખે. તેમજ ગુરુલઘુ પર્યાયને પણ દેખે. પરમાવધિનો સમસ્ત પુદ્ગલાસ્તિકાય વિષયછે. ક્ષેત્રથી પરમાવધિજ્ઞાન અસં-
ખ્યાત લોકમાત્ર સ્વંદ દેખે. કાલથી અસંખ્યાત ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી દેખે. ભાવથી પરમાવધિજ્ઞાન એક આશ્રી અસં-
ખ્યાત, સંખ્યાત પર્યાય દેખે. સામાન્યથી વર્ણ, ગંધ રસ સ્પર્શ વાળા ચાર પર્યાયને એક દ્રવ્યમાં જઘન્યથી દેખે. ક્ષેત્ર અને કાલથી રૂપિદ્રવ્યગતછે. વસ્તુતઃ ક્ષેત્ર અને કાલ અરૂપીછે. માટે ક્ષેત્રકાલમાં અવધિજ્ઞાનનો વિષય નથી. રૂપિષ્વવધેઃ. અવધિજ્ઞાનનો વિષય રૂપિદ્રવ્યોમાંછે. અનંતદ્રવ્ય સમુદાય ભેગો કરીએતો અનંત પર્યાયને અવધિ જ્ઞાની દેખે.

૩૫૪ અષ્ટાદશલિપીને સંજ્ઞાક્ષર કહેછે. અકારકકારાદિકને વ્યઞ્જન-

નાસર કરેછે. સજ્ઞાસર અને વ્યજ્ઞનાસરને દ્રવ્યશ્રુત કહેછે.
લઙ્ગ્યસર ભાવશ્રુતછે. શ્રુતજ્ઞાનની અનતિ પ્રકૃતિયોગે.

૩૫૫ અકારાદિ એક અસરના સ્વપર્યાય અનન્તછે, અને પરપર્યાય
પણ અનન્તાનન્તગુણછે.

૩૫૬ દ્રવ્યાસ્તિક ન્યાયપેક્ષયા સર્વજ્ઞાન અસરછે. અને પર્યાસ્તિકન્યા-
યપેક્ષયા અનસરછે. રુદિયી શ્રુતજ્ઞાન અસરરૂપ કહેવાયછે.

૩૫૭ સજ્ઞાસર અને વ્યજ્ઞનાસર. વર્ણવિજ્ઞાનરૂપ અસરનો લાભ,
સક્તિજીવોને હોયછે, અસરલાભને પરોપદેશ જન્યત્વછે માટે
પૂર્વોક્ત વે અને લઙ્ગ્યસર એ વ્રણ સજ્ઞીને હોયછે. લઙ્ગ્યસર તો
ઇન્દ્રિયાદિનિમિત્ત, ક્ષયોપશમછે તેથી અસક્તિને હોય તેમાં
વિરોધ જણાતો નથી.

૩૫૮ ભાવદેવ, ધર્મદેવ, દેવાધિદેવ, દ્રવ્ય દેવ અને નરદેવ આ
પાંચ પ્રકારના દેવ જાણવા

૩૫૯

ઓઘનિર્યુક્તિ પાઠ.

સંપાદ્મરયરેણુ, પમજ્જણઠા વયંતિ મુહપત્તિં;
 નાસં મુહંચ વંધઇ, તીએ વસહિં પમજ્જંતો ॥ ૧ ॥
 મુલ્લવાલ્લિકા વસતિ પ્રમાર્જન માટે વાંધવી. તે સંવંધી પાઠછે.

૩૬૦ ભવ્ય કરતાં અભવ્યના પ્રતિવોધેલા ઘણા મુક્તિ જાય. કેમ તે વતાવેછે. અભવ્ય જીવ તો અનાદિ અનંતમા ભાંગેછે. અભવ્યને કદી મોક્ષ નથી. માટે ચારિત્ર ઉદય આવે ને ભવ્યને પ્રતિવોધ આપી વોધ પમાડે. તેથી ઘણા જીવ પ્રતિવોધે અને તે મુક્તિ જાય. ભવ્યને તો મોક્ષમાં ગયા પછી ઉપદેશ દેવો નથી. તેથી અભવ્યના પ્રતિવોધ્યા ઘણા જાણવા. એ અધિકાર નયચક્રમાંછે.

૩૬૧ સંસારમાં જીવો કરતાં અજીવ અનન્તગુણ અધિક જાણવા.

૩૬૨ એક ભવથી અન્ય ભવમાં જતાં વચ્ચમાં જીવને કાર્મણકાયયોગ હોય એ અધિકાર પન્નવણામાંછે.

૩૬૩ વાટે વહેતા (એક ભવ્યો અન્યગતિમાં જતા વચ્ચમાં) જીવને તેજસ અને કાર્મણ બે શરીર હોય.

૩૬૪ વાટે વહેતાં (એક ભવ્યો અન્ય ગતિમાં જતા વચ્ચમાં) સસારિ જીવને મિથ્યાત્વ, સાસ્વાદન, અવિરાતિ એ ત્રણ ગુણઠાળા હોય.

૩૬૫ વાટે વહેતાં સસારિ જીવને એક આયુષ્ય પ્રાણ હોય. એ અધિકારનયચક્રમાં છે.

૩૬૬ પલ્લોપમના અસર્યાતમા ભાગે જેટલા સમય આવે તેટલા વાયુના એક સમયે વૈક્રિય શરીર હોય વાયુવૈક્રિય શરીર કરે તો એક અન્તર્મુહૂર્ત રહે.

૩૬૭ પાંચ ઇન્દ્રિયમાથી ચક્ષુ અને કાન બે કાર્યી. ગ્રાણ, જિહ્વા, કાયા, એ ત્રણ ભોગી એ અધિકાર ભગવતીના સાતમા શતક ત્રીજા ઉદ્દેશમાં છે.

૩૬૮. સર્વ જીવોમાં કામી જીવ થોડા.

૩૬૯. પુરુષવેદનો પુરુષવેદ રહેતો ઉત્કૃષ્ટ નવસેં સાગર સુધી રહે.

૩૭૦. સ્ત્રીવેદનો સ્ત્રીવેદ રહેતો ઉત્કૃષ્ટ એકશો દશ પલ્યોપમ અને જે પૂર્વ કોડી રહે.

૩૭૧. વિગ્રહગતિમાં એક સમય, બે સમય, ત્રણ સમય પર્યંત જીવ અનાહારી હોય. આઠ સમયની કેવલી સમુદ્ઘાતમાં ૩-૪-૫ ત્રીજો ચોથો અને પાંચમો એ ત્રણ સમય જીવ, અનાહારી. ત્રીજું શૈલેશીકરણ સમયે અનાહારી જીવ જાણવો.

૩૭૨. વિગ્રહગતિમાં આયુષ્ય વિના સાતકર્મનો બંધછે. ઋજુગતિમાં પણ સાતનો બંધછે.

૩૭૩. જીવ સમક્ષિત સહિત છઠ્ઠી નરક પર્યંત જાય.

શત્રુવિદુ

૩૭૪ તદુલમત્સ્ય ગર્ભજાહે, અન્તર્મુહર્તનુ આયુષ્યઝે. આયુષ્ય ૭૭ સ-
તોતેર લવનુહે. અગીયાર લવ ગર્ભમા રહે. અને ગર્ભથી વહિર
નીકળ્યા પછી ૬૬ છાસઠ લવ આયુ ભોગવે મરીને સાતમી
નરકમા જાય.

૩૭૫ અવિરતિમા સાત તત્ત્વ હોય

૩૭૬ સર્વ તીર્થકરોનો જ મ મ યરાત્રીમા સર્વ સેત્રમાં યાયછે

૩૭૭ કેવલીને સાતયોગ હોય કેવલી સમુદ્યાત કરે તેને માતયોગ,
અને કેવલી સમુદ્યાત ન કરે તેને પાચયોગ હોય.
૩૭૮ કેવલી સમુદ્યાતવેળા ઔદારિક, ઔદારિક મિશ્ર, અને કાર્મગ
૯ ત્રણયોગ હોય.

૩૭૯ ત્રણ શુભિ ઉત્સર્ગ માર્ગછે, અને પચસમિતિ અપવાદ માર્ગછે,
અષ્ટવલ્લભ માતાનુ આરાધન કરતા શુભિ થાય.

૩૮૦ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એજ મુખ્યતઃ મોક્ષમાર્ગછે,
જ્ઞાનદર્શનચારિત્રાણિઃ મોક્ષમાર્ગઃ તત્ત્વार्થ સૂત્રવચનાત્

૩૮૧ પુણ્ય પ્રકૃતિનો એક ઠાળીયો રસ પડે નહિ, યોગથી પ્રદેશબંધ
અને પ્રકૃતિ બન્ધ પડે, અને કષાયથી રસ બન્ધ, અને સ્થિતિ-
બન્ધ પડે.

૩૮૨ નિશ્ચયમતથી સર્વ વાદર વસ્તુ ગુરુલઘુછે. વાંદર વસ્તુ સર્વ
ગુરુલઘુ પર્યાયવિશિષ્ટછે. અને સૂક્ષ્મ તો અગુરુ લઘુછે. અગુરુ-
લઘુ વસ્તુ સંબંધી પર્યાયો પળ અગુરુ લઘુ કહેવાયછે.

इहानिश्चयमतेन वादरं वस्तु सर्वमपि गुरुलघु ॥
सूक्ष्मत्व गुरुलघु तत्राऽगुरुलघुसंबन्धिनः पर्याया अपि
अगुरुलघुवः समये अभिधीयन्ते (वि)

૩૮૩ જે એક જાણેછે તે સર્વ જાણેછે. જે સર્વ જાણેછે તે એક જાણે
છે. 'એક' વસ્તુ પળ સર્વ સ્વપરપર્યાયોવેડે જાણનાર લોકાલોક
ગત સર્વ વસ્તુને સર્વ સ્વપર પર્યાયોવેડે યુક્ત જાણેછે. સર્વ

વસ્તુના પરિજ્ઞાન વિના એક વસ્તુનું જ્ઞાન થતું નથી. જે સર્વ વસ્તુને સર્વ પર્યાયોપેત જાણે છે તે એક પણ વસ્તુને સર્વ પર્યાયોપેત જાણે છે. સર્વ વસ્તુને સર્વ પર્યાયોપેત જાણનાર એક પરમાણુ વા એક અકારાદિ અક્ષરને પણ સર્વ સ્વગરપર્યાયોપેત જાણે છે (વિશેષાવશ્યક)

જે એક જાણે છે તે સર્વ જાણે છે,
જે સર્વ જાણે છે, તે એક જાણે છે ॥ ૧ ॥

૧૮૪ સર્વ દ્રવ્યના અનતપર્યાયો પણ યતિ સર્વથી કહેવાય છે સ્વ-કાર્યનિષ્પાદક છે એ હેતુથી જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રગોચર સર્વ વસ્તુના સર્વ પર્યાયો છે સર્વ પર્યાયો, સમ્યક્ દર્શનથી શ્રદ્ધા કરવા યોગ્ય થાય છે માટે સર્વ દ્રવ્યપર્યાયો દર્શનના પર્યાય કહેવાય છે સર્વ દ્રવ્યપર્યાયો જ્ઞાનવડે જણાય છે માટે તે જ્ઞાનના પર્યાયો જાણવા. આહાર વસ્ત્ર પાત્રાદિ ઉપકરણ ઔષધ શિષ્ય પુસ્તક આદિ ગ્રહણરૂપ વહુ, ચારિત્રના પર્યાયો છે.

પદ્મમિ સર્વજીવા, વીણ ચરિયમેવ સર્વદંબાઈ ॥
સેસા મહંબ્યા સ્વહુ, તદેકદેસેણ દંબાણં ॥ ૧ ॥

પ્રથમત્રતમાં સર્વ જીવો, દ્વિતીય અને ચરમત્રતમાં સર્વ દ્રવ્ય. શેષમહાત્રત દ્રવ્યો તદેકદેશનું ગ્રહણ કરે છે. ત્રતો ચારિત્ર રૂપ છે તેથી તેમાં સર્વ દ્રવ્ય પર્યાયનું ગ્રહણ થયું. જ્ઞાન દર્શન વિના ચારિત્રનો અભાવ છે. યતિના જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર પર્યાય

છે. તેથી યતિમાં અપેક્ષાએ સર્વ જગત્ના પર્યાયો સમાયછે. તેથી સર્વ જગત્ યતિમાંછે, જ્ઞાનાદિકના પર્યાયની અપેક્ષાએ એમ સિદ્ધ થરેછે. (વિશેષાવગ્યક)

૩૮૫ સર્વ વસ્તુઓ નૈગમ, સંગ્રહ, વ્યવહારરૂપ અવિશુદ્ધનયની અપેક્ષાએ અક્ષર [ધ્રુવ] છે. તેમજ સર્વ વસ્તુઓ ઋજુસૂત્ર, શબ્દ, સમભિરૂઢ અને એવંભૂતનયની અપેક્ષાએ ક્ષર [ઉત્પાદ વ્યયરૂપ અનિત્ય] છે. દ્રવ્યાસ્તિકનયની અપેક્ષાએ સર્વ વસ્તુઓ અક્ષર છે, અને પર્યાયાર્થિકનયની અપેક્ષાએ સર્વ વસ્તુઓ ક્ષર [ઉત્પાદ વ્યયરૂપછે. [વિશેષાવગ્યક]

૩૮૬ અભિધાન શક્તિરૂપ સર્વ અભિલાપ્ય ગ્રજ્ઞાપનીય પદાર્થો છે તે અકારાદિક અક્ષરના સ્વપર્યાય જાણવા, પણ અનભિલાપ્ય ન જાણવા=અકારના હ્રસ્વ, દીર્ઘ, પ્લુત ભેદ સાંતુનાસિક, નિરતુનાસિક, ઉદાત્ત, અનુદાત્ત અને સ્વારિત એ અઢાર ભેદ આદિ અનંત સ્વપર્યાય જાણવા. અકારઅક્ષરવાચ્યવિષ્ણુમુખ અન્ય અનંત પદાર્થ અસ્તિત્વ સંબંધવેડે સ્વપર્યાય જાણવા. ઇકારાદિ વાચ્ય લક્ષ્મી આદિ પર્યાયો અનંતછે તે અકારના પરપર્યાયછે, નાસ્તિત્વ સંબંધથી. તેમજ ઇકારના હ્રસ્વાદિક વાચ્ય અનંત સ્વપર્યાય જાણવા. અને અકારાદિકના અનંત સ્વપર્યાય તે ઇકારના પરપર્યાય નાસ્તિત્વ સંબંધથી જાણવા. એમ સર્વત્ર ભાવના કરવી (વિશેષાવગ્યક.)

૩૮૭ અતીવ મુગ્ધમાત્ર, જોમાત્ર, મૌ, પમેરે પણ સમ્પ્રાક્ષર અને વ્ય-
જનાક્ષરના અમારે પણ શબ્દાદિચર્ણોચારણ કરે અને શ્રવણથી
મન્મુગ્ય દેશ્વરુ દ્રવ્યાત્મિ પ્રદર્શિ નિદર્શિ કરના જણાયલે મૌ
પણ શરયા, ચદ્વ્યાત્મિ શબ્દોથી ચોગ્યના દોટી આવેલે. અને
નિદર્શ થતી પણ દેશ્વર્યાત્મે મત્તાદિને પમેપત્તેજ નથી મત્તાક્ષર
અને વ્યજનાભરમા, પમેપત્તેજ નિષિત્તથૂન દોયલે. તાદ્વ
મત્તાપર, અને વ્યજનાભર જ્ઞાનના અમારે પણ મૌ આદિ
મતિમૌરો જ્ઞાનમત્તી પ્રગતિ કરેલે. તે પ્રમાણે અસાક્ષિમાં
પણ જ્ઞાનમત્ત દ્રવ્યાત્મોગ્યરે (રિતેપારપર)

૩૮૮ આદરમદ્વા, મયમદ્વા, મૈમુનતદ્વા, અને પરિવ્રતમદ્વા, માયા-
મદ્વાનો મમારેજ જ્ઞાનમદ્વા માયલે. (રિ)

૩૯૦ દશમગુણસ્થાનકમાં લોભનો ઉદયછે. અગીયારમા ગુણસ્થાનકમાં લોભનો ઉદય નથી. ત્યારે અગીયારમાગુણસ્થાનકથી જીવ કેમ પડેછે? પ્રત્યુત્તરમાં સમજવાનું કે—અગીયારમાગુણસ્થાનકની સ્થિતિ અન્તર્મુહૂર્તનીછે, અને અગીયારમાથી વારમા ગુણસ્થાનકમાં જવાતું નથી. તેથી સ્થિતિના સ્વભાવથી અન્તર્મુહૂર્ત ત્યાં રહી પાછો પડેછે.

૩૯૧ ઉપશમ શ્રેણિવાળાને ઉપશમ સમકિત હોય અથવા ક્ષાયિક સમકિત હોય.

૩૯૨ ક્ષયકશ્રેણિમાં ક્ષાયિક સમકિત હોય. ક્ષયકશ્રેણિમાં ૮, ૯, ૧૦ આઠમા નવમા અને દશમા ગુણસ્થાનકમાં ક્ષયોપશમ ચારિત્ર હોય, અને વારમામાં ક્ષાયિકચારિત્ર હોય.

૩૯૩ પહેલા, વીજા અને ત્રીજાગુણઠાણામાં. ક્ષયોપશમ, ઔદયિક અને પારિણામિક એ ત્રણ ભાવ હોય.

૩૦,૪ ચોથાથી તે અગિયારમા ગુણધ્યાનક સુધી પ્રત્યેક ગુણધ્યાન કર્યા પાંચ ભાગ થાય.

૩૦,૫ ચારમા ગુણધ્યાનકમા ઉપાસ્ય વિના ચાર ભાગ દોષ. સાધો-
પદ્મમિત્ર ઇન્દ્રિયોનુ મનિગ્રાહ રમેરે ઔદયિનીગતિ, પારિણામિક
ત્રીરત્ન-સાધિકભાષે સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર્ય.

૩૦,૬ તેરમા ગુણધ્યાનકમાં સાધિક કેન્દ્રજ્ઞાનાદિ તર સ્થિતિ.
ઔદયિનીગતિ અને પારિણામિક ત્રીરત્ન. અને પાંદમા ગુણ-
ધ્યાનકમાં પાંચ ભાગ દોષ.

૩૦,૭ પ્રથમ ગુણધ્યાનકમાં પારિણામિક ભાવના થા મેટ રે ત્રીર-
ત્ન, મન્યત્વ અને પ્રત્યક્ત્વ.

૩૦,૮ સોડા ગુણધ્યાનકમાં તે સાતમા ગુણધ્યાનક સુધી પ્રત્યેક
કર્યા પાંચ ભાગ દોષ અને ત્રીરત્ન તથા મેટ રે ત્રીરત્ન અને
પાંદમા ગુણધ્યાનકમાં ત્રીરત્ન, પારિણામિકભાષે દોષ.

૨૯૯ જ્ઞાનાવરણીય કર્મમાં ચાર ભાવ, દર્શનાવરણીયમાં ચાર ભાવ, વેદનીય કર્મમાં ત્રણ ભાવ, મોહનીયમાં પંચ ભાવ, આયુષ્યમાં ત્રણ ભાવ, નામકર્મમાં ત્રણ ભાવ, ગોત્રકર્મમાં ત્રણ ભાવ અને અન્તરાય કર્મમાં ચાર ભાવ છે.

૪૦૦ ઔપશમિકભાવ સાદિ સપર્યવસિત (સાદિ સાંતછે) ક્ષાયિક-ભાવ સાદિ અપર્યવસિત (સાદિ અનંત) છે. ક્ષાયોપશમિક ભાવ અનાદિ; સપર્યવસિત (અનાદિ સાંત) છે. અને અભવ્યની અપેક્ષા અનાદિ અનંતછે. ઔદયિકભાવ અભવ્યની અપેક્ષા અનાદિ અનંતછે, અને ભવ્યની અપેક્ષા અનાદિ સાંતછે. અભવ્યત્વ અને જીવત્વ અનાદિ અનંતછે, અને ભવ્યત્વ અનાદિ સાંતછે પારિણામિકમાં.

૪૦૧

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	સંખ્યા	
મિ	સા	મિ	અ	દે	પ્ર	અ	અપૂ	નિ	સૂ	ઉ	ક્ષી	સ	અ	ગુણસ્થાનક	નામ
૧૦	૧૦	૧૨	૧૨	૧૩	૧૪	૧૪	૧૩	૧૩	૧૩	૧૨	૧૨	૦	૦	ક્ષયોપશમ	ભેદા:
૨૧	૨૦	૧૯	૧૯	૧૭	૧૫	૧૨	૧૦	૧૦	૭	૩	૩	૩	૨	ઔદયિક	ભાવભેદા:
૦	૦	૦	૧	૧	૧	૧	૧	૦	૨	૨	૦	૦	૦	ઔપશ	મિકભાવભેદા:
૦	૦	૧	૧	૧	૧	૧	૧	૧	૧	૧	૨	૧	૧	ક્ષાયિક	ભાવભેદા:
૩	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૧	૧	પારિણામિક	ભાવભેદા:
૩૪	૩૨	૩૩	૩૫	૩૪	૩૩	૩૦	૨૭	૨૮	૨૨	૨૦	૧૯	૧૩	૧૨	સાંનિપા	તિકભેદા:

४०२ उपशम श्रेणिमा आत्रमा गुणम्यानरुमा क्षयोपशम चारित्र होय.

४०३ १ वधोनाम-कर्मपुद्गलाना जीवविशेषैः सह वन्यस्पर्षिडवद्
अन्योऽन्याऽनुगम

४०४ २ सप्रम. प्रकृति स्थित्यनुभागमदेनाना मन्यरुपतया स्थि-
ताना मन्यकर्म स्वरूपेण व्यवस्थापन

३ उद्वर्तना-स्थित्यनुभागयो दुर्नृरुग्ग

४ अपवर्तना-तयोरंर ह्मयी करणम्

५ उदीरणा-कर्म पुद्गलाना मनाऽप्राप्ताना मुदयावलिनाया
मनेनन मुदीरणा,

६ उपशमना-कर्मपुद्गलाना मुदयोदीरणानिधति निराच
ना करणाऽयोग्यत्वेन व्यवस्थापन मुपशमना ॥

७ निरति -उद्वर्तनाऽपवर्तनावर्तनेष करणाऽयोग्यत्वेन व्य-
वस्थापनम्

८ निराचना-नमन्त करणाऽयोग्यत्वेन व्यवस्थापनम् ॥

उक्त न्यरुपस्थानिनिरनभनाथ जीवरीरविशेषावन्य-
नानिनीयुत्पन्नं तथा व्युत्पत्तिभारा तथादि

- ૧ વધ્યતે અષ્ટપ્રકારં કર્મ યેન તદ્વંધનં ।
- ૨ સંક્રમ્યતેઽન્ય પ્રકૃત્યાદિરૂપતયા વ્યવસ્થાપ્યતે યેન તત્ સંક્રમણમ્ ।
- ૩ ઉદ્વર્ત્યતે પ્રાવલ્યેન પ્રકૃતિસ્થિત્યાદિ યયા જીવવીર્યવિશેષ પરિણત્યા સા ઉદ્વર્તના
- ૪ અપવર્ત્યતે હ્રસ્વીક્રિયતે સ્થિત્યાદિ યયા સા અપવર્તના
- ૫ અનુદયં પ્રાપ્તં સત્કર્મદલિક મુદીર્યતે ઉદયાવલિકાયાં પ્રવેશ્યતે યયા સા ઉદીરણા
- ૬ ઉપશમ્યતે ઉદય ઉદીરણાનિધિતિનિકાચનાકરણાયોગ્યત્વેન વ્યવસ્થાપ્યતે કર્મયયા સા ઉપશમના ।
- ૭ નિધીયતે ઉદ્વર્તનાઽપવર્તનાવર્જકરણાઽયોગ્યત્વેન વ્યવસ્થાપ્યતે યયા સા નિધત્તિઃ
- ૮ નિકાચ્યતે અવશ્યવેદ્યતયા નિવધ્યતે યયા સા નિકાચના

યોગસ્વરૂપ

- ૪૦૫ વીર્યાંતરાય કર્મના દેશક્ષયથી તથા સર્વક્ષયથી વીર્ય લબ્ધિ ઉત્પન્ન થાયછે. દેશક્ષયથી હૃદ્મસ્થને અને સર્વક્ષયથી કેવલીને લેશ્યા આશ્રયી વીર્યના વે મેદ છે. સલેશીવીર્ય અને અલેશીવીર્ય, સલેશીવીર્યના વે મેદછે. ૧ અભિસંધિજ ૨ અનભિસંધિજ.

૧ તુદિપૂર્વક ધાતુનગ્નનાદિ ક્રિયામાં જેને જોડીયે તે અભિસધિજ વીર્યયે.

૨ શુક્ત આહારનુ ધાતુમલત્યાદિ આપાતનકારણ ડત્તાદિ અનભિસધિજ વીર્ય જાણતુ

૭ યદ્યે પ્રકારનુ વીર્ય યથાસમ્ભવ મૂલ્ય વાદર પરિસ્થિતરૂપ-ક્રિયાસહિત યોગ પણ તેનુજ નામ. એવાં યકાર્થિક નામ-યોગ, વીર્ય, ધામ, ઉત્માહ, પરાક્રમ, ચેષ્ટા, શક્તિ, સામર્થ્ય, ૬ યોગના પર્યાયવાચી નામયે.

૪૦૬ યોગનુ ૧ પરિણામાદિ હેતુણુ. ૨ યોગના ભેદ. ૩ જીવ મદે-શ્ચોમાં વિપયાવસ્થાન કારણ.

૧ પ્રથમ જીવ, યોગસન્નિવિર્યવિશેષે ઔદારિક જરીર પ્રાયોગ્ય પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરેયે. ગ્રહણ કરીને ઔદારિક રૂપે પરિણમાયેયે. તેમજ માણાપાન, શાપા, મનોયોગ્ય પુદ્ગલ સ્કરોને પણ ગ્રહીને માણાપાનાત્તિરૂપે પરિણમાયેયે. પરિણમાવિને પશ્ચાત્ તેની સ્વાભાવિક શક્તિ વિશેષ મસિદ્ધિ અર્થે તેજ પુદ્ગલ સ્કરોનુ અવલગન કરેયે યથા દૃશ્ય-ફોડ મન્ટ શક્તિવાગે નગરમાં પરિભ્રમમાર્થે યટ્કિનાનુ અવલગન કરેયે તેના આગ્રગનથી શક્તિ વરદશ યનાં તે પુદ્ગલ સ્કરોનુ વિસર્જન કરે યે. તે માટે પરિણામ, આ-હવન, અને ગ્રહણનુ સાધન, વીર્યજયે

- ૨ મન, વચન અને કાયાના અવર્ણ્યતાથી ઉત્પન્નતાવડે તેનાં ત્રણ નામ પડ્યાં છે. ૧ મનોયોગ. ૨ વચનયોગ, અને કાયયોગ.
- ૩ જીવ પ્રદેશોમાં વીર્યના ન્યૂનાધિકપણાનાં બે હેતુઓ છે. ૧ કાર્યાભ્યાસ. કાર્યની ૨ પાસે જીવપ્રદેશોનો શૃંખલાવચ-
વની પેઠે અન્યાડન્ય પ્રવેશ. જે આત્મ પ્રદેશોને ઘટાદિકાર્ય
પાસે હોય તેમાં વિશેષ ચેષ્ટા અને દૂર હોય તેમાં અલ્પ
ચેષ્ટા એ વાત અનુભવ સિદ્ધ છે.

૪૦૭ અવિભાગ, વર્ગણા, સ્પર્ધક, અન્તરસ્થાન, અનંતરોપનિધા, પ-
રંપરોપનિધા, વૃદ્ધિ, સમય, અલ્પવહુત્વપ્રરૂપણા દરેકને પ્રસ્થે-
ણાશબ્દ જોડવો. આ અધિકાર અવગ્રોધવા યોગ્ય છે.

૪૦૮ પુદ્ગલ દ્રવ્યોને પરસ્પર સંબંધ સ્નેહથી થાય છે. તેથી સ્નેહ
પ્રરૂપણા શાસ્ત્રમાં કરી છે. તેના ત્રણ પ્રકાર છે. સ્નેહપ્રત્યયસ્પ-
ર્ધક પ્રરૂપણા. ૨ નામે પ્રત્યયસ્પર્ધકપ્રરૂપણા, ૩ પ્રયોગપ્રત્યય-
સ્પર્ધક પ્રરૂપણા.

- ૧ સ્નેહમત્યય સ્નેહનિમિત્તસ્પર્શકની પ્રરૂપણાને સ્નેહમત્યય સ્પર્શક પ્રરૂપણા જાણવી.
- ૨ શરીરપ્રધનનામકર્વોદયથી પરસ્પર વધાણ શરીર પુદ્ગલોનો સ્નેહ અગીકાર કરીને સ્પર્શક પ્રરૂપણાતે નામમત્યય સ્પર્શક પ્રરૂપણા.
- ૩ પ્રકૃટ યોગકારણથી જે ગ્રહણ કરેલાં પુદ્ગલો, તેના સ્નેહને લેઈ સ્પર્શકની પ્રરૂપણાતે પ્રયોગ મત્યય સ્પર્શક પ્રરૂપણા જાણવી. કેવલયોગ મત્યયથી યથાતા કર્મપરમાણુઓમાં યોગસ્થાનની વૃદ્ધિથી સ્પર્શકરૂપે જે રસ વૃદ્ધિ પામે છે તે પ્રયોગ મત્યયસ્પર્શક.

૪૦૬ અનુભાગ વધમાં ચૌદ અનુયોગ દ્વાર જાણવા યોગ્ય છે, તે આ પ્રમાણે—૧ અવિભાગ પ્રરૂપણા, ૨ વર્ગણા પ્રરૂપણા, ૩ અન્તર પ્રરૂપણા, ૪ મ્થાન પ્રરૂપણા, ૫ કડક પ્રરૂપણા, ૬ પદ્-સ્થાન પ્રરૂપણા, ૭ અધસ્તનમ્થાન પ્રરૂપણા, ૮ વૃદ્ધિ પ્રરૂપણા, ૯ સમય પ્રરૂપણા ૧૦ યવમય પ્રરૂપણા, ૧૧ ઓજો યુગ્મ પ્રરૂપણા, ૧૨ પર્યવસ્થાન પ્રરૂપણા, ૧૩ અલ્પ વહુત્વ પ્રરૂપણા, ૧૪ સ્પર્શક પ્રરૂપણા. (૩) ત્રીજી આ છે, —

૪૧૦ દેવ, નારક, ગર્ભજતિર્યંચ, તથા મનુષ્યોને દીર્ઘકાલિકીસંજ્ઞા હોય છે. (વિ)

૪૧૧ હેતુવાદોપદેશિકી સંજ્ઞામાં પણ ભૂતકાલ અને ભવિષ્યનું અનુ-
ક્રમે સ્મરણ ચિંતવન છે. પણ લાંબા કાલનું નથી. વિકલેન્દ્રિય
અને સમુર્ચ્છિમ પંચેન્દ્રિયને હેતુવાદોપદેશિકી સંજ્ઞા છે. (વિ.)
વિકલેન્દ્રિય જીવો, હેતુવાદોપદેશિકી સંજ્ઞાથી ઇષ્ટમાં પ્રવૃત્તિ
કરે છે અને અને અનિષ્ટથી પાછા ફરે છે.

૪૧૨ સમ્યગ્દૃષ્ટિજીવને, દૃષ્ટિવાદોપદેશિકી સંજ્ઞા હોય છે. જ્ઞાન-
વરણીય ક્ષયોપશમભાવથી જે જ્ઞાન ધાય છે તેમાં દૃષ્ટિવા
દોપદેશિકી સંજ્ઞા હોય છે. આ સંજ્ઞા પામીને સમ્યગ્દૃષ્ટિ સંજ્ઞી
કહેવાય છે, અને વાકીના જીવો અસંજ્ઞી કહેવાય છે, ચોથા
ગુણસ્થાનકથી તે વારમા ગુણસ્થાનક પર્યંત ક્ષયોપશમ જ્ઞાનમાં
દૃષ્ટિવાદોપદેશિકી સંજ્ઞા છે ક્ષાયિક કેવલજ્ઞાનીને સંજ્ઞા
હોતી નથી. કારણ કે તેમના જ્ઞાનમાં, સર્વવસ્તુનો ભાસ થાય
છે તેથી ભૂતકાલ સ્મરણ, ભવિષ્યકાલ વિચારરૂપ સંજ્ઞાનો
અભાવ હોય છે. ક્ષયોપશમ જ્ઞાનમાં તેવી સંજ્ઞાનો સંભવ છે. તે
સંજ્ઞાનો નાશ થતાં તે સંજ્ઞાના અભાવે કેવલી અસંજ્ઞી કહેવાય
છે. (વિ.)

૪૧૩ એકેન્દ્રિયમાં આહારાદિ દશ સજ્ઞા છે, કિન્તુ તે વિશિષ્ટ સજ્ઞાના અભાવે અસજ્ઞી કહેવાય છે. કોડીથી કોડ ધનવાન કહેવાતો નથી. સામાન્ય રૂપથી કોડ રૂપવાન કહેવાતો નથી તેવી રીતે મોહનીય આદિ જન્ય અવિશિષ્ટસજ્ઞાથી એકેન્દ્રિય સજ્ઞી ગણાતા નથી. (વિ.)

૪૧૪ જ્ઞાનાદૈતન્યવાદિ મત પ્રમાણે સર્વજ્ઞેય વસ્તુ જ્ઞાનરૂપ ઠરવાથી કેવલજ્ઞાનના સ્વપર્યાય સિદ્ધ ઠરેછે, પણ વસ્તુતઃ જોતા કેવલજ્ઞાનના સ્વપર્યાય અને પરપર્યાય અનત સિદ્ધ ઠરેછે. (વિ.)

૪૧૫ સર્વ જીવોને અક્ષરનો અનતમો ભાગ ઉઘાડોડે તે ધ્રુતજ્ઞાનમાં જગન્ય, મન્યમ, ઉત્કૃષ્ટ ભેદથી સમયેછે. સર્વથી જગન્ય નિગોદિયા જીવને, સર્વથી ઉત્કૃષ્ટ સર્પૂર્ણ ધ્રુતજ્ઞાનને, નિગોદ અને સર્પૂર્ણ ધ્રુતધારકની મન્યનો ભાગ, મન્યમ ભેદમાં ગણવો (વિ)

૪૧૬ દષ્ટિવાદોપદેશિકી સજ્ઞા કરતાં દીર્ઘકાલીકી સજ્ઞા અવિશુદ્ધ છે. દીર્ઘકાલીકી કરતા હેતુવાદોપદેશિકી સજ્ઞા અવિશુદ્ધ છે. (વિ.)

૪૧૭ સિદ્ધાંતવાદીનો મત એવો છે કે અનાદિ મિથ્યાદૃષ્ટિજીવ છે તે ઉપશમ સમકિત પામ્યા વિના પ્રથમથીજ ક્ષયોપશમ સમકિત પામે છે. અન્ય તો યથાપ્રવૃત્તિઆદિ કરણ ત્રણના ક્રમ વડે અંતરકરણમાં ઉપશમ સમકિત પામે છે. અને આ ઉપશમ સમકિતી ત્રણ પુંજ કરતો નથી. પશ્ચાત્ ઉપશમ સમકિતથી ચ્યવી અવશ્ય મિથ્યાન્વને પામે છે. કલ્પભાષ્યે પણ એમ કહ્યું છે. કાર્મગ્રંથિક તો આ પ્રમાણે માને છે. સર્વ અનાદિમિથ્યાદૃષ્ટિ, પ્રથમ સમ્યક્ત્વ લાભકાલમાં યથાપ્રવૃત્તાદિકરણ ત્રિપૂર્વક અંતરકરણ કરે છે ત્યાં ઉપશમ સમકિત પામે છે. અને ઉપશમ સમકિતી ત્રણ પુંજ કરે છેજ. અને તે હેતુથી ઉપશમ સમકિત થી ચ્યવેલો ક્ષયોપશમસમકિતી, અને તેથી મિશ્ર, વા મિથ્યાદૃષ્ટિ થાય છે. (વિશેષાવશ્યક પત્ર ૧૬૪) વેદકનો ક્ષયોપશમ સમકિતમાં અન્તર્ભાવ થાય છે

૪૧૮ વેદક સમકિતમાં, સમકિતમોહનીયનો ચરમ પુદ્ગલ ગ્રાસ ફક્ત હૃદયરૂપ પ્રવર્તે છે અને ત્યાં એક સમયની સ્થિતિ છે, પશ્ચાત્ ક્ષાયિક સમકિત પામે. (વિ.)

૪૧૯ સંપૂર્ણ દશમા પૂર્વથી આરંભી ચૌદમા પૂર્વ પર્યંત નિશ્ચયથી સમ્યક્ શ્રુત હોય છે. (વિ.) સંપૂર્ણ દશપૂર્વન્યૂનથી તે આવશ્યક શ્રુત પર્યંતમાં સમ્યક્ શ્રુતની ભજના. (વિ.)

૪૦૦ સમસ્તિ મોહનીયનાં દલ્લિફ છે તે અતિ સ્વચ્છ વસ્ત્રની પેઠે
યથાવશિયત તત્ત્વરુચિ અયવસાયરૂપ સમ્યક્ત્વને આન્ડાદન
કરતાં નથી. તેથી તે પણ ઉપચારથી સમ્યક્ત્વ કહેવાયછે. સ-
મસ્તિ મોહનિયના દલ્લિફ ક્રાંતા, સાયિક સમસ્તિ થતું નથી (વિ)

૪૦૧ અપ્રમત્ત ચારિત્રિયાને સાતમા ગુણગ્રાણે મનઃ પર્યવગ્ધાન ઉત્પન્ન
થાયછે. (વિ)

૪૨૦ સમ્યગ્દષ્ટિ પરિગ્રહિત ભારતાદિ પણ સમસ્તિતીને સમ્યક્પણે
પરિણમેછે અને મિધ્યાદષ્ટિ પરિગ્રહિત આચારાંગાદિ પણ
મિધ્યાદષ્ટિને મિધ્યાત્વપણે પરિણમેછે (વિ)

૪૨૩ દ્રવ્ય, ભંજ, કાઠ, ખાદ, આશીને શુભજ્ઞાનછે તે આદિ અને
અનાદિછે, માંત્રછે, અને અનન્તછે. (વિ)

૪૨૪ મિધ્યાત્વાદિ પચ્ચારમાં પરિણમયુ તે અગ્નિસયમ કહેવાયછે.

४२५ बीजा गुणस्थानकमां मिथ्यात्वना उदयनो अभावछे, अने अनंतानुबंधी उदयधी कलुपित तत्त्वश्रद्धान रसनुं आस्वा दन छे. (वि)

गाथा.

४२६

पण्णवणिज्जा भावा, अणंत भागोउ अणभिलप्पाणं
पण्णवणिज्जाणं पुण, अणंतभागो सुयनिवद्धो(वि) ?
अनभिलाप्यना अनंतमा भागे प्रज्ञापनीय भावोछे. (अभि-
लाप्य भावोछे) प्रज्ञापनीयनो अनंतमो भाग श्रुतनिवद्धछे. (वि)

४२७ जं चोद्दिसपुव्वधरा, छठाण गया परोप्परं होंति ॥
तेणउ अणंतभागो, पण्णवणिज्जाण जं सुत्तं ॥१॥
चतुर्दश पूर्वधारियो परस्पर षट्स्थान पतितछे. हीनाधिकवडे
१ अनंतभागहीन २ असंख्यातभागहीन ३ संख्यातभागहीन
४ संख्यातगुणहीन ५ असंख्यातगुणहीन ६ अनंतगुणहीन
१ अनंतभागवृद्धि २ असंख्यातभागवृद्धि ३ संख्यातभागवृद्धि
४ संख्यातगुणअधिक ५ असंख्यातगुणअधिक ६ अनंतगुण
अधिक=(वि)

૪૨૮ સર્વ ચતુર્દશ પૂર્વધરો અક્ષરલાભથી તુલ્યછે. उन અને अधिक तो मतिना विशेषोवहेछे. सयोपशमना वैचित्र्यपणाथी मति शब्दयी श्रुतमति अत्र विवक्षितछे.

मतिशब्देन इह श्रुतमति विवक्षिता नत्वानिनिबो-
विकमतिः ततश्चयैश्चैश्चतुर्दशपूर्वविदोहीनाधिका
स्तानपि च मतिविशेषान् श्रुतज्ञानाभ्यन्तरे जानीहि.

गाथा.

अक्षरलाभेण समा, उणहिया हुति मइविसेसेहिं;
तेविय मइविसेसे, सुयनाणभ्मतेरेजाण ॥ १ ॥

गाथा.

૪૨૯ જે અક્ષરલાભસારેણ, મઙ્ગલિસેસા તયં સુય સર્વં ॥
જે ણ સુય નિરવસ્કા, શુરુ ચિય તં મઙ્ગલાણં ॥૧॥
જે અક્ષરાનુસારથી શ્રુતગ્રયને અનુસરી મતિવિશેષો ઉત્પન્ન થાયછે તે સર્વ શ્રુતજ્ઞાનજે. જે યયોક્ત શ્રુતનિરપેક્ષજે, સ્વય ઉત્પ્રેક્ષિત વસ્તુતત્ત્વરૂપમતિ વિશેષ ઉત્પન્ન પાવછે, તે શુદ્ધ મતિજ્ઞાનજે.

૪૩૦ મતિજ્ઞાનીછે તે શ્રુતજ્ઞાનિયત્રી સદા અનન્તગુણ અધિકછે.

મતિજ્ઞાની શ્રુતજ્ઞાનિનઃસકાશાત્ સદૈવાનંતગુણાધિકઃ
શ્રુતજ્ઞાની ત્વિતરસ્માન્નિત્ય મનન્તગુણહીન એવ પ્રાપ્નોતિ

૪૩૧ શ્રુતનિશ્ચિત મતિજ્ઞાનના અઠાવીશ અને ત્રણસોને છત્રીશભેદ થાયછે. અશ્રુતનિશ્ચિતના ઔત્પાતિકી બુદ્ધિ વગેરે ચાર ભેદછે. મતિઅનક્ષરછે અને શ્રુતજ્ઞાન અક્ષરરૂપછે દ્રવ્યાક્ષર અ-
પેક્ષા (વિ) સાક્ષર અને અનક્ષરનો ભેદછે. (વિ)

૪૩૨ દ્રવ્યાક્ષરના અભાવથી મતિજ્ઞાનમૂકછે. અને શ્રુતજ્ઞાન મુક્તરછે
અર્થાત્ દ્રવ્યાક્ષર સદ્ભાવવડે સ્વપરમત્યાયકપણાથી મૂગું નથી.
અવાધિ, મનઃપર્યવ, અને કેવલજ્ઞાન પણ મૂગાંછે. (વિ)

૪૩૩ કરવક્ત્ર સંયોગેથી ભોજનાક્રિયાવિષય મતિજ્ઞાન થાયછે.
શીર્ષ ધુળાવવાની ચેષ્ટાથી નિવૃત્તિ પ્રવૃત્તિ વિષયમતિ જ્ઞાન
થાયછે, હવે સમજવાનું કે શબ્દ વા અક્ષરથી શ્રુતજ્ઞાન ઉત્પન્ન
થાયછે. માટે તે પરમવોધકછે તેમ કરવક્ત્ર ચેષ્ટા તથા શિરો-
ધુનન ચેષ્ટા પણ પરમવોધકછે. તેથી શ્રુતજ્ઞાનની પેઠે મતિજ્ઞાન
પણ પરમવોધક કેમ ન ગણાય? અને જ્યારે પરમવોધક ગણાય
તો વેમાં શો ભેદ રહ્યો ?

પ્રત્યુત્તર-દ્રવ્યશ્રુત છે તે તો અસાધારણ કારણ છે, માટે દ્રવ્યશ્રુત પરમબોધક થાય. પણ કરાદિ ચેષ્ટા છે તે તો મતિશ્રુત ઉપ-
 યત્ન કારણ છે. માટે તે સાધારણ કારણ છે, કરાદિ ચેષ્ટા તો
 મતિ જ્ઞાનનું અસાધારણ કારણ નથી, શ્રુતજ્ઞાન હેતુપણથી.
 કરવત્ત્વ સયોગાદિ ચેષ્ટા દેખે છેને કેવલ અવગ્રહાદિ મતિજ્ઞ ન
 ઉત્પન્ન થતું નથી. જિંતુ આ સ્વાચ્છાને ઇચ્છે છે ત્યાં શ્રુતાનુ-
 સારિ વિકલ્પાત્મક શ્રુતજ્ઞાન પણ ઉત્પન્ન થાય છે માટે અસા-
 ધારણ કારણના અભાવથી કરાદિ ચેષ્ટા છે તે પરમાર્થતઃ મતિ-
 જ્ઞાનનું કારણ નથી, માટે મતિજ્ઞાનમા અન્તર્ભૂત થતી નથી.
 અને તે પ્રમાણે યદ્યપિ મતિજ્ઞાન, પરમબોધક ગણાતું નથી.
 અને દ્રવ્યશ્રુત છે તે ભાવધ્રુતનું અસાધારણ કારણ છે માટે પર-
 મબોધક છે.

કરાદિ ચેષ્ટા જો કે મતિજ્ઞાનનું કારણ છે તો પણ યથોક્ત વિ-
 શિષ્ટ પરમબોધ છે તેમા તે સંભવતી નથી. માટે વિશિષ્ટ પરમબોધક-
 પણાના અભાવથી કરાદિ ચેષ્ટાઓ પર મરોધક નથી. અતઃ એવ
 કરાદિ ચેષ્ટા દ્વારા મતિજ્ઞાન પરમબોધક થતું નથી (વિ. પત્ર. ૫૯)

૪૩૪ ઔત્પત્તિકી આદિ બુદ્ધિ ચતુષ્ટયમા અવગ્રહ, રૂઢા, અપાય
 અને ધારણા, વિદ્યમાન છે તો પણ પરોપદેશાદિની અપેક્ષા
 વિના તે છે માટે તે ચારનો શ્રુતનિશ્ચિતમા અન્તઃપાત થતો
 નથી. (વિ. પત્ર. ૬૦)

૪૩૫ શ્રુતજ્ઞાન-શ્રુતઅજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, વિભંગજ્ઞાન, મનઃપર્યવેક્ષાન અને કેવલજ્ઞાન એ છ સાકાર પશ્યતાના ભેદ જાણવા. ચક્ષુ, અવધિ અને કેવલદર્શનના ભેદથી ત્રણ પ્રકારે અનાકાર પશ્યતાછે. પાંચ જ્ઞાન અને ત્રણ અજ્ઞાન મેલવતાં આઠ પ્રકારે સાકાર ઉપયોગછે, ચક્ષુ, અચક્ષુ, અવધિ અને કેવલદર્શનના ભેદથી ચાર પ્રકારે અનાકાર ઉપયોગછે. (વિ. પત્ર. ૧૭૪)

૪૩૬ સર્વ તીર્થકરનું અવધિજ્ઞાન તુલ્ય ન હોય કારણ કે જે જીવ જ્યાંથી આવે તેમને તે સ્થાન સંબંધી જ્ઞાન તથા વર્ધમાન જ્ઞાન હોય.

૪૩૭ લોકાંતિક દેવ એકાવતારી તથા આઠ ભવ પળ કરે. પ્ર. ચિંતામણિ પત્ર ૯.

૪૩૮ પાંચમે આરે ક્ષાયિક સમાક્રિત પામે. પ્ર. ચિં. પ. ૧૪
 इक्षायिकं विच्छिन्नं इत्थमक्षराणि कुत्रापि न दृष्टानिततः प्राप्यते

૪૩૯ એક ભવમાં ઉપશમ શ્રેણિ બે ચાર કરે તે ક્ષપકશ્રેણિ તે ભવમાં ન પામે. કર્મ ગ્રંથ અભિપ્રાય સિદ્ધાંતમતે એક ભવમાં એકજ માત્રે, પ્ર. ચિં. પ. ૨૯.

४४० लोक प्रकाशमां चसुदर्शननी स्थिति एक हजार सागरो-
पमनी वही.

४४१ धर्म. पारद. मंगलं सुवर्णं, उरुकुण्डं, ताम्र अर्हिंसा कथिर
संयमो-अगस्त्यवृक्ष.. तपः कृष्णवतूर देवावि पीतपलाश.
(से)

४४२ वासी विदलमां वेरेन्त्री जीव लालरूप होय. पा. ८ प्र. ६०.

४४३ सुकु लक्षण अचित दवामा साधुने कल्पे. पा. ७ प्रश्न. ५८

४४४ चरक परित्राजकादि मिथ्यादृष्टिमा सकाम तथा अकाम नि-
र्जरा बन्ने होय. पाने ९५.

४४५ मिथ्यादृष्टि तथा सम्यग्दृष्टि जेनो अर्थ पुद्गल परावर्तन काल
बाकी होय ते शुक्लपक्षीया जाणवा. ते बन्ने क्रियावादी होय.

૪૪૬ અન્તર્મુહત શેષ આયુ રહે ત્યારે કેવલી, કેવલી સમુદ્ઘાત કરે.

૪૪૭ સાત પ્રકારે આયુષ્ય તુટે.

૧ રાગ સ્નેહમય અધ્યવસાયથી, ૨ દંડાદિ નિમિત્તથી, ૩ ઘળા આહારથી, ૪ નયન વેદનાદિથી, ૫ ગર્તાદિ પરાઘાતથી, ૬ સર્પાદિ દંશથી, ૭ શ્વાસોશ્વસ રોગાગથી.

૪૪૮ પચ્ચરુલાળ કરાવનાર ગુરુ વોસિરે અને કરનાર વોસિરામિ કહે.

૪૪૯ મનઃપર્યવ જ્ઞાનનો ડંચો અને નીચો વિષય અઢારસે યોજનનો છે. માટે મનઃપર્યવ જ્ઞાનિ, નારકી દેવલોકમાં રહેલાના મનોભાવ જાણી શકે નહિ.

૪૫૦ તમસ્કાય અપ્કાયરૂપ છે.

૪૫૧ ત્રણ કારણે તારા સ્વસે-ત્રૈક્રિય કરતાં મૈથુન કરતાં, સ્થા-

નાન્તર અથવા મહર્ષિક દેવતાને વૈક્રિય કરતાં માર્ગ દેવા તારા ચલાયમાન થાય.

૪૫૨ ઋણ કારણે અલ્પદૃષ્ટિ અને ઋણ કારણે મહાદૃષ્ટિ. જે દેશમાં ઉદ્ધર યોનિયા ઘણા જીવ ઉત્પન્ન થાય નહિ, અથવા થાય. દેવ નાગ ભૂત યક્ષ પૂજાય નહિ, અથવા પૂજાય તો દૃષ્ટિ પરાવર્ત કરે. મચ્છા વાયુ, વાદલને વિસ્તેરે અથવા ન વિસ્તેરે તો.

૪૫૩

યોગસ્ય લક્ષણ.

ઔદારિકાદિ દેહસંયોગસમ્ભવાઃ આત્મવીર્યપરિ-
ણામ વિશેષાઃ કથિતા સ્તિથા ॥

૪૫૪ ઉપાગ સ્થવિરકૃત હોયછે. તીર્થંકર વિગ્રમાન છતા તથા અ-
વિદ્યમાન છતા પણ હોય.

૪૫૫ ત્રિકલાત્રલ પ્રામુક્યે. ત્રિજીવભાષ્યે શ્લોક ૭

४५६ एकवीश प्रकारना जलनो काल उष्णजल प्रमाणे.

एकविंशतिपानीयानां प्रासुकभवनानन्तरं पुनः
कियता कालेन सचित्ता भवति; तथा तेषां सर्वेषां
सांप्रतंप्रवृत्तिः कथं नास्तीति अत्र उष्णोदकस्य
यथावर्षादौ प्रहरत्रयादिकः कालः प्रोक्तोऽस्ति तथा
प्रासुकोदकधावनादीना मपीति बोध्यं तेषांप्रवृत्तिस्तु
यथासंभवाविद्यते ॥

४५७ गृहस्थनी शूङ्ग चकु वगेरे हाथमां न आपतां साधुए भूमि
उपर मूकी आपवां.

४५८ निर्विकृति प्रमुखेषु एकान्ते आर्द्रशाक भक्षण निषेधो ज्ञातो
नास्ति. निवीयाता प्रमुखोमां एकान्त लीलाशाकनो भक्षण
निषेध जाण्यो नथी

४५९ उपधानमध्ये आर्द्रशाक भक्षण रीतिर्नास्ति. उपधानमां लीला
शाकनी भक्षण रीति नथी.

४६० एक समयमा चार तीर्थकर उत्कृष्टा मोझे जाय.

४६१ सपेद सिंघव अचित्तछे, पत्र ११ म. ९५

४६२ लीलोतरी त्यागीने तेजदीननो केरीपाक कल्पे.

४६३ गृहस्थनी रजाधी साधु पोताना हाथे पाणो बहोरी छके
आचारांगजी पृष्ठ १२५

१६४ देवनिद्राविचार-लो.

प्रदेशोदय स्त्वेपां, स्यात्तथाप्यन्यथाकथं;
दर्शनावरणीयस्य, सतोप्यनुदयोभवेत् ॥

४६५ सम्पद्गृष्टि देवो उत्कृष्टतः एक समयमा सख्याता चवे. गर्भज
मनुष्योर्मा उत्पत्ति होवाने लीधे.

૪૬૬ વે નેત્ર, વે કર્ણ, મુખ, નાસિકા. લલાટ, તાલુ, શિર, નાભિ, હૃદય, ઇત્યાદિ ધ્યાન કરવાનાં સ્થાન છે.

૪૬૭ જ્ઞાનાવરણીયમાં પ્રજ્ઞાપરિસહ અને અજ્ઞાન વે, દર્શનાવરણીયમાં સપ્રકૃત પરિસહ, અન્તરાય કર્મમાં અલાભ પરિસહ. ચારિત્ર મોહનીયમાં આક્રોશ, અરાતિ, સ્ત્રી, નિષદ્યા, યાજ્ઞા, અચેલ, સત્કાર, એ સાત પરિસહ. વેદનીય કર્મમાં ક્ષુધા, તૃષ્ણા, શીત, ઉષ્ણ, ઢંશ, ચર્યા, શય્યા, વધ, રોગ, તૃણસ્પર્શ, મલ, એ એકાદશ પરિસહ છે. નવમા ગુણસ્થાનક પર્યંત સર્વે પરિસહો હોય છે. દશમા, અગ્યાર અને વારમા એ ત્રણ ગુણસ્થાનકમાં પ્રજ્ઞા, અજ્ઞાન, અલાભ, ક્ષુધા, તૃષ્ણા, શીત, ઉષ્ણ, ઢંશ, ચર્યા, શય્યા, વધ, રોગ, તૃણસ્પર્શ, મલ, એ ચૌદ પરિસહ હોય છે. તેરમા અને ચૌદમા ગુણસ્થાનકમાં વેદનીય જન્ય એકાદશ પરિસહ હોય.

૪૬૮ એક જીવને એક ભવમાં उत्कृष्टतઃ ઓગળીશ વા વિંશ પરિસહ હોય છે.

૪૬૯ ક્ષુધા, તૃષ્ણા, સ્ત્રી, સમ્યક્ત્વ, અરાતિ, એ પંચ મનથી હોય.

યાચના, આક્રોશ, સત્કાર, અભામ, મજ્ઞા, મહાન, એ છ વ-
ચનથી હોય. અને વાક્ત્રીના શીત, ઉષ્ણ, દશ, ચર્યા, શમ્યા,
અચેલ, મલ, રોગ, નૈપેધિકી, વધ, તૃણસ્પર્શ, એ એકાદશ
કાયાથી હોય

૪૭૦ દર્શન ઉપયોગરૂપ ઓષસજ્ઞા અને જ્ઞાનોપયોગરૂપાલોકસજ્ઞા
એમ સ્થાનાગ ટીકાકારનો અભિપ્રાય છે. ઓષ સજ્ઞા અવ્યક્ત ઉપ-
યોગરૂપ અને સ્વચ્છદ ઘટિન વિકલ્પરૂપ લોક સજ્ઞા, એમ આચારાંગ
વૃત્તિમાં છે. મતિજ્ઞાનાવરણીય કર્મ ક્ષયોપશમથી શબ્દાર્થ ગોચર સામા-
ન્ય અવરોધ ક્રિયા તે ઓષ સજ્ઞા અને તેનો વિશેષાવરોધરૂપ જે
ક્રિયા તે લોક સજ્ઞા. इति प्रवचन सारोद्धार वृत्तिमात्रे

૪૭૧ તેજસ નામકર્મના ઉદયથી અને અજ્ઞાતા વેદનીયના ઉદયથી
આહારાભિલાપરૂપ આહારસજ્ઞા થાય છે. ત્રાસરૂપ ભયસજ્ઞા.
મૃત્ત્વરૂપ પરિગ્રહસજ્ઞા. સ્ત્રી આદિ વેદોદયરૂપ મૈથુનસજ્ઞા. એ વ્રજ
મોહનીયના ઉદયથી હોય છે. ક્રોધસજ્ઞા. ગર્વરૂપ માનસજ્ઞા, વ-
ક્રતારૂપ માયાસજ્ઞા, શુદ્ધિરૂપ લોભમજ્ઞા, વિપ્રલાપરૂપ શોકસજ્ઞા,
મિથ્યાદર્શનરૂપ મોહસજ્ઞા. એ ૩ સજ્ઞાઓ મોહોદયજન્ય છે. જ્ઞા-
તારૂપ સુખસજ્ઞા અને દુઃખરૂપ અજ્ઞાતાસજ્ઞા એ વે વેદનીય
કર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે. જ્ઞાનાવરણીય અને મોહનીયના
ઉદયથી ચિત્તવિપ્લુતિરૂપ વિચિકિત્સારૂપ સજ્ઞા જાણવી. સ્વ-
ચ્છદ આદિ પ્રાગુક્ત લક્ષણરૂપ જ્ઞાનાવરણ ક્ષયોપશમથી અને
મોહના ઉદયથી લોકસજ્ઞા પ્રગટે છે. અવ્યક્ત ઉપયોગ વલ્લિવિ-

તાનારોહણાદિ લક્ષણરૂપ જ્ઞાનાવરણીય અલ્પ ક્ષયોપશમથી
 હઠેલી ઓઘસંજ્ઞા જાળવી. ક્ષમાદિ આસેવનરૂપ મોહનીય ક્ષયો-
 પશમથી ધર્મસંજ્ઞા પ્રગટેછે.

૪૭૨ અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તનકાલમાં ક્ષયોપશમ સમકિત ઉત્કૃતઃ એક
 જીવને અસંખ્યાતવાર આવે.

૪૭૩ સાસ્વાદન ગુણસ્થાનકનો જઘન્ય કાલ એક સમયછે. અને ઉત્કૃષ્ટ
 છ આવલિકાનો કાલછે.

૪૭૪ નૈશ્ચયિક અર્થાવગ્રહ એક સમયનોછે અને વ્યવહારિક અર્થાવગ્ર-
 હનો કાલ અન્તર્મુહર્તછે. વહુ વહુવિધ આદિ વારભેદનો સમાસ
 વ્યવહારિક અર્થાવગ્રહમાં થાયછે. (વિ)

૪૭૫ તીર્થકરો વિના વાકીના જીવો પણ અવધિજ્ઞાનસહ માતાના
 હૃદયમાં ઉત્પન્ન થાય.

૪૭૬ અમૂર્તત્વ, સર્વવેદત્વ, નિરાવરણત્વ, આદિ કેવલજ્ઞાનના સ્વપર્યાય છે અને જ્ઞેય સર્વ પદાર્થોએ તે કેવલજ્ઞાનના પરપર્યાય છે. (વિ)

૪૭૭ સામાન્યતઃ શ્રુતજ્ઞાનના સ્વપર્યાય અને પરપર્યાય છે તે કેવલ જ્ઞાનના પર્યાયતુલ્ય થાય. (વિ.)

૪૭૮ ઉપજતીવેલા અન્તર્મુદ્દર્તમા જીવ કરે તે પર્યાપ્તિ અને તે પર્યાપ્તિ પશ્ચાત્ જીવે ત્યા મુધી રહે તે માણ જાણવા. (૨)

૪૭૯ પહેલા વીજા અને વ્રીજા એ વ્રણ અનતાના સ્વામી કોઈ નથી. માટે એ વ્રણ અનતા રૂન્ય છે. ચોથા અનંતામા અભવ્ય જીવ આવ્યા. પાંચમા અનતા મધ્યમાને સમ્યક્ત્વ પડવાઈ જીવ કહ્યા તથા પડવાઈથી અનતગુણા અધિક અનતસિદ્ધ પાંચમા ભગમાં છે. છઠા અનતામાં કોઈ નથી. સાતમા અનતામાં પણ કોઈ નથી. એ સર્વ નિગોદિયા વનસ્પતિકાયના જીવ આઠમે અનતે છે તેથી અનતાનતગુણા અધિક પુદ્ગલ પરમાણુ આ છે. તેથી કાલ, તેથી સર્વ આકાશ પ્રદેશ તેથી કેવલજ્ઞાન દર્શનના પર્યાય અનુક્રમે અધિક આઠમાં અનન્તામા જાણવા. નવમા અનતામાં કોઈ નથી (રત્ન)

૪૮૦ કેવલીને શુકલછેડ્યાનો ઉદય છે તે યોગદ્વારે પરિણમે. યોગનુ પરિણમન આદ્યિકમાયે પરિણમે. છેડ્યાએ એક સમયે શાતા

વેદનીયનો વંધછે. પળ ઉત્તમ પુદ્ગલ ગ્રહે. વીજે સમયે નિર્જરે(ર)

૪૮૧ કાલલલ્લિધિ, ઇન્દ્રિયલલ્લિધિ, ઉપદેશલલ્લિધિ, ઉપશમલલ્લિધિ, પ્રયોગતાલલ્લિધિ એ પાંચ લલ્લિધિ પામે ત્યારે જીવ સ્વઆત્મવૌધ સમક્તિ ધર્મ પામે. (રત્ન)

૪૮૨ કાઉસગ્ગના દ્રવ્ય અને ભાવ એ ભેદ કહાછે. દ્રવ્ય કાઉસગ્ગના ચાર ભેદ જાણવા. ૧ શરીરકાઉસગ્ગ ૨ ઉપધિકાઉસગ્ગ માત ૩ પાણીનો ત્યાગ ૪ તે પળ કાઉસગ્ગ. ભાવકાઉસગ્ગના ત્રણ ભેદછે. ૧ કષાયકાઉસગ્ગ ૨ સંસારકાઉસગ્ગ ૩ કર્મકાઉસગ્ગ. ૧ ચારકષાયના ત્યાગરૂપ કષાયકાઉસગ્ગ ૨ ચારગતિનિવારણરૂપ સંસારકાઉસગ્ગ. અષ્ટકર્મ ક્ષય કરવા કર્મ કાઉસગ્ગ. (ર)

૪૮૩ ભાવમોક્ષ સમ્યગ્દષ્ટિને હોય, દ્રવ્યમોક્ષ સાધુને હોય, ગુણમોક્ષ તે કેવલીને તેરમા તથા ચઉદમા ગુણસ્થાનકમાં હોય.

૪૮૪ જૈનદર્શન તે ઉપયોગે તથા અક્રિયભાવેછે. જૈનદર્શન શ્રદ્ધાન તે શુદ્ધોપયોગ આત્મભાવેછે, અક્રિયભાવેછે. અને વીજાયોગે ક્રિયાધર્મછે,

૪૮૫ શુદ્ધોપયોગ અને અશુદ્ધોપયોગઠે. અશુદ્ધોપયોગના બે મેદછે. શુભ, ૨ અશુભ, તેમાં શુભોપયોગે વર્તે તો જીવ પુણ્ય વધ કરે. અશુભોપયોગે વર્તે તો પાપકર્મ વન્ધ કરે. શુદ્ધોપયોગે વર્તે તો પરમાત્મપદ પ્રાપ્ત કરે. શુદ્ધોપયોગ નિર્વિકલ્પદશામાં હોયછે.

૪૮૬ ૧ દ્રવ્યઆત્મા ૨ રૂપાયઆત્મા ૩ યોગઆત્મા ૪ ઉપયોગ આત્મા ૫ જ્ઞાનાત્મા ૬ દર્શનાત્મા, ૭ ચારિત્રઆત્મા ૮ વીર્યા-ત્મા, ભગવતીમા ૯ આઠ પ્રકારના આત્મા કહ્યાછે.

૪૮૭ શુભોપયોગથી પુણ્યછે. અને શુદ્ધોપયોગથી ધર્મઠે. એવ પુણ્ય અને ધર્મમાં મેદ સમજવો

૪૮૮ સામાયક, ચતુર્વિંશતિસ્ત્વ, પ્રતિક્રમણ ૯ ત્રણ આવશ્યક સ્વર તત્ત્વમાંઠે, બાકી ત્રણ નિર્જરા તત્ત્વમાંઠે.

૪૮૯ અસ્તિત્વ, વસ્તુત્વ, દ્રવ્યત્વ, પ્રમેયત્વ, પ્રદેશત્વ, અશુરુલ્લઘુત્વ ૯ છ દ્રવ્યાસ્તિરૂના સામાન્ય સ્વભાવ જાણવા.

૪૯૦ ૧ નિત્યસ્વભાવ ૨ અનિત્યસ્વભાવ ૩ દૃઢસ્વભાવ ૪ અનેકસ્વ

भाव ५ सत्यस्वभाव ६ असत्यस्वभाव ७ वक्तव्यस्वभाव ८
अवक्तव्यस्वभाव ९ भेदस्वभाव १० अभेदस्वभाव ११ परम
स्वभाव, ए विशेषस्वभावछे.

४९१ संसारी जीव वेवल कार्मणयोगे वर्त तो सर्व स्थानके अना-
हारी होय. औदारिक अथवा वैक्रियनी मिश्रता कार्मण साये
मळे तो आहारग्रहण होय.

४९२ जेना वस्त्रमां जु न पडे. ज्यां विचरे त्यां देशनो भंग न थाय.
देशमां चिन्ता न उपजे. पगनो धोवण पीवे तेनो रोगनाश
पामे ए चार अतिशयादि युक्त होय ते युग प्रधान जाणवा.

४९३ आहार लेइ परिणमावानुं कारण ते तैजस शरीर जाणवुं.

४९४ अष्टदृष्टिनुं स्वरूप पुनः पुनः मनन करवुं जोइए. अने तेमां
उपशमादि भाव विचारवा. मनन करवा, पांचमी दृष्टिमां सम-
कित पमायछे तेना हेतुओ आत्मांमां अनुभववा योग्यछे.

વાહ્યદશાથી દૃષ્ટિની શ્રેણિપર આરોહાતુ નથી દૃષ્ટિઓને આત્મા-
મા ઉતારવી જોડણ. દૂષણદૃષ્ટિ આદિ માટે દૃષ્ટિઓનો અભ્યાસ
હિતાવદ્દ નથી.

૪૯૫ વ્યવહાર અને નિશ્ચયથી દેવ ગુરુ અને ધર્મનું સૂક્ષ્મદૃષ્ટિથી સ્વ-
રૂપ અનુભવવું યોગ્ય છે.

૪૯૬ શુદ્ધાન્તઃ કરણથી સદ્ગુરુનાં વચના હૃદયમાં પરિણમે છે. તદર્થે
સવલી દૃષ્ટિની જરૂર છે. અપાત્ર જીવને તત્ત્વજ્ઞાન પરિણમતુ
નથી. જ્ઞાનિનાં વચનોને જ્ઞાની સમજે છે.

૪૯૭ સર્વ શાસ્ત્રોમાં અધ્યાત્મશાસ્ત્ર શ્રેષ્ઠતા ભોગવે છે. અલ્પકાલમાં જે
શુક્તિ પામવાનો હોય છે તેનેજ અધ્યાત્મજ્ઞાનમતિ રચિ થાય છે.

૪૯૮ ક્રિયાવાદી, અક્રિયવાદી, જ્ઞાનવાદી, અને વિનયવાદીના સર્વ
મઝી ત્રણસેત્રેસઠ ભેદ થાય છે.

૪૯૯ વાહ્યતપજપ મતિલેખના પૂજા પ્રતિક્રમણ આદિ વાહ્યસ્થૂલધર્મની ક્રિયાઓછે. ધર્મધ્યાન, પિંડસ્થ, પદસ્થ, રૂપસ્થ, રૂપાતીત, ધારણા, આત્મામાં રમણતા, આદિ આત્મધર્મની સૂક્ષ્મક્રિયાઓછે. સ્થૂલક્રિયાઓતો અજ્ઞાની પણ કરી શકેછે. પણ ધર્મની સૂક્ષ્મ ક્રિયાઓ તો જ્ઞાનીજ કરી શકેછે. સૂક્ષ્મધ્યાનાદિક ધર્મની ક્રિયા કરનાર અનંતકર્મને દૂર કરેછે. વાહ્યક્રિયા કરનાર કરતાં ધ્યાનાદિક અંતર સૂક્ષ્મક્રિયા કરનાર અનંત ગુણ વિશેષ ઉચ્ચ પદવી ધારક જાણવો. ધ્યાનાદિક સૂક્ષ્મ અંતર ક્રિયા વિના મુક્તિ થતી નથી, માટે જે પુરુષો સૂક્ષ્મ ક્રિયા કરનારને નિશ્ચય વાદી અક્રિયવાદી કહી નિંદેછે. હેલના કરેછે. તેણે તીર્થકરની નિંદા હેલના કરી એમ જાણવું. સ્થૂલ વાહ્યધર્મની ક્રિયાઓમાંથી સૂક્ષ્મધ્યાનાદિક ક્રિયામાં ઉતરતાં અનુભવ પ્રાપ્ત થાયછે. અને તેથી કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થાયછે.

૫૦૦ ગમે તેવા દુષ્ટ શત્રુથી જે અનિષ્ટ થતું નથી. તે અનિષ્ટ રાગ દ્વેષથી થાયછે.

૫૦૧ પરની નિન્દા કરનાર જે પરને દોષો દેછે. તે તે દોષો તે પોતે પામેછે. પરની નિન્દા કરનારનું મુખ પણ દેખવા લાયક નથી.

५०२ अज्ञान कष्ट करवामा तामसी तापसनी पेठे अल्प फलछे.

५०३ जगत्मा ज्ञानिनीज बलिहारीछे.

५०४ हष्टिरागी, दोपने देखी शरुतो नयां.

५०५ शिष्योनी शोभा विनयवृत्तिमांजछे.

५०६ यदि सद्गुरु शिष्यने सर्पना दांत गणवानु कहे तो पण शिष्ये
गुरुनी आज्ञा स्वीकारवी. मनमा एम समजवु के तेनु प्रयो-
जन गुरु जाणेछे. गुरु तो शिष्योनु एकान्त हित इच्छेछे.

५०७ सुनक्षत्र अने सर्वानुभूतिनी पेठे गुरुपर भक्तिराग धवो जोइए

૫૦૮ અશુભ અધ્યવસાયથી પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિની પેટે દુર્ગતિ કર્મફલિક પ્રાપ્ત થાયછે. અને શુભ અધ્યવસાયથી પ્રસન્નચંદ્રની પેટે તુર્તજ કેવલજ્ઞાન થાય છે.

૫૦૯ હે ભવ્યો ! દુર્લભ જિનવચનમાં શંકા ન કરો!!! અનાદર ન કરો. રુચિથી તેમાં આદર કરો.

૫૧૦ શુભાશુભ પરિણામની તરત્તમતાનુસાર ન્યૂનાધિક કર્મબંધ થાયછે. સાંસારિક સ્નેહ ક્ષણિક અને દુઃખની પરંપરા દેનારછે.

૫૧૧ એક દીવસમાં શુભાશુભ પરિણામ, જીવને ઘણીવાર ધાયછે.

૫૧૨ પરિણામની વિચિત્રતાછે. માટે પાપી પણ શુભ પરિણામ પામી ધર્મી બનેછે.

૫૧૩ વદ્ધ, નિષ્ક્રાંત, નિકાચિત્ત અને સ્પૃષ્ટ એવા અનેકધા કર્મભેદોથી આત્મા બંધાયછે. વદ્ધકર્મ કલુષિત જલ સમાનછે અથવા દો-

રાથી વાધેલા સૌયોના જથ્થા સમાન છે. નિષત્તરૂર્મ દૃઢપદ-
નથી વાધેલું અને નિકાચિતરૂર્મ અત્યંત આકરૂ અને સ્પૃષ્ટકર્મ
તો વસ્ત્રપર લાગેલી ધૂળ સમાન શિથિલ અવગ્રોધયુ.

૫૧૪ જ્ઞાનિની વાણ્ણચેષ્ટા કરતા અન્તર્ પરિણતિ જોવાની આવશ્ય-
કતા છે, આત્માના શુભાશુભ અવસાયથીજ મુગ્ધતાએ શુ-
ભાશુભ વધ પડે છે. વાણ્ણચેષ્ટા આડિ અનુમાનથી પરીક્ષા થાય
તેમા ઇકાત સત્ય પરસ્વાતુ નથી.

૫૧૫ જે ઇક જીવને દ્રવ્યભાવથી જૈન દર્શન પમાડે છે. તે ચઢદ
રાજલોક સ્થિત જીવને અભયદાન આપે છે. કારણ કે જૈન
ધર્મથી શુક્તિ પામતાં ચઢદરાજમા વસનારા જીવોની હિંસા
કરતો વધ પડે છે.

૫૧૬ આત્મતત્ત્વ જ્ઞાન અર્પનાર સદ્ગુરુને સર્વસ્વ સમર્પણ રૂરુ જોડે.

૫૧૭ અપાય, ધૃતિ (ધારણા) કે વિશેષગ્રોધ સ્વભાવથી જ્ઞાન મિશ્ર
છે અને અવગ્રહ તથા ઇહાં છે તે અર્થ પર્યાય ત્રિપત્તિથી સા-

માન્યાવવોધ દર્શનરૂપછે. વચન પર્યાય ગ્રાહકયણાવડે અપાય
અને ધારણા વિશેષાવવોધરૂપછે.

૫૧૮ સમ્યક્ત્વ અને શ્રુતનો યુગપત્ લાભછે તો પણ કારણ કાર્યના
ભેદથી ભેદછે. શુદ્ધ તત્ત્વ અવગમરૂપ શ્રુતમાં શ્રદ્ધાનાંશછે તે
સમ્યક્ત્વછે. એવં સિદ્ધાંતવાદી માનેછે. (વિશે. પ. ૧૬૬).

૫૧૯ દ્રવ્યાસ્તિકનયના અભિપ્રાયેદ્વાદશાંગ શ્રુતછે તે પંચાસ્તિકાયની
પેઠે નિત્યપણાથી અનાદિ અનન્તછે. (વિ. પ. ૧૬૭).

૫૨૦ પર્યાયાસ્તિકનયના અભિપ્રાયે દ્વાદશાંગશ્રુત અનિત્યછે માટે
સાદિસાંતછે. (વિ. પ. ૧૬૭).

૫૨૧

ગાથા.

ચોદસ પુઁવી મણુઓ, દેવત્તેતં ન સંભરઈ સઁવં;
દેસમ્મિ હોઈ ભયણા, સઠ્ઠાળ ભવેવિ ભયણાઓ. ૧

કોઈ ચતુર્દશપૂર્વી મરીને દેવલોકમાં જાય ત્યાં સંપૂર્ણ પૂર્વશ્રુતનું
તેને સ્મરણ થાય નહિ. દેશશ્રુતમાં ભજના. મનુષ્યગતિમાં ચતુર્દશ
પૂર્વી, મિથ્યાત્વ ગમનથી શ્રુતથી પડે. કોઈ ન પડે. ચૌદશપૂર્વીને

કેવલજ્ઞાન થતાં ચતુર્દશશ્રુતનો નાશ થાય છે. કોઈ ગ્લાન તથા પ્રમાદદશાથી પણ ચતુર્દશ પૂર્વરૂપ શ્રુતજ્ઞાનથી પડે છે (વિ. પત્ર ૧૬૭)

પ્રશ્નોત્તર સાર્થશતક.

૫૨૨ તીર્થંકર ભગવાન્ દીક્ષા લેતી વચ્ચે સિદ્ધોને નમસ્કાર કરે. ઉક્તચ આચારાગમૂત્ર દ્વિતીયશ્રુતસ્કંધ પઠ્યાવ્યયને=વઓળ સે મહાવીરે પચમુઠિય લોચ કરેતા સિદ્ધાળ નમોકાર કરેઈ ॥

૫૨૩ કેવલીને વેદનીયાદિશેષ ચાર કર્મ છે તે જીર્ણવસ્ત્ર પ્રાપ્તિ જાણવાં.

૫૨૪ એકાવતારી દેવોને જ્યવનચિન્હ પ્રગટ થતા નથી

૫૨૫ અગિયારમા, વારમા અને તેરમા ગુણસ્થાનકવર્તિ મુનિયો, પ્રકૃતિથી જ્ઞાતા વેદનીય વાળે છે. અરૂપાયત્વથી સ્થિતિના અઅભાવે પ્રાપ્તમાનજ પરિશાદન કરે છે અનુભાવથી અનુત્તરોપ પાતિક સુખાતિશાયી છે, પ્રદેશથી સ્ફુલ્લ રુક્ષ શુભાદિ વહુ પ્રદેશવિશિષ્ટ કર્મને પ્રાપ્તે છે.

५२६ भवचक्रमां चार वार आहारकशरीर करनार मुनि तद्धवमां सिद्धिगामीछे.

५२७ आचारांगमूत्र वृत्ति तृतीयाध्ययन, प्रथम उद्देशामां स्त्यान-
धित्रिकोदय थएछते सम्यक्त्व प्राप्ति अने भवसिद्धि कोइनी
थती नथी.

५२८ एक भवमां, एक जीवने, कर्मगतिवैचित्र्यताथी त्रणवेदनो
उदय पण संपजेछे निशीथचृणि.

५२९ कोइ पण निर्भाग्यना संसर्गथी घणा भाग्यवंतोनो पण पुण्यो-
दय हणायछे.

५३० द्रव्यथी परमाणु नित्यछे. पर्यायथी अनित्यछे. भगवती सूत्र
१४ शतक-चोथा उद्देशामां कहुंछे के-परमाणु पुगलेणं भंते
सासए असासए? गोयमा! सियसासए, सिअअसासए, से केण
ठेणं भंते एवं बुच्चति? गोयमा!!! दब्बठयाए सासए, पज्जवठयाए
असासए, इत्यादि यत्तु केचित् परमाणोर्नित्यत्वेन तत्पर्यवाणां
नित्यत्वं मन्यते तदसत्. पंचमांगे स्पष्टतोऽनित्यत्वोक्ते, केट-
लाक परमाणुना नित्यपणावडे तेना पर्यायोने पण नित्य

માનેછે તે અસત્ય છે મગવતીમાં પર્યાયાસ્તિકની અપેક્ષા પરમાણુ અનિત્ય છે એ સ્પષ્ટ કહ્યું છે.

૫૩૧ કુકડાની શિલા સચિત્ત છે, અને મયુરની શિલા મિશ્ર છે. આ-
ચારાગ વૃત્તિ દ્વિતીયથુતસ્કંધ પીઠિકામાં કહ્યું છે, સચિત્તા
કુકુટસ્ય, મિશ્રા મયુરસ્ય

૫૩૨ પરમાધાર્મિક દેવતાઓ ભવ્ય છે. એ પ્રશ્નોત્તર સાર્ધશતકમાં
લખ્યું છે. હીરપ્રશ્નમાં પરમાધાર્મિક દેવતાઓ ભવ્ય છે એવો
પ્રઘોષ અસત્ય કયો છે. (મ. સા)

૫૩૩ નિશ્ચયનયમતવદે વારમાં ગુણસ્થાનકના અત્ય સમયે કેવલો-
ત્પત્તિ અને ચઝટમાં ગુણસ્થાનકના અત્ય સમયે સિદ્ધત્વ જા-
ણતું. વ્યવહારનય મતવદે તો તેના અનન્ત સમયમાં ઉભય
પણ જાણવા. (મ. સા)

૫૩૪ સમ્યક્ત્વથી શ્રદ્ધ થતા જેઓનો અનન્ત કાલ ગયો છે તેઓમાં
૧૦૮ એકશો આઠ, એક સમયમાં સિદ્ધિ વરે. સરુપાત કાલ
પતિત અને અસરુપાત કાલ પતિતોમાં એક સમયમાં દશ,

સિદ્ધિ વરે. અપ્રતિપતિતસમ્યક્ત્વધારિયોમાં એક સમયમાં
ચાર ઉત્કૃષ્ટા સિદ્ધિ વરે. (મ. સા.)

ઉક્તંચ.

જેસિ મળંતો કાલો, પડિવાઓ તેસિ હોઈ અઠસયં;
અપ્પરિવડિએ ચરો, દશગંર ચ સેસાણં ॥૧॥

૧૫

ગાથા.

અંવત્તણેણ જીહાઈ, કૂચિયા હોઈ રૂઝીર મુદયંમિ;
હંસો મુત્તણ જલં, આવિયઈ પયં તહ સુસીસો ॥૨॥

૧૬ દીર્ઘ ચૈતાદયમાં-કાંચનગિરિમાં ચિત્રવિચિત્ર પર્વતમાં યમક
સમક પર્વતમાં તિર્યગ્જંભક દેવતાઓ રહેછે, તે વ્યંતર વિશેષછે.

૧૭ સમગ્રાયાંગ વૃત્તિતઃ નારકી જે પુદ્ગલોનો આહાર કરેછે. તેને
અવધિજ્ઞાનવડે પણ જાણતા નથી. લોમાહારપણાથી ચક્રવર્તી
દેખી શકતા નથી. અસુર, વ્યંતર, જ્યોતિષ્ય અને વૈમાનિક જે

સમ્પદાદિ દેવતાઓએ. તે વિગિદ અધિક્ષાનથી આહારના પુદ્ગલોને જાણે છે. અને ચમુચે પળ દેશે છે, ચમુચ પળ વિગિદપણુ છે. મિથ્યાદિ દેવતાઓ તો જાણતા પળ નથી અને દેવતા પળ નથી. પ્રત્યક્ષ અને પરીક્ષણ, તેઓને અસ્પષ્ટ છે સગ્રહણી દૃષ્ટિમાં તો અનુત્તર દેવો જાણે દેશે છે પળ નારક તથા ગ્રેવેયક પર્વતના દેવતાઓ જાણતા દેવતા નથી. એમ કહ્યું છે પ્રજાપનાદૃષ્ટિમાં પળ એમ અધિમાય છે. તત્ત્વ તો જ્ઞાનિ ગમ્ય છે. કાર્મણ શરીર પુદ્ગલોને અનુત્તર દેવો જાણે છે અને દેશે છે. પળ ગ્રેવેયકાનો દેવો જાણતા નથી. તેમના અધિમાં તે પુદ્ગલો અગોચર છે પ્રજાપનાદૃષ્ટિ ઇન્દ્રિયપદ પ્રથમોદ્દેશમાં એમ જણાવ્યું છે.

૫૩૮ શુદ્ધવાદ, વિવાદ, અને ધર્મવાદ આ ત્રણ પ્રકારના વાદ જાણવા માન્યસ્વદૃષ્ટિથી આત્મહિન માટે ધર્મવાદ થઈ શકે છે. માધુઓઈ ધર્મવાદ કારણ છતાં કર્યો. પળ શુદ્ધવાદ અને વિવાદ એ બે કરવા નહીં.

૫૩૯ ચતુર્થા ગુણસ્થાનરૂપના ચરમ સમયે કેવલજ્ઞાની મુક્તિ જતાં જે કર્મ પુદ્ગલોને નિર્જેને તે પરિત્યક્ત કર્મ સ્વમાત્ર વિગિદ કર્મણુ પુદ્ગલો સર્વ જોઈને પળ સ્પર્શે છે. પ્રજાપનામૂલદૃષ્ટિ ઇન્દ્રિયપદ પ્રથમ દેવતાનાં કહ્યું છે.

૫૪૦ મનુષ્ય, પોતાના છાયાપુદ્ગલ પ્રતિવિંબને આરીસામાં -દેખેછે.

૫૪૧ આકાશના અદૃશ્યરુચક પ્રદેશો સમ્પ્રતલા પ્રદેશમાં મેરુ મધ્યમાં રહ્યાછે. ધર્માસ્તિકાય અને અધર્માસ્તિકાયના આઠ મધ્યરુચક પ્રદેશોછે તે આકાશના આઠ રુચક પ્રદેશમાં સદા રહેલે. તે વેનું લોકાકાશ તુલ્યપણુંછે માટે પોતાના પ્રદેશોવડે લોકાકાશના પ્રદેશોને વ્યાપીને અવિચલપણાવડે સર્વદા રહેવાપણાથી. તથા જીવના આઠ રુચક પ્રદેશો તો સ્વશરીરના મધ્યભાગમાં સર્વદા રહેછે, કેવલિ સમુદ્ધાત કાલમાં મેરુ મધ્યસ્થ આકાશના આઠ રુચક પ્રદેશોમાં આત્માના આઠ રુચક પ્રદેશ રહેછે. અન્યદાત્વવિચલા એવેતિ તે આઠ જીવના પ્રદેશો જગ્ન્યથી એક આકાશ પ્રદેશને અવગાહેછે. ત્રેમાં, ત્રણમાં, ચારમાં, પાંચમાં, છમાં આત્માના રુચકપ્રદેશો અવગાહેછે. સંકાંચવિકાશ સ્વભાવપણાથી ઉત્કર્ષથી આઠપ્રદેશોમાં એકેકમાં અવગાહનપણાથી અવગાહેછે. પણ વિશેષકે સાત પ્રદેશમાં અવગાહતા નથી. તે પ્રકારના સ્વભાવથી. તે આઠ જીવના રુચક પ્રદેશો કર્મથી લેપાયમાન થતા નથી. સર્વદા નિરાવરણ રહેછે. બાકીના આત્માના પ્રદેશો તો કર્મથી લેપાયલા હોયછે. આવર્તમાન જલની પેઠે નિરંતર ઉદ્વર્તન પરિવર્તનપણું શેષ આત્માના પ્રદેશોનુંછે. (પ્ર. સા)

૫૪૨ દ્રવ્ય મન વિના ભાવ મન નથી. અસંજીની પેઠે.

५४३ द्रव्यमन तो भावमन विना पण होय. भवस्थ केवलिवत्.

५४४ सर्व एकेन्द्रियादिक असंज्ञी जीवोने द्रव्यमनना अभावधी भाव मन पण नधी. ज्यारे तो भावमन शब्दवढे चैतन्य मात्रनी विवक्षा करायछे त्यारे तो द्रव्यमन विना पण भावमन होय.

५४५ मङ्गिपचेन्द्रियोवढे मनःपर्याप्ति नामकर्मना उदयधी मनयोग्य पुद्गलोने ग्रहण करीने मनरूपे परिणमावेला जे पुद्गलो तेने द्रव्यमन वहेछे. ते मनोद्रव्यने अवलंबी जीव चितवनरूप व्यापार करेछे तेने भावमन रुहेछे.

आह-नंद ययनचूर्णिकार मणपञ्जतिनामकम्मो दयतो जोगोमणोदब्बे घेतु मणत्तेण परिणामिया दब्बमणो भन्नइ, जीवो पुण मणपरिणामकिरिया वंतो भावमणो किं भणियं होइ, मणदब्बालवणो जीवस्स मणणवावारो भावमण भन्नइत्ति ॥

५४६ काल्मू-मटे. कालधी पण क्षेत्र मूस्मटे क्षेत्रधी पण द्रव्य मूस्म छे तेधी पण भावरूप पर्याय अति मूस्मतमटे

૫૪૭ પરિકર્મ, સૂત્ર, પૂર્વગત, અનુયોગ, અને ચૂલિકા આ પાંચભેદ દૃષ્ટિ-
વાદના છે. તેમાંથી પૂર્વગત નામના દ્વિતીયભેદમાં ચતુર્દશ પૂર્વ
સમાય છે.

૫૪૮ જાતિસ્મરણ અને અવધિજ્ઞાનના ઉત્પાદનો હાલમાં નિષેધ નથી

૫૪૯ અપર્યાપ્તા સર્વે જીવ ઓજાહારી જાણવા.

૫૫૦ ભાષાનું સંસ્થાન વજ્રાકારે હોય છે.

૫૫૧ પરમાધામીઓની કરેલી વેદના પહેલી ત્રણ નરકોમાં છે.

૫૫૨ મુનિરાજો ઉત્કૃષ્ટથી વેદાધ્યનું અન્તર રાખી સુવે. અને પાત્રાં
વીશ આંગુલ દૂર રાખી શયન કરે.

૫૫૩ મુનિયોને ત્રીહિપલાલ કલપે છે.

૫૫૪ પશ્ચવળા મૂત્રકાર શ્રી શ્યામાચાર્ય શ્રી હમાસ્વાતિવાચકના શિષ્ય જાણવા. શ્રી વીરાત્ ૩૭૬ વર્ષે સ્વર્ગે ગયાછે. નદીમૂત્ર તથા તપાગચ્છ પદ્મવત્નીમા અધિકારગટે.

૫૫૫ અ-યાત્મયોગક્રિયા ચોપાશુણસ્થાનરૂપી તે ચણદમા શુણસ્થાનરૂપર્યંત ગોચ. અ-યાત્મસારમા.

૫૫૬ વૈક્રિયશરીરવાલો જીવ તથા વિગ્રહગતિવાલો જીવ, અપ્રિમાપી જતો દામે નહિ.

૫૫૭ અચક્ષુદર્શનમા સ્વમદર્શનનો અન્તર્ભાવ થાયછે, એમ ઠાળાંગમૂત્ર ટીકામા ચણુછે.

૫૫૮ નિદ્રા અવસ્થા પ્રથમના ત્રણ શુણસ્થાનરૂપાગટે. સ્વમદશા ચો-થાપી હઠાશુણસ્થાનરૂપ પર્યંતછે. જાગ્રતદશા સાતમાપી તે વારમા સુધીછે. હજાગદશાછે તે તેગમા તથા ચૌદમાશુણસ્થાનરૂપા જાણવી.

૫૫૯ પાંચ મકારના અન્તરાય, હાસ, રતિ, અરતિ, મય, જુગુપ્સા, શોક, શોક, કામ, મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, નિદ્રા, અવિરતિ, રાગ, દ્વેષ એ અષ્ટાદશ દોષરહિત તીર્થંકરદેવ જાણવા.

૫૬૦ ૧ ઘણું ભોજન કરવાથી, ૨ અતિ નિદ્રાથી, ૩ અતિજાગવાથી ૪ જ્ઞાહો (વિષ્ટા) રોકવાથી, ૫ પેશાવ (મૂત્ર) રોકવાથી. ૬ માર્ગમાં ઘણું ગમન કરવાથી, ૭ પ્રતિકૂલ ભોજન કરવાથી, ૮ ઇન્દ્રિયોના કામ અત્યંત વિકારથી, રોગોની ઉત્પત્તિ થાયછે. મૂત્રનિરોધથી ચક્ષુને હાનિ થાયછે. જ્ઞાહાના નિરોધથી જીવિ-તવ્યનો નાશ થાયછે,

૫૬૧ ક્ષેત્ર અને કાલની અપેક્ષાએ અવધિજ્ઞાનના અસંખ્યાત ભેદ છે, દ્રવ્ય અને ભાવની અપેક્ષાએ અવધિજ્ઞાનના અનન્ત ભેદછે. ક્ષેત્ર અને કાલ, અસંખ્યછે તેથી અવધિજ્ઞાનના અસંખ્ય ભેદ ઘટે છે. પુદ્ગલ દ્રવ્ય અનંત અને ભાવ (પર્યાય) પણ પુદ્ગલદ્રવ્યના અનન્તછે માટે અનન્ત ભેદ કહ્યાછે. (વિ)

૫૬૨ દેવતા અને નારકીઓને ક્ષયોપશમમાથે ભવપ્રત્યયિક અવધિ-જ્ઞાનછે અને મનુષ્ય તથા તિર્યંચને ગુણપ્રત્યયિક અવધિજ્ઞાન હોયછે. (વિશે)

૫૬૩ અવધિજ્ઞાની, કાલથી જયન્ય આવલિકાના અસંખ્યેય ભાગથી આરંભી સમયોત્તર દૃદિવટે ઉત્કૃષ્ટી અસંખ્ય ઉત્સર્પિણી અવ-સર્પિણી કાલ જાણે. (ત્રિ. પત્ર ૧૭૮)

૫૬૪ અવધિજ્ઞાની જ્યારે જ્યારે ઉપયોગ મૂકે ત્યારે અન્તમુહૂર્ત પર્યંત રહે અને લઘ્વિની અપેક્ષાએ અવધિનો ઉત્કૃષ્ટ છાસઠ સાગરો-પમ કાલ અધિક જાણવો.

૫૬૫ અવધિજ્ઞાની ક્ષેત્ર આશ્રી અને કાલ વિશિષ્ટ રૂપી દ્રવ્યને જાણે છે. પણ અરૂપિ એવા ક્ષેત્ર અને કાલને અવધિજ્ઞાની, જાણી શકતો નથી કારણકે ક્ષેત્ર અને કાલ અરૂપી છે. અવધિજ્ઞાનનો તો રૂપિ દ્રવ્ય જાણવાનો વિષય છે. (ત્રિ. પત્ર ૧૭૯)

૫૬૬ ત્રિગ્રહગતિમાં આવના મનુષ્ય આયુષ્ય, ઉદયમા હોય છે. એમ સમજાય છે.

૫૬૭ વૃશ, મુલાક અને મૃતિસેવના યુક્તીલ છતાં, સાતમા ગુણઢાળા મુખી હોય. કૃત્તિકાકુતીલ દસમાગુણઢાળા મુખી હોય, નિર્મળ અગિયારમા, બારમાગુણસ્થાનક પર્યંત હોય. તેરમા, ચૌદમા

गुणठाणामां स्नातक होय, छद्मस्थावस्थामां तीर्थकरने कषाय कुशील चारित्र होयछे.

उत्तराध्ययन अध्ययन. ३४

५६८ कृष्णलेश्याना परिणाम-पंचास्रवना सेवनार, मन वचन का-यानी गुप्ति नहि पालनार, पट्कायनो नाश करनार, आरंभ सारंभना तीव्र परिणाम सहित, सर्व जीवोने अप्रिय, आभव अने परभवनुं अस्तित्व नहि स्वीकारनार, क्रूरपरिणामवान्, इत्यादि अशुभ कृष्णलेश्याना परिणाम जाणवा.

५६९ नीललेश्याना परिणाम-इर्ष्या करवी. परजीवना अवर्णवाद बोलवा. अत्यंत कदाग्रह करवो. तपरहित अनाचारता. भाव सहित विषयलंपटता. अष्टमदनुं करवुं. शातानुं इच्छवुं. आरंभ करवो. सर्वनुं अहित करवुं. इत्यादि

५७० कापोतलेश्या-वांकुं बोलवुं, कपट करवुं, निजदोष ढांकवापणुं, मिथ्यादृष्टित्व, अनार्यत्व, वाणीथी जीवोने दुभववा. मार्मिक वचननुं बोलवुं, चोरी करवी, अन्यनी संपत्ति देखी स्वयं पाप व्यापार करवो कराववो. इत्यादि

५७१ तेजोलेइयाना परिणाम-मानरहितपणु, मायारहितपणु, कृतुहल
रहितपणुं, विनयपणु, भावनीवृद्धि, चपलतारहितपणु, इन्द्रियोनु
दमवु, धर्मतत्त्वग्रथ स्वाभ्यादिकनु करजु. धर्ममांश्रद्धा, पापक-
त्यथीभय, मोक्षनी वाञ्छा इत्यादि

५७२ पद्मलेइया-रागद्वेपनी उपशमता, इन्द्रियोनेदमवी, शुभअध्यव-
साय, दयादिना परिणाम, ऋणयोगनी शुभमां प्रवृत्ति, अल्पभा-
पण करजु, जितेन्द्रियल मुक्तिनी वाञ्छा आदि

५७३ शुक्लेइयाना परिणाम-आर्तरौद्रनो परिहार. धर्मध्यान अने
शुक्लध्यानावस्थापणु रागद्वेपनी उपशमता. ऋणशुक्ति अने पच
समितिमा_रक्तता. जितेन्द्रियल. स्वस्वरूपमां दृष्टि इत्यादि.

५७४ जिनकल्पी उपशमश्रेणि तथा क्षपकश्रेणि माडे नहीं अने तद्-
भवमां मुक्ति जाय नहि.

५७५ नाममगल, स्थापना मगल,द्रव्यमगल,अने भावमगल,आ चार
प्रकारना मगलछे.

૫૭૬ દ્રવ્યાદિકમાં નવવિધ ઉપચારથી અસદ્ભૂત વ્યવહાર થાયછે.

૧ દ્રવ્યે દ્રવ્યોપચાર, ૨ ગુણેગુણોપચાર ૩ પર્યાયેપર્યાયોપચાર.

૪ દ્રવ્યેગુણોપચાર, ૫ દ્રવ્યેપર્યાયોપચાર, ૬ ગુણેદ્રવ્યોપચાર,

૭ પર્યાયેદ્રવ્યોપચાર ૮ ગુણેપર્યાયોપચાર, ૯ પર્યાયેગુણોપચાર.

૧ દ્રવ્યેદ્રવ્યોપચાર-ક્ષીરનીર ન્યાયવત્જીવ, પુદ્ગલ સાથે મળ્યોછે માટે જીવને પુદ્ગલ કહેવું તે જીવ દ્રવ્યમાં પુદ્ગલ દ્રવ્યનો ઉપચાર.

૨ ગુણેગુણોપચાર-ભાવલેશ્યા તે આત્માનો અરૂપી ગુણછે તેને કૃષ્ણાદિક લેશ્યા કહીએ છીએ તે કૃષ્ણાદિ પુદ્ગલદ્રવ્યના ગુણનો આત્મગુણમાં ઉપચારછે માટે ગુણેગુણોપચાર જાણવો.

૩ પર્યાયેપર્યાયોપચાર-અશ્વ હસ્તિ પ્રમુખ આત્મદ્રવ્યના અસમાન જાતીય દ્રવ્યપર્યાય તેને સ્કંધ કહેછે. આત્માના પર્યાય ઉપર પુદ્ગલ દ્રવ્ય જે સ્કંધ તેનો ઉપચાર કહીએ છીએ તે પર્યાયેપર્યાયોપચાર જાણવો.

૪ દ્રવ્યેગુણોપચાર-હું ગૌરવર્ણહું એમ વોલતાં હું એટલે આત્મદ્રવ્ય અને ગૌરવર્ણ તે પુદ્ગલનું ઉજ્જ્વલતાપણું, આત્મદ્રવ્યમાં પુદ્ગલના ગૌરગુણનો ઉપચાર કર્યો માટે દ્રવ્યેગુણોપચાર.

૫ દ્રવ્યેપર્યાયોપચાર-હું ગૌરહું એમ વોલતાં હું તે આત્મદ્રવ્ય, અને ગૌર તો પુદ્ગલ દ્રવ્યનો સામાન્ય જાતીયપર્યાય જાણવો.

૬ ગુણેદ્રવ્યોપચાર-યથા દૃશ્યંત આ ગૌર દેશ્વાયછે. ગૌરતારૂપ પુદ્ગલગુણ ઉપર આત્મદ્રવ્યનો ઉપચાર તે ગુણે દ્રવ્યોપચાર.

૭ પર્યાયે દ્રવ્યોપચાર-દેહપર્યાયને આત્મદ્રવ્ય કહેવું તે દેહરૂપ પુદ્ગલ પર્યાયમાં આત્મદ્રવ્યનો ઉપચાર જાણવો.

૮ ગુણેપર્યાયોપચાર—મતિજ્ઞાન તે પચ્ચન્દ્રિય અને મનોજન્ય છે માટે શરીરજ કહીએ અત્ર મતિજ્ઞાનરૂપ આત્મગુણમાં શરીરરૂપ પુદ્ગલનો ઉપચાર કર્યો.

૯ પર્યાયે ગુણોપચાર.—શરીર તે મતિજ્ઞાનરૂપ ગુણજ છે અત્ર શરીર પર્યાયમાં મતિજ્ઞાનરૂપ ગુણનો ઉપચાર કર્યો જાણવો.

૬૭૭

શ્લોક અ-યાત્મસાર.

અતો માર્ગ પ્રવેશાય, વ્રતમિધ્યાદશામપિ ॥

દ્રવ્યસમ્યક્ત્વમારોપ્ય, દદતે ધીરચુચ્ચય ॥ ૧૭ ॥

તે માટે ધીરચુદ્ધિવાળા રત્નત્રયિમાર્ગમાં પ્રવેશાર્થે મિધ્યાદશિવા-
લાને પણ દ્રવ્યસમક્તિનો આરોપ કરીને ચારિત્ર આપે છે

૫૭૮ આર્ત્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, ધર્મધ્યાન અને શુકલધ્યાન એ ધ્યાનના ચાર ભેદ છે.

૫૭૯ અવિજ્ઞાનમાં ક્ષેત્રાધિકારથી પ્રમાણાગુલ ગ્રહણ કરાય છે. અવિજ્ઞાનના અધિકારથી સંસેધાગુલ પ્રમાણ જાણતું એમ કેટલાક કહે છે. (જિ. પ. ૧૮૮)

५८० अवधिज्ञानी क्षेत्रथी, अंगुलना असंख्यातमो भाग देखे अतीत अनागत क्षेत्र, क्षेत्र उपचारथी कहेवायछे. (वि)

५८१ अंगुलना असंख्यातमो भाग देखतो छतो अवधि, कालथी आवलिकानो असंख्यातमो भाग देखे. अंगुल संख्येय भाग मात्र देखतो छतो अवधिज्ञानी, आवलिकानो संख्यातमो भाग देखे. क्षेत्रथी अंगुल देखतो छतो कालथी आवलिकान्तर्भिन्न आवलिकाने देखे. (वि)

५८२ कालथी आवलिकाने देखतो छतो अवधिज्ञानी क्षेत्रथी वे आंगुलथी नव आंगुल देखे. (वि)

५८३ क्षेत्रथी हस्त प्रमाण देखतो छतो अवधिज्ञानी कालथी मुहूर्ता-तर्भिन्न मुहूर्त देखे. (वि)

५८४ कालथी दिवसांतर्भिन्न दिवस देखतो छतो क्षेत्रथी गव्यूत विषय वालुं अवधिज्ञान जाणवुं. (वि)

५८५ योजनक्षेत्र विषयवालुं अवधिज्ञान कालथी वे दीवसथी ते तव दीवस पर्यंत देखे. (वि)

५८६ कालथी पक्षानाभिन्न पक्ष देखे तो छतो क्षेत्रयकी पक्षीशयोजनने अवधिज्ञानी देखे, (वि)

५८७ क्षेत्रथी भरतक्षेत्र देखता उता कालयकी अर्धमास अवधिज्ञानी देखे, जवुद्धीप विषयमां साविरु मास जाणवो, मनुष्यलोकमां वर्ष रुचकारय वायुद्धीपविषयमां अवधिज्ञाननो काल ये वर्षथी नववर्षनो जाणवो, अन्यो तो हजार वर्ष कहैछे, क्षेत्रगत अने कालगतस्मि द्रव्यने अवधिज्ञानी देखे, मचाः क्रोशति इत्यादि न्यायनी पेठे उपचारथी क्षेत्रकालने जाणेछे देखेछे एम जाणवु नहु साक्षात्

५८८

गाथा.

काले चउण्हबुद्धी, कालो भइयव्वो खेत्तबुद्धिए,
बुद्धीए दव्व पज्जाव, भइअव्वो खेत्तकालाजं ॥

अवधिगोचर काले वृद्धि यए छते क्षेत्रादिनी वृद्धि चारनी वृद्धि कालथी क्षेत्र मूक्ष्मछे, क्षेत्रथी द्रव्यमूक्ष्मछे, द्रव्यथी भाव मूक्ष्मछे.

५८९ अवधिज्ञानना कालनो समय वृद्धि पायतां क्षेत्रना प्रभूतप्रदेशो वृद्धि पायछे, क्षेत्रनी वृद्धि यता भाव (पर्याय) नी वृद्धि पायछे.

૫૯૦ કાલો ભણ્યવ્વો સ્વેત્તવુદ્ધીણત્તિ અવધિજ્ઞાનનું ક્ષેત્ર વૃદ્ધિ પામતાં કાલની ભજના. (વધે વા ન વધે) અન્યથા ક્ષેત્રની વૃદ્ધિ થતાં કાલના નિયમવડે સમયાદિ વૃદ્ધિ થાય ત્યારે તો અંગુલ માત્ર ક્ષેત્ર વૃદ્ધિ પામે છેતે કાલની અસંખ્યાત ઉત્તસર્પિણી અવસર્પિણિયો વૃદ્ધિ પામે.

અંગુલ સેઢીમેત્તે નસપ્પિણીઠ અસંસ્વેજ્જત્તિ ॥

તે માટે આવલિકાવડે વે આંગુલથી નવ આંગુલ, અવધિ કહુંછે તે આદિ સર્વ વિરુદ્ધ ઠરે. માટે ક્ષેત્ર વૃદ્ધિ થતાં કાલવૃદ્ધિની ભજના. દ્રવ્ય અને પર્યાયની વૃદ્ધિ થઈ છેતે ક્ષેત્ર અને કાલની ભજના જાણવી. દ્રવ્યની વૃદ્ધિ થતાં પર્યાયની અવશ્ય વૃદ્ધિ થાયછે. પ્રતિદ્રવ્યમાં પર્યાય અનંતછે તેમાંથી જઘન્યથી એકદ્રવ્યના ચાર પર્યાયલાભ, અવધિજ્ઞાનિને હોય.

ગાથા વિશેષાદશ્યકભાષ્ય.

કાલે પવહ્મમાણે, સવ્વે દવ્વાઠં પવહ્મંતિ;
સ્વેત્તે કાલો ભણ્ણો, વહ્મંતિઓ દવ્વપજ્જાયા ॥ ૧ ॥
ભયણાણ સ્વેત્તકાલા, પરિવહ્મંતેસુ દવ્વભાવેસુ
દવ્વે વહ્મં ભાવો, ભાવે દવ્વં તુ ભયણિજ્જં ॥ ૨ ॥
સુહુમોય હોણ્ણ કાલો, તત્તો સુહુમયરં હવણ્ણ સ્વેત્તં;
અંગુલસેઢીમિત્તે, નસપ્પિણીઠ અસંસ્વેજ્જા ॥ ૩ ॥

૫૯૨

ગાથા

કાલો સિત્ત દબ્બં, ભાવોય જહુત્તરં સુહુમભેયા ॥
થોવા અસંઘાણંતા, સઘાડ જમોદિં વિસયમ્મિ ॥૧॥

કાલયત્રી ક્ષેત્ર અસરયાત ગુણ, ક્ષેત્રયત્રી દ્રવ્ય અનન્ત ગુણ, અને,
દ્રવ્યથી પર્યાય અસરયાતગુણ, વા સરયાતગુણ એમ અવધિજ્ઞાન
વિષયમા જાણતું.

૫૯૩ તેયા માસાદઘ્વાણ, અતરા એવ લભઈ પઢવઓ
ગુરુ લહુઆ ગુરુ લહુયં, તપિય તેણાવતિઘાઈ ॥૧॥
ગુરુ લહુ તેયા સન્નં, માસાસણ્ણમગુરુ ચ પાસેજા
આરમે જં દિઠ, દઠ્ઠુણ પડઈ ત.ચેવ ॥ ૨ ॥

તૈજસ દ્રવ્યાસન્ન ગુરુલઘુને અને પ્રાપાદ્રવ્યાસન્ન અગુરુલઘુને
અવધિજ્ઞાની પ્રારંભમા દેશે.

૫૯૪ મિથ્યાત્વ, અગ્નિરતિ, કપાય અને યોગથી ર્મનો રન્ધ ધાયછે,
પાચ પ્રકારનાં મિથ્યાત્વ, તાર અગ્નિ, પચીશ કપાય, ૧૫ પન્નર
પન્નરયોગ ૫ સત્તારન ઉત્તરદેહુ જાણવા પ્રથમ ગુણસ્થાનરૂપાં
આહારક અને આહારકમિશ્રયોગ વિના ૧૩ તેરયોગ સર્વ મત્તી
પચાનન દેહુ પ્રથમ ગુણસ્થાનરૂપા.

૫૯૫ દ્વિતીય સાસ્વાદન ગુણસ્થાનકમાં મૂલહેતુ ત્રણ અને ઉત્તરહેતુ પચાશ.

૫૯૬ ત્રિજા ગુણસ્થાનકમાં મૂલહેતુ ત્રણ અને ઉત્તરહેતુ તેતાલીસ જાણવા. અત્રત્ત બાર, કષાય એકવિંશ અને યોગદશ.

૫૯૭ ચોથાગુણસ્થાનકમાં મૂલહેતુ ત્રણ અને ઉત્તરમેદ છેતાલીશ. બાર અત્રત્ત, એકવિંશ કષાય, અને તેરયોગ.

૫૯૮ પાંચમા દેશવિરતિ ગુણસ્થાનકમાં અગિયાર અત્રત્ત, સત્તરકષાય, અગિયારયોગ. મૂલહેતુ ત્રણછે.

૫૯૯ છઠા ધમત ગુણસ્થાનકમાં મૂલહેતુ બે, ઉત્તરહેતુ છવિંશ, તેર કષાય, તેરયોગ.

૬૦૦ અમમચ સાતમા ગુણસ્થાનકમાં મૂલહેતુ બે અને ઉત્તરહેતુ ચોવિંશ. તેરકષાય અને અગિયારયોગ.

૬૦૧ અપૂર્વકરણ આઠમાઃ ગુણસ્થાનક્રમાં મૂલહેતુ યે અને ઉત્તરહેતુ
વાવિશ, યોગનવઅને કપાયતેર.

૬૦૨ નવમા અનિવૃત્તિ શાદર ગુણસ્થાનક્રમાં મૂલહેતુ યે અને ઉત્તરહેતુ
સોઢ તેમા કપાય સાત અને યોગ નવ.

સઙ્ગલનના ચાર કપાય ત્રણ વેટ એ સાત કપાયછે.

૬૦૩ નવમા ગુણસ્થાનક્રમાં પુરુષવેદ, સ્ત્રીવેદ અને નપુસક એ ત્રણ
વેદનો ઉદય હોયઁ. આ સગ્રહો વિશેષ મનન કરી આત્મલક્ષ્ય
રાખવો

૬૦૪ દશમા ગુણસ્થાનક્રમાં મૂલહેતુ યે અને ઉત્તરહેતુ દશ તેમા યોગ
નવ અને એક સઙ્ગલનનો લોભ.

૬૦૫ અગિયારમા સપ્તમ અને બારમા સીંગમોહ ગુણસ્થાનક્રમાં મૂલ
હેતુ એક યોગનો ઉત્તરમેદ નવછે.

૬૦૬ તેરમાસયોગી ગુણસ્થાનક્રમાં મૂલહેતુ એક અને ઉત્તરહેતુ પાંચ :
અથવા સાત. વે વચનના વે મનના અને એક ઔદારિકયોગ.
એવં પાંચયોગ જાણવા. સમુદ્ધાતની અપેક્ષાએ ઔદારિકમિશ્ર
અને કાર્મણ વધે ત્યારે સાતયોગ. ચંડદમા અયોગી ગુણસ્થા-
નક્રમાં એકપણ કર્મવંધ હેતુ નથી.

૬૦૭ ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક, તૈજસ, ભાષા, શ્વાસોશ્વાસ, મનો-
વર્ગણા, અને કાર્મણવર્ગણા એ આઠ પ્રકારની વર્ગણાછે.

૬૦૮ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ અને ભાવથી વર્ગણાના ચાર પ્રકારછે તેનું
વિશેષાવશ્યક પત્ર ૧૯૦ થી સ્પષ્ટ સ્વરૂપ દર્શાવ્યુંછે.

૬૦૯ તૈજસ અને ભાષાદ્રવ્યના આંતરામાં ગુરુલઘુ પર્યાય વિશિષ્ટ
અને અગુરુ લઘુપર્યાય વિશિષ્ટ પુદ્ગલ દ્રવ્યછે. તૈજસ આસન્ન
ગુરુલઘુ દ્રવ્યછે, અને ભાષા આસન્ન અગુરુલઘુ દ્રવ્યછે.

૬૧૦ ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક, અને તૈજસ દ્રવ્યો તથા તદાભાસ
અપર સર્વ દ્રવ્યો, વાદર અને ગુરુલઘુ સ્વભાવવાળાંછે.

૬૧૧ ભાષા,—શ્વાસોશ્વાસ, મન, અને કાર્મણ વર્ગના તથા પરમાણુ દ્વયણુકાદિ તથા આકાશાદિ અગુરુલઘુપર્યાય વિશિષ્ટ છે. નિશ્ચય નયમત ॥

૬૧૨ જેઝંચુ વાતિર્નુ ફેરના તેનું સ્વભાવથી અથઃ પતન-થાય તે ગુરુ દ્રવ્ય, જેમ ઇટ આદિ. જે સ્વભાવથી ઝૂર્વગતિ સ્વભાવવાલુ છે તે લઘુદ્રવ્ય, જેમ ટીપકલિકા. અને જેનો ઝૂર્વગતિ સ્વભાવ નથી તેમજ અગ્રોગતિ સ્વભાવ પણ નથી. પણ જે સ્વભાવે તિર્યગ્ગતિધર્મક છે તે દ્રવ્ય, ગુરુલઘુ, વાયુ આદિની પેઠે જાણવું. જે વલીઝૂર્વ અથઃ અને તિર્યગ્ગતિ સ્વભાવમાથી એકપણ સ્વભાવવાલુ નથી. વાસર્વજાય છે તે ગુરુ લઘુ દ્રવ્ય. વ્યોમ, પરમાણુ-આદિ છે. ઇતિવ્યાવહારિકનયમત

૬૧૩ નિશ્ચયનયમત વહેતો એકાતે સર્વ વસ્તુગુરુસ્વભાવવિશિષ્ટ નથી, ભારે એવી ઇટપણ પર પ્રયોગથી ડહીજાય છે કોઈવસ્તુ એકાતે લઘુપણ નથી અતિલઘુ વાપ્પનુપણ કરતાડનાદિથી અધોગમન જોવામા આવે છે. માટે એકાતે કોઈવસ્તુગુરુવાલઘુનથી જેમાટે આલોકમા ઔદારિક વર્ગનાદિક, મૃધૂધરાદિક, ઘાટર વસ્તુ સર્વગુરુ લઘુ છે. શેષભાષાદિવ્યોમાદિ અગુરુલઘુ છે. ઇતિનિશ્ચય નયમતમ્.

૬૧૪ વ્યવહારનયવાદી કહેછેકે હેનિશ્ચયવાદી? એકાંત ગુરુવા એકાંત-
 લઘુ સર્વથા દ્રવ્ય નથી એમ તું કહેછે તેયોગ્યનથી. કારણકે
 લઘુકર્મિં જીવોનું સૌધર્મદેવલોકાદિકમાં ગમન કહુંછે. ભારેક-
 મિંજીવોનું સપ્તમનરકમાં ગમન શાસ્ત્રમાં કહુંછે. સર્વસિદ્ધાંતજ્ઞોએમ
 જાણેછે. પ્રાય જીવઅને પુદ્ગલો ઊર્ધ્વઅને અધોગામિછે. ઉંચાથી
 નીચા જાયછે તે ગુરુતાવિનાકેમ ઘટે. નીચેથી ઉંચે જાયછે
 તે લઘુતા વિના કેમ ઘટે ? માટે ગુરુ, લઘુ, ગુરુલઘુ, અગુરુ.

લઘુ, એ ચાર પ્રકારે વસ્તુ ને માનવી જોડેઃ—

ગુરુતાનિવંધન અધોગમનછે. અયોગોલાદિનું.

લઘુતાનિવંધન ઊર્ધ્વગમન દીપકલિકાદિનુંછે.

ગુરુલઘુત્વસાધ્ય તિર્યગ્ગમન, વાયુઆદિનુંછે.

અગુરુલઘુતાકારણ અવસ્થાન-સ્થિરતા, આકાશ દેવલોકનીછે.

इति व्यवहारनयमत.

૬૧૫

નિશ્ચયનયવાદી પ્રત્યુત્તરઆપેછે.

અન્નચ્ચિય ગુરુલહુયા, અન્નો દ્વવાણિવિરિય પરિણામો;
 અણ્ણોગઈ પરિણામો, નાવસ્સં ગુરુલહુ નિમિત્તા॥૧॥

અન્ન દ્રવ્યોની ગુરુલઘુતા ભિન્નછે, અન્યવીર્ય પરિણામછે. અને

तेओनो गतिपरिणामपण अन्यछे, गुरुलघुनिमित्तअवश्यनयी
गाथीते बतावेछे

गाथा.

परमलहूण मणूणं, जगमणमहोवितथकोहेऊ
ऊद्धं धूमाईणं, थूलयरइणापि किं कज्ज ॥१॥
किंच विमाणाइणं, नाहोगमणं महागुरूणापि
तणुयर देवोहर, खुवइ किं महासेल ॥२॥

जेमाटे परमलघुपरमाणुओनुं अधोगमन पण थायछे. त्याअधो-
गति परिणामनी उत्कटताने त्यजीने अन्य कोडपण हेतुनयी.
स्थूलतरबाढरत्वथी गुरु द्रव्यधूमादिनु जेऊ वर्गमन थायछे त्या
ऊर्ध्वगतिपरिणामने छोडी अन्यकयु मयोजनछे? तेप्रमाणे उत्क
टअधोगतिपरिणामवढे परमाणुगतलघुतानु लयन थयु. ऊर्ध्व-
गति परिणामवढे धूमादिगतगुरुतानु लयन थयु. गतिपरिणाम
वढे गुरुलघुतामा अतिक्रमण उपलक्षणयीजाणउं.

स्थिति परिणामनी उत्कटतावढे पण गुरुतानुं अतिक्रमण दर्शावेछे.
गुरुताज जो अधोगति नियधन कहेसोतो खेदनीवातछेके आन-
तआदि देवलोक वगेरे महागुरु पदार्थोनु अधोगमन थतु नयी.
त्या उत्कटतायी स्थिति परिणामज गुरुतानु अतिक्रमण करीने
तेओनी स्थिरता करेछे.

तनुश्ररीरी महावीर्यधारी देवतामोटा पर्वतने पणउचोउछाले-
छे. त्यापणजोगुरुता अधोगतिनु एकातकारणहोयतोउचोपर्वत

નજવોજોડે; પળ ઉંચોઝછલેછેમાટે એકાંતે ગુરુતા અધોગતિ
કારણનથી. તેમજ લઘુતા એકાંતે ઊર્ધ્વગતિકારણનથી.

તેથકી જણાવેછે.

વિરિયં ગુરુલહુયાણં, જહાહિયં ગડ્ઘિવિવજ્જયં કુળઇ ॥
તહગડ્ઘ ટિડ્ઘ પરિણામો, ગુરુલહુયાઓ વિલંઘેડ્ઘ ॥૧૧॥

યથોક્ત ન્યાયવઢે દેવાદિગત વીર્ય ગુરુલઘુ વસ્તુઓના ગમનનો
વિપર્યય કરેછે. દેવતા પર્વતને ઉંચો ઝછાલેછે. વાપ્પ ઉંચી
જતી હોયછે તોપળ કરતાડનાદિ વીર્યથી નીચી જાયછે. તે
માટે એકાંતે અધોગતિ નિવંધન ગુરુતા નથી. તેમજ ઊર્ધ્વગતિ
નિવંધન લઘુતા નથી. તો શામાટે અધોગત્યાદિ સિદ્ધિર્અર્થે
ગુરુલઘુઆદિ ચતુષ્ટય માનવા જોડે ? અર્થાત્ ન માનવા જોડે.
માટે આજ પરિભાષા યુક્તિમતીછે. વાદરવસ્તુ ગુરુલઘુછે. અને
શેષ સૂક્ષ્મવસ્તુ અને અમૂર્ત સર્વવસ્તુ અગુરુલઘુછે. ઇતિ નિશ્ચયનય
કથનમ્.

૬૧૬ મનોવર્ગણાને દેખતો છતો અવધિજ્ઞાની ક્ષેત્રથી લોકના સંખ્યા-
તમા ભાગને દેખે. કાલથી પલ્લોપમના સંખ્યાતમા ભાગને
દેખે. કર્મવર્ગણા દ્રવ્યને દેખતો છતો અવધિજ્ઞાની ક્ષેત્રથી લો-
કના સંખ્યાતમા ભાગોને દેખે. અને કાલથી પલ્લોપમના
સંખ્યાત ભાગોને દેખે. (વિ)

૬૧૭ ચંદ્રમા રાજલોકને અધિજ્ઞાની દેવતા છતો કાલથી સ્તોકોન પલ્લોપમ દેવે. કાલદિના સામર્થ્યથી કર્મદ્રવ્યને અતિક્રમીને તેના ઉપર યુવાદિવર્ગના દેવતા ક્રમથી પરમાવધિ પામે.(વિ)

૬૧૮ જે અધિજ્ઞાની તેજસ શરીરને દેવે તે કાલથી વે ભવથી તે નવભવ દેવે.(વિ)

૬૧૯ પરમાવધૌ સમુત્પન્ને સતિ કિલાન્ત મુદ્ધર્ત્તેનાવશ્યેમેવ કેવલજ્ઞાન મુત્પન્નતે. પરમાવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થઈએ અન્તર્મુદ્ધર્ત્તમા અવશ્ય કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય.(વિ)

૬૨૦ નારકીઓને ક્ષેત્રથી ઉત્કૃષ્ટ અધિજ્ઞાન, યોજનપ્રમાણ હોય. જગન્મયથી ઇકગાઉ હોય, યોજનપ્રમાણ, રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં અને ઇકગાઉ પ્રમાણ સાતમી નરકમાં (વિ)

નરક: પહેલી. વીજી ત્રીજી ચોથી. પાંચમી છઠી સાતમી.

ક. ગા ૪ ૩ ૨ ૧ ૦ ૦ ૧

જ. ગા ૩ ૨ ૧ ૦ ૧ ૧ ૦

૬૨૧ સૌધર્મ અને જ્ઞાનરૂપના દેવતાઓ અધિજ્ઞાનવદે નીચું પ્રથમ નરક પર્યંત દેવે. ત્રીજા અને ચોથા દેવલોકના દેવતા વીજી નરક મુધી નીચું દેવે. બ્રહ્મલોક અને લોકલોકના દેવતા ત્રીજી નરક મુધી દેવે સાતમા અને આઠમા દેવલોકના દેવતા ચોથી નરક મુધી દેવે નવમા અને દશમા દેવલોકના દેવતા પાંચમી નરક મુધી દેવે. અગિયારમા અને બારમા દેવલોકના દેવતા, વિશુદ્ધનર પદ પર્યાંય વિશિષ્ટ પાંચમી નરકને

દેખે. નવગ્રૈવેયકના અધસ્ત્ય મધ્યમ ગ્રૈવેયક દેવતાઓ છઠી નરક મુખી દેખે. અને ઉપરિતન ગ્રૈવેયક દેવો સાતમી નરકને દેખે. અનુત્તરવિમાનવાસી દેવતાઓ સંભિન્ન અને ચારે દિશામાં પોતાના જ્ઞાનવઢે વ્યાપ્ત, કન્યાચોલક સંસ્થાન એવી લોકનાડીને અવધિજ્ઞાનવઢે દેખે. વૈમાનિકનું અધોક્ષેત્ર વિપયક અવધિજ્ઞાન કાઠું. તિચ્છું અને ડુંચું પળ ગુરુગમથી ધારી લેવું (ત્રિ)

૬૨૨ દ્રવ્યથી પરભાવધિજ્ઞાની સર્વરૂપિ દ્રવ્યને દેખે. ક્ષેત્રથી પરભાવ-ધિજ્ઞાની અલોકમાં પળ લોકપ્રમાણ શાંડવાં દેખે. એટલું સામર્થ્ય વતાવ્યું. કાલથી અવધિ અસંખ્યાત ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીને દેખે. ભાવથી અવધિજ્ઞાની: રૂપિદ્રવ્યગત અસંખ્યાત પર્યાયને દેખે. ચંદ્રરાજને દેખતો છતો અવધિજ્ઞાની પ્રતિપાતી અને અલોકનો એક આકાશ પ્રદેશ દેખતો અપ્રતિપાતિ અવધિ જ્ઞાની જાણવો.

૬૨૩ અવધિજ્ઞાની પરમાણુ આદિ દેખે ત્યારે અવગ્ય વાદર દ્રવ્યને? દેખે. અને વાદર દ્રવ્ય દેખતાં સૂક્ષ્મદ્રવ્ય દેખે એવો નિયમ નથી.

૬૨૪ મનઃપર્યાયજ્ઞાની મનોદ્રવ્યાણિ સૂક્ષ્માણ્યપિ પશ્યતિ ચિન્તનીયંતુ ઘટાદિ સ્થૂરમપિ પશ્યતિ. મનઃપર્યવજ્ઞાની સૂક્ષ્મપણ મનોદ્રવ્યોને જાણેછે. ચિન્તનીય ઘટાદિ સ્થૂલછે તોપણ તેને દેખી શકતો નથી.

૬૦૫

ગાયા.

અણુગામિય આહી, નેરહ્યાણં તદેવદેવાણં ॥

અણુગામિ અણુગામી, મોસોય મણુસ્સ તેરિથ્થે ॥

અણુગામિ અવધિજ્ઞાન, નારકો અને દેવોને હોયછે. અણુગામી અનણુગામી અને મિશ્ર એ ત્રણ પ્રકારનુ અવધિજ્ઞાનછે તે મણુપ્પો અને તિર્ય્ચોનેછે. જયન્યથી અવધિજ્ઞાનનો ઉપયોગ એક સમયનો જાણવો

ગાયા

૬૦૬ લિત્તસ્સ અવઠાણ, તેત્તીસં સાગરાઁ કાલેણં;

દવ્વે ભિન્નમુહુત્તો, પઙ્ગવલભેય સત્તઠા ॥ ૧ ॥

અણુચરદેવો જે ક્ષેત્રમા જન્મ સમયે રહેછે ત્યાજ ભવક્ષય પર્યંત રહેછે તેથી અગ્નિ સંત્રધિ ણરુત ક્ષેત્રમા તેત્રીસ સાગરોપમમુધી અત્રસ્થાનઠે. ઉપયોગથી અવધિજ્ઞાનનુ દ્રવ્યક્ષેત્ર આશ્રી ભિન્ન મુહૂર્ત અત્રસ્થાનઠે ભિન્નમુહૂર્તમેવાત્રસ્થાન નપરત* સામર્થ્યા ભાવાત્ તત્રૈવ દ્રવ્યેયેપર્યયાઃ પર્યાયધર્મ્માસ્તઙ્ગાભે પર્યાયાત્ પર્યાયાતરચ સચરતો અવસ્તેસ્તદુપયોગે સપ્પાટ્ટૈવા સમયાન્ અવસ્થાન ન પરત* ॥ તે દ્રવ્યમા જે પર્યાયઠે તેના લાભમા પર્યાયથી પર્યાયાનરમા જનાર અગ્નિના ઉપયોગમા સાત, આઠ સમયપર્યંત અવસ્થાન હોય તે ઉપર નહીં. કેટકારુ તો કહેઠે કે પર્યાય ૪ પ્રકારેઠે ગુણ અને પર્યાય તત્રસહસર્તિ ગુણઠે. શુભાદિ. અને ક્રત્તર્તિ પર્યાયોઠે. નવ પુરાણાદિ. તેમા ગુણોમાં આઠ સમયપર્યંત, અવધિજ્ઞાનના ઉપયોગનુ અવસ્થાનઠે અને પર્યાયોમા સાત સમય પર્યંત અગ્નિજ્ઞાનના ઉપયોગનુ અવસ્થાન

છે. સ્થૂલદ્રવ્યછે તેથી ત્યાં અન્દુર્મુદૂર્ત અવધિજ્ઞાન ઉપયોગસ્થિ-
તિછે. ગુણો તેથી મૂક્ષ્મછે તેથી તેઓમાં આઠ-સમય, અને
ગુણ કરતાં પણ પર્યાય મૂક્ષ્મછે તેથી ત્યાં સાત સમય પર્યંત
અવધિજ્ઞાનના ઉપયોગનું અવસ્થાન કરું.

૨૨૭ અવધિજ્ઞાનમાં પદ્મગુણભાગની દાનિ વૃદ્ધિ સંભવેછે. તેનું ધ્યાન કરવું.

૨૨૮ અવધિજ્ઞાનમાં ફટક હોયછે. એકજીવને સંખ્યાત અને અસં-
ખ્યાત ફટક હોયછે. ફટક ત્રણ પ્રકારનાછે. અનુગામિક
અનનુગામિક, અને અનુગામિક અનનુગામિક ઉભયમિશ્ર. એ ત્રણ
ફટક પણ વલ્લી ત્રણ પ્રકારે હોયછે. પ્રતિપાતી, અપ્રતિપાતી અને
પ્રતિપાતી અપ્રતિપાતિ ઉભયરૂપમિશ્ર, તે મનુષ્ય અને તિર્યંચના
અવધિજ્ઞાનમાં હોયછે. દેવ અને નારકમાં નથી. પ્રાય અનુગા-
મિક અપ્રતિપાતિ ફટકો, તિવ્ર વિશુદ્ધિ યુક્તપણાથી તીવ્ર કહે-
વાયછે. અનનુગામિ પ્રતિપાતિ ફટકો તો અવિશુદ્ધતાથી મંદ
કહેવાયછે. મિશ્ર તો મધ્યમ કહેવાયછે. (વિ)

૬૨૯ અપવરક જાલકાંતરસ્થપ્રદીપપ્રભોપમફટકાવાધિ જ્ઞાન હોય
છે. (વિ.) અપવરકાદિજાલકાંતરસ્થ પ્રદીપ પ્રભા નિર્ગ-
મસ્થાનાનીવાઅધિજ્ઞાનાવરણે ક્ષયોપશમજન્યાન્યવધિજ્ઞાન
નિર્ગમસ્થાનાનીહફટકાન્બુચ્યન્તે ॥

૬૩૦ નવગ્રૈવેયકમાં અભવી તથા ભવી મિથ્યા દૃષ્ટિ દેવતા છે તેને
વિભંગ જ્ઞાન હોયછે.

૬૩૧ શ્રેણિદ્વયમા વર્તમાન વેદક, અક્રુપાયકુ, એવા કેટલાકને અવ-
ધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે. જેઓને અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું નથી
એવા મતિ શ્રુત ચારિત્રવાળાઓને પ્રથમ સાતમા ગુણ સ્થાન-
કર્તા મનઃપર્યાય જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે તેવા મનઃપર્યાય જ્ઞાનિયો
પણ કેટલાક પાઠઢી અવધિ જ્ઞાનના અગીકાર કરનારાઓ
થાય છે. (વિ.)

૬૩૨

ગાથા

ઉદય સ્વય સ્વર્ણવસમો, વસમં સમુદ્ધ્યા વહુપંગારાઠં
- એવં પરિણામવસા, લઙ્કીઠં હોતિ જીવાણં ?

ઉદય, સ્વય, સ્વયોપશમ, ઉપશમર્થી થયેલી વહુ પ્રકારવાઢી
લઙ્કીયો, પરિણામવશે જીવોને ઉત્પન્ન થાય છે. (વિ)

૬૩૩ રજુમતિ અને વિપુલમતિ અમલ્ય પુરુષ અને સ્ત્રીને પણ હોય
નહીં. (વિ).

૬૩૪ ચક્રવર્તિ, પ્રાસુદેવ, ગ્લદેવ, પ્રતિવાસુદેવ, ણ મધ્ય હોય છે
અને અર્ધ પુદ્ગલ પરાગર્ભનકાલમા મુક્તિ જાય છે.

૬૩૫ સામાયક ચારિત્રમા કર્મ યથમા મૂલ હેતુ ને. છે, અને ઉત્તર હેતુ
છેડી શકે. તેર યોગ અને તેર કપાય ॥ છેડોપસ્યાપનીયનુ પણ
તે પ્રમાણે જાણુ. પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રમા કર્મ વધાવાના
મૂલ હેતુ ને અને ઉત્તર હેતુ એકવાંગ. ચાર કપાય તેમા સ્ત્રી
વેદ-વિના આઠ નોકપાય, અને ચાર સજ્વલ્નના તેમજ યોગ

નવ જાણવા. સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્રમાં મૂલ હેતુ એ અને ઉત્તર હેતુ દશ, તેમાં એક સંજ્વલનનો લોભ અને નવ યોગ જાણવા. યથાશ્વ્યાત ચારિત્રમાં મૂલ હેતુ કર્મ વંધનમાં એક છે. અને ઉત્તર હેતુ અગિયાર.

૬૩૬

શ્લોક.

યથા પ્રકારા યાવન્તઃ સંસારાવેશહેતવઃ
તાવન્તસ્તદ્વિપર્યાસા, નિર્વાણાવેશહેતવઃ ॥૧॥

જે પ્રકારના જે જે સંસારના હેતુઓછે તેજ વિપર્યાસપણાને પામેલા મુક્તિના હેતુઓછે. જે જે કર્મ વંધના હેતુઓછે તે તેજ કર્મ નાશના હેતુઓછે.

૬૩૭ સંપ્રતિ નિશ્ચય સમાક્રિત પ્રગટી શકેછે અને તેના હેતુઓછે.

૬૩૮ હે ત્રિશલાનન્દન વીરાધિવીર !!! વ્યવહાર ચારિત્ર સ્વીકારી તમોષ તેમાં એકાંતવાસ સેવ્યો. તેમાં નિઃસંગતાની મુખ્યતાએ ધ્યાનમાં નિમગ્નતાજ મુખ્ય ઉદ્દેશ સંભવે છે.

૬૩૯ અજ્ઞાબિને સહુથી વુરી એકાન્ત, જ્ઞાનયુક્ત ધ્યાનીને સહુથી શૂરી એકાન્ત.

૬૪૦ ધ્યાનમાં વિવ્રકારક, ભય અને લજ્જાનો પરિહાર કર.

૬૪૧ વહુ આલાપ અને અયોગ્યને ઉપદેશ આપવાની દેવ ભૂલ.

૬૪૨ 'સમયે અને પાત્ર વિના ગુણ સૂક્ષ્મતત્ત્વ પ્રકાશીશ નહિ. !!!

૬૪૩ જીવ જીવ પ્રતિ ભિન્ન ભિન્ન કર્મકે. ક્ષયોપશમ પળે ભિન્નકે.
અનાદિ કાલથી મિથ્યાત્વ અને સમાક્રિત, જગત્પ્રમાણે.

૬૪૪ સઘળ, કાલ, જ્ઞાન અને મનોબલની 'યોગ્યતાથી' ધ્યાન થઈ શકેકે.

૬૪૫ જ્ઞાનની અનન્ત શક્તિકે. જ્ઞાનિ ગુરુનો સમાગમ અતિ દુર્લભકે.
અજ્ઞાની, જ્ઞાનિને પારતી શકતો નથી.

૬૪૬ ધૂળના ઢગલામાંથી સ્વાદના કળિયા શોધી કાઢવાના કરતાં
આ શરીરરૂપી પુદ્ગલ ઢગલામાં વ્યાપી રહેલા આત્માને ધ્યા-
નોપયોગથી શોધી કાઢવો તે અતિ દુર્લભ કાર્યકે.

૬૪૭ અજ્ઞાની જીવ જે શરીરના ઉપર મમત્વભાવ રાખેકે તેના ક-
રોડ અંશે પણ આત્મા ઉપર રાખતો નથી. જ્ઞાની આત્મામાન
રમણતા કરેકે

૬૪૮ અમતિ વદ્ધ ત્રિહારથી જ્ઞાનિને સહજ દશાનો અનુભવ થાયકે

૬૪૯ ક્રિયા શાસ્ત્રકે અને જ્ઞાન યોદ્ધાકે

આત્મવત્તુ જ્ઞાનદર્શન ચારિત્રમયછે. તું વાલ્ય દ્રવ્યપદાર્થમાં નથી.
ચતુર્દશ ગુણ સ્થાનકેમાં પડ્ ગુણ ભાગની! દાનિવૃદ્ધિ સંભવેછે.

જીવના પાંચસો ત્રેસ અને અજીવના પાંચસો ત્રીસ ભેદ
જયપુર આયુષ્ય, મહાદેવ્ય, નવ તત્ત્વ, સાતનય, સપ્તભંગી આદિ તત્ત્વનું
સ્વરૂપ પ્રરૂપનાર ત્રિશલા નન્દન સર્વજ્ઞ શ્રી વીરપ્રભુછે. તેમને
ત્રિકરણયોગે દ્રવ્યભાવે અનન્તશઃ વન્દન થાઓ.

લી પુરતરગચ્છીય જ્ઞાન મન્દિર, જયપુર

૬૫૨ યોગિયોને ધ્યાનભક્તિ પ્રતાપે ધરણેન્દ્ર અને પદ્માવતી પ્રત્યક્ષ
થાયછે એવા જેના શાસન દેવતાઓછે. તે શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગ-
વાન્, આત્માની અનન્તશક્તિના પ્રકાશ માટે થાઓ. સકલવિઘ્ન
વન્દનો ક્ષય કરી પરમમંગલમાં ધ્યેયરૂપ નિમિત્તપણે પરિણમો.
પિંડસ્થ, પદસ્થ, રૂપસ્થ અને રૂપાતીત ધ્યાનથી પાર્શ્વપ્રભુને
ભેદાભેદપણે ધ્યાવતાં સૂર્ય પ્રકાશ વિસ્તારની પેઠે પદે પદે
અનન્તશક્તિ પ્રતાપ વિકાસ થાઓ અને અનન્ત મંગલધામભૂત
આત્મા થાઓ.

ૐ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ

ઇતિશ્રી યોગનિષ્ઠ મુનિ મહારાજશ્રી બુદ્ધિસાગરજી
વિરચિત તત્ત્વવિન્દુ ગ્રન્થ સમાપ્તઃ

મુકામ. અમદાવાદ જ્ઞાવેરી વાડો.

આંવલી પોલનો ઉપાશ્રય.

સં. ૧૯૬૬ માગસર શુદી ૫ શુક્રવાર.

લિ. મુનિ. બુદ્ધિસાગર.

